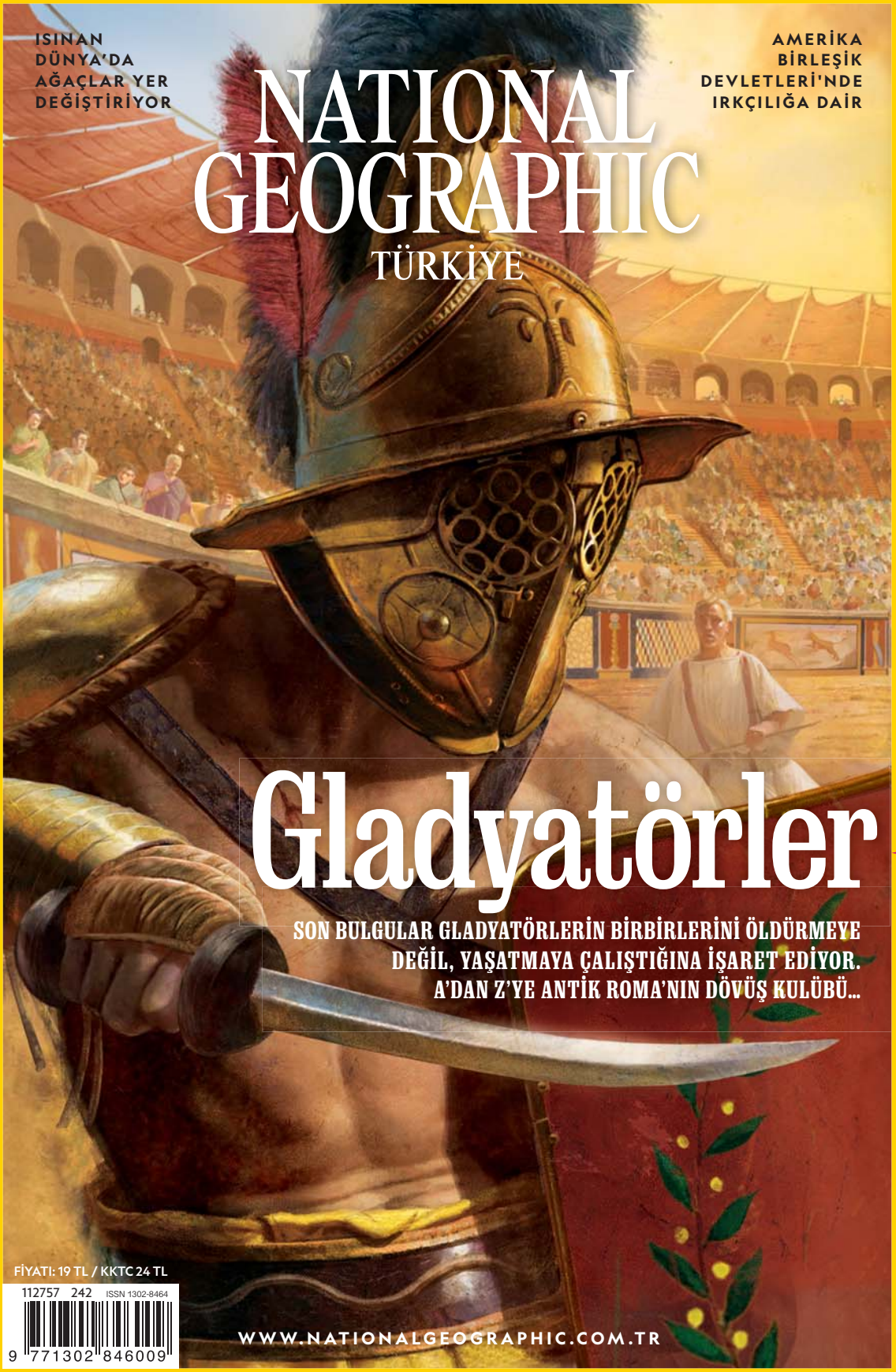
06.2021

ISINAN DÜNYA'DA AĞAÇLAR YER DEĞİŞTİRİYOR

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE IRKÇILIĞA DAİR

NATIONAL GEOGRAPHIC

TÜRKİYE

Gladyatörler

SON BULGULAR GLADYATÖRLERİN BİRBİRLERİNİ ÖLDÜRMEYE DEĞİL, YAŞATMAYA ÇALIŞTIĞINA İŞARET EDİYOR. A'DAN Z'YE ANTİK ROMA'NIN DÖVÜŞ KULÜBÜ...

FİYATI: 19 TL / KKTC 24 TL

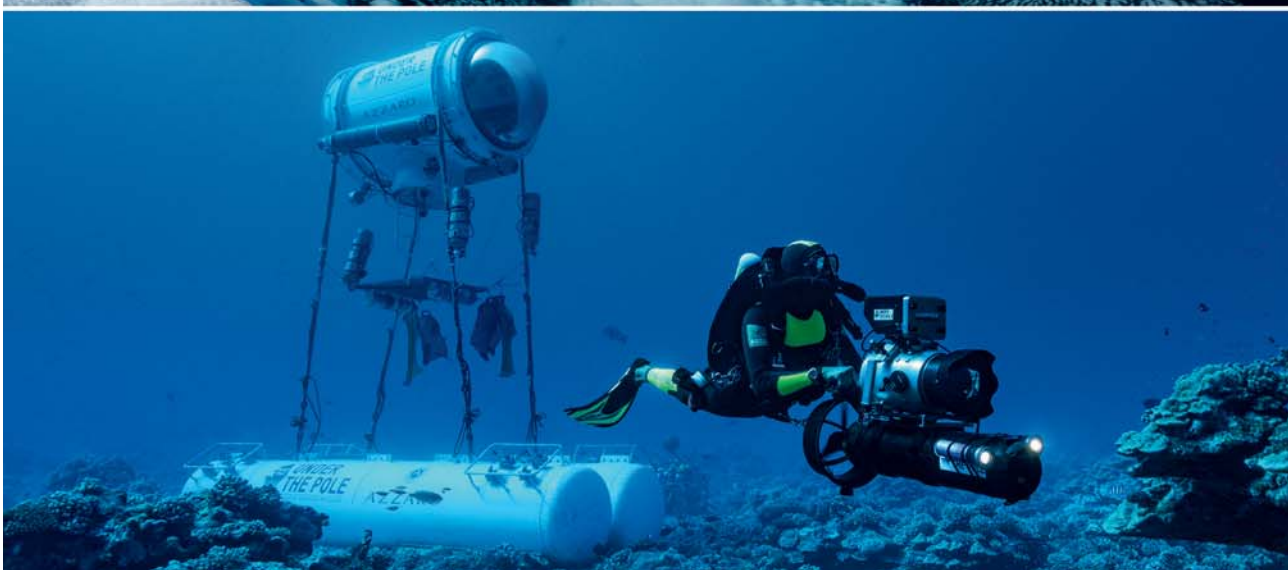
112757 242 ISSN 1302-8464

9 771302 846009

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.COM.TR

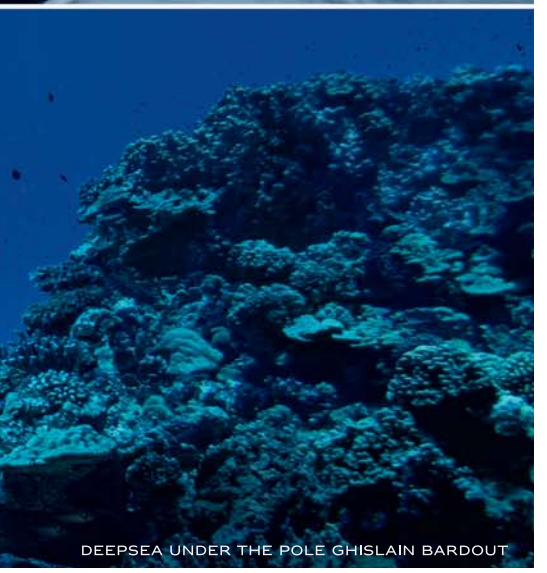

UNDER THE POLE

NATIONAL GEOGRAPHIC AND ROLEX
PERPETUAL PLANET EVEREST EXPEDITION

MİKROBİYOLOG JOSEPH COOK

DEEPSEA UNDER THE POLE GHISLAIN BARDOUT

PERPETUAL PLANET

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca Rolex Oyster, gezegenimiz hakkında bildiklerimizi geliştirmek üzere kaşiflerin bilinmeyene doğru çıktıkları yolculuklarında, keşif gezilerindeki gereksinimlerini karşılamak için sınırları zorladı. Doğal yaşamı ve ekosistemleri koruma gerekliliği şimdi her şeyden daha önemliyken, keşiflerle olan bağımız konusunda hiç olmadığımız kadar kararlıyız. Rolex olarak, Dünya'yı gelecek nesiller için korumak üzere çözümler üreten bireyleri ve kuruluşları, bugün daha güçlü bir aciliyet hissiyle destekliyoruz. Tek başınayken çok şey başarabiliriz. Ancak sadece birlikteyken gezegenimizi zamana dayanıklı hale getirebiliriz.

Daha fazlasını keşfetmek için: rolex.org.

#Perpetual

OYSTER PERPETUAL EXPLORER II

ROLEX

İÇİNDEKİLER

Kapak
Zırhını kuşanmış ve dövüşe hazır bir *Thraex,* Pompei'deki amfitiyatroda, kalkanı ve *sica* adı verilen kavisli bıçağıyla tasvir edilmiş.
İLLÜSTRASYON: FERNANDO G. BAPTISTA

KEŞFET

10

MACERA

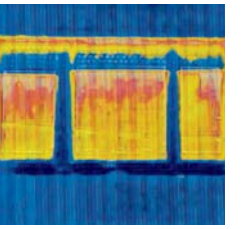
Tünel Görüşü
Utah'daki (ABD) Zion Ulusal Parkı, suyla biçimlenen yamaç ve kanyonlara ev sahipliği yapıyor.
YAZI: NORIE QUINTOS
FOTOĞRAF: JOSH HYDEMAN

12

OBJEKTİF

Bir Kralın Tuhaf Renkleri
Bu penguen, sıradışı renklere sahip kürkü nedeniyle kolonisi içinde hızla göze çarpıyor. Renklerin nedeni mi? Renk pigmentlerinde eksiklik. Söz konusu sarı ve bej tonlar, eş bulmayı zorlaştırırken, av olmayı kolaylaştırıyor.
YAZI: JASON BITTEL
FOTOĞRAF: YVES ADAMS

14

PLANET POSSIBLE

Havanız Kaçmasın
Gezegene destek olmanın çeşitli yollarını bulma amacı güden National Geographic inisiyatifinden daha bilinçli yaşam ve tüketim için öneriler.
YAZI: CHRISTINA NUNEZ
FOTOĞRAF: DARIO SABLJAK, ALAMY STOCK PHOTO

BİYOLOJİ

Bedendeki Depolar
İnsan vücudu yeniden geliştirilse hangi özellikler eklenirdi? Bir uzman keselerden yana.
YAZI: HICKS WOGAN

XPLORE
N 40° 45’ 31’’ W 73° 58’ 43’’
WE ARE ULYSSE
DIVER
Diver Skeleton X
Starting at USD 22’200.
ULYSSE NARDIN
SINCE 1846
LE LOCLE - SUISSE
ŞARK
SAATÇİLİK
Cie. Montres d’Orient

ANA KONULAR

Antik Roma'nın Dövüş Kulübü
Antik Roma kültürünün en bilindik ikonlarından olan gladyatörler, onlarca yıl boyunca film ve edebiyat eserlerini etkisi altına aldı. Ancak yakın tarihli keşifler, bu gözü pek savaşçılar hakkında hâlihazırda bilinenleri bir kenara bırakma vaktinin geldiğine işaret ediyor. Yeni öyküler, kadın savaşçıları, ölümle sonuçlanmayan dövüşleri ve gösteriler için köleleştirilen insanları anlatıyor.
YAZI: ANDREW CURRY
FOTOĞRAFLAR: RÉMI BÉNALI
..... S. 24

Dünyanın Dibindeki Ağaç
Isınan gezegenin en güneyinde hangi ağaç yetişiyor? Ekibimiz keşif için yola çıktı.
YAZI: CRAIG WELCH
FOTOĞRAFLAR: IAN TEH
..... S. 58

Irk Kartı Projesi
Konu ırk olduğunda samimi konuşmalar güçleşiyor. Ancak insanlar konuşmaya başladı: altı kelime ile ırk anlatımı.
YAZI: MICHELE L. NORRIS
FOTOĞRAFLAR: WAYNE LAWRENCE
..... S. 72

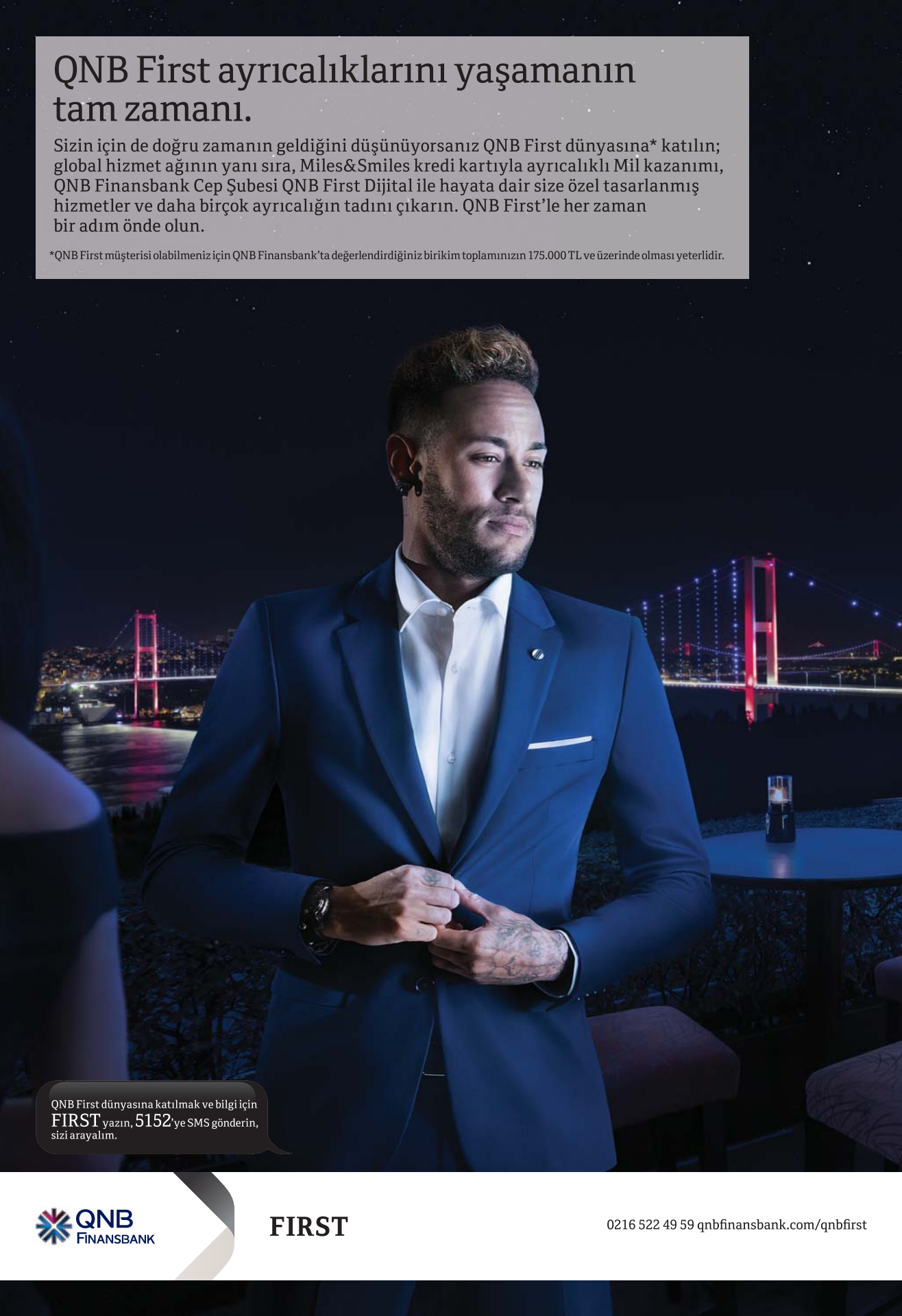
Siyahi Özgürlüğü Düşlemek
Irkçılığı durdurmak için, "yaşamımızı, tarihin bize öğrettiklerinin bilincinde sürdürmeliyiz."
YAZI: ELIZABETH ALEXANDER
..... S. 98

Kültür Çatışması
Meksika'nın Maya arıcıları, yaşamlarının, Mennonit kolonilerinin büyüyen soya çiftliklerinin tehdidi altında olduğu görüşünde.
YAZI: NINA STROCHLIC
FOTOĞRAFLAR: NADIA SHIRA COHEN
..... S. 114

QNB First ayrıcalıklarını yaşamanın tam zamanı.

Sizin için de doğru zamanın geldiğini düşünüyorsanız QNB First dünyasına* katılın; global hizmet ağının yanı sıra, Miles&Smiles kredi kartıyla ayrıcalıklı Mil kazanımı, QNB Finansbank Cep Şubesi QNB First Dijital ile hayata dair size özel tasarlanmış hizmetler ve daha birçok ayrıcalığın tadını çıkarın. QNB First'le her zaman bir adım önde olun.

*QNB First müşterisi olabilmeniz için QNB Finansbank'ta değerlendirdiğiniz birikim toplamınızın 175.000 TL ve üzerinde olması yeterlidir.

QNB First dünyasına katılmak ve bilgi için FIRST yazın, 5152'ye SMS gönderin, sizi arayalım.

QNB FINANSBANK

FIRST

0216 522 49 59 qnbfinansbank.com/qnbfirst

NESİBE BAT

Her Şeye Rağmen Yaşamak

KALDIRIM TAŞLARININ ARASINDA BİTEN otları, çatı üstünde yeşeren ağaçları, rüzgârın kuşların böceklerin bir önceki yılda yaydığı tohumlardan baharda fışkıran papatyaları görmüşsünüzdür. Betona inat, insan tahribatına inat, size bize her şeye herkese inat yaşıyorlar ve yaşayacaklar. Sergiledikleri yaşam inadının bilincine varsanız da varmasanız da, bundan önce de vardılar ve bundan sonra da nefes aldıkları sürece var olacaklar. Küresel ısınmayla; alıştıkları, doğdukları, büyüdükleri, boy attıkları ortamları baltalasak un ufak etsek de hem ağaçlar hem kuşlar hem böcekler ama biraz sağa ama biraz sola ama biraz aşağı biraz yukarı, can buldukları ortamları andıran koşullara çekilecek ve orada nefes alacaklar. Onlar nefes aldıkça biz var olacak, onlar gittiklerinde biz de peşi sıra –inansak da inanmasak da, istesek de istemesek de, umursasak da umursamasak da– yok olacağız. Bu bir ölüm kalım savaşı. Kuraklıktan çatlayan topraklar, bozulan iklimin sellere boğduğu yaşamlar, daha önce hiç görülmedikleri yerlerde tozu dumana katan hortumlar, giderek sıklaşan ve öfke dozu artan aşırı hava olaylarıyla kafamıza vura vura durun artık yeter diyen doğaya inat süren yaşamlarımızda şimdilik kafamızı kuma gömmeye devam edebiliriz. Belki biz değil ama bugünün gençleri yarının çocukları torunları bizim aymazlığımızın bedelini ağır öderken, biz can çekişen doğanın elinden tutmak için kılını bile kıpırdatmayan hepimiz, emin olun yattığımız yerde huzur içinde uyumayacağız.

Ne mi yapabiliriz?

Ağaç kesmeyiz, ağaç dikeriz; boşa harcanan suya elektriğe benzine dizele, çöpe giden ekmeğe sebzeye emeğe, geridönüşüme ulaştırmadığımız plastik, kâğıt ve cam her türlü ambalaj malzemesine şimdiye kadar yapmadıysak bile en azından bugünden tezi yok bir son veririz. Doğayı sonsuzca sömürmeyiz. Tahrip etmek ne kelime, onu korur, yaralarını elimizden geldiğince sararız. Dünyanın sadece kanat çırpan, adım atan, yüzen canlıları değil hareket hâlinde olanlar. Ağaçlar da yer değiştiriyor.

İzleyen sayfalarda haklarında bildiğimizden çok daha farklı yönlerini ortaya koymak üzere kapak konumuzun cengâver gladyatörleri, arıları ve genetiği değiştirilmiş soya fasulyeleri nedeniyle çıkar çatışmasına giren Mayalar ve Mannonitler ve de bir zamanlar zorla koparıldıkları topraklardan alınıp taşındıkları yeni ülkede önce köleleştirilen sonra da, halen, ırkçı bir dünyanın acımasızlığını dile getiren ve dile getirmeye devam eden Siyahiler var. Sizi bekleyen birileri daha var. Dünyanın en güneydeki ağacının yaşam inadını gördüğünüzde nefes almanın her şeye rağmen güzel olduğunun bir kez daha bilincine varmanız dileğiyle...

FOTOĞRAF: IAN TEH

Işığınla fark yarat.

Yeni TUCSON.

Göz alıcı Parametrik LED Gündüz Farları, şerit değiştirmeyi çok daha güvenli bir hâle getiren Kör Nokta Görüntüleme Asistanı, teknolojisiyle üstün bir konfor sunan Elektronik Vites Paneli (Shift By Wire), yeni Çok Noktalı (Multi-Air) Havalandırma Sistemi ve daha fazlası, tasarım ve donanım özellikleriyle fark yaratan Yeni TUCSON'da.

HYUNDAI

5 YIL 100.000 km Üretici Onarım Güvencesi

Shell HELIX Motor yağları

Hyundai TUCSON modellerinin resmi ortalama CO_2 emisyonu (715/2007/EC) 151-167 g/km, ortalama yakıt tüketimleri ise 5,7-7,3 l/100 km arasındadır. Hyundai modelleri 2 yıl ya da 60.000 km yasal garanti kapsamındadır. Ayrıca yasal garantinin dolmasından sonra, araçların ilk tüketiciye teslim tarihinden itibaren 5 yıl ya da 100.000 km'ye kadar üretim kaynaklı arızaların onarımları Hyundai üretici onarım güvencesi kapsamındadır. Detaylı bilgi garanti kitapçığında ve hyundai.com.tr'de bulunmaktadır. İlanda yer alan aracın donanımları Türkiye'de satışta olan araçların donanımlarından farklılık gösterebilir.

NATIONAL GEOGRAPHIC TÜRKİYE

DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK İÇİN BİLİMİN, KEŞFİN VE ÖYKÜ ANLATICILIĞININ GÜCÜNE İNANIYORUZ.

Nevzat Çalışkan
İMTİYAZ SAHİBİ nevzatc@groupmedya.com (Sorumlu)

Bige Daruga Çalışkan
YAYINCI bigedc@groupmedya.com

LİSANS SAHİBİ
NATIONAL GEOGRAPHIC PARTNERS

TÜRKİYE LİSANS SAHİBİ
GROUP MEDYA VE BİLGİ TEK. TİC. A.Ş.
Balmumcu Mahallesi Mustafa İzzet Efendi Sokak
No:9 Kat:3 Beşiktaş/İstanbul
Tel: (212) 224 9330 / (212) 335 0050

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY
keşfin sınırlarını zorlayarak dünyayı daha iyi anlamaya ve daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir gelecek için çözümler üretmeye adanmış, kâr amacı gütmeyen küresel bir organizasyondur.

PRESIDENT AND CHIEF OPERATING OFFICER
Michael L. Ulica

SENIOR MANAGEMENT

EVP AND CHIEF SCIENTIST: Jonathan Baillie
CHIEF ADMINISTRATIVE OFFICER: Tara Bunch
SVP, GLOBAL ENGAGEMENT: Emma Carrasco
CHIEF HUMAN RESOURCES OFFICER: Mara Dell
EVP, GENERAL COUNSEL AND CORPORATE SECRETARY: Angelo Grima
CHIEF OF MEDIA AND PUBLIC AFFAIRS: Kalee Kreider
EVP AND CHIEF EDUCATION OFFICER: Vicki Phillips
CHIEF STORYTELLING OFFICER: Kaitlin Yarnall

BOARD OF TRUSTEES

CHAIRMAN: Jean M. Case
VICE CHAIRMAN: Katherine Bradley
Brendan P. Bechtel, Afsaneh Beschloss, Michael R. Bonsignore, Katherine Bradley, Ángel Cabrera, Elizabeth (Beth) Comstock, Jack Dangermond, Alexandra Grosvenor Eller, Jane Lubchenco, Kevin J. Maroni, Strive Masiyiwa, Mark C. Moore, George Muñoz, Nancy, E. Pfund, Peter H. Raven, Lyndon Rive, Edward P. Roski, Jr., Frederick J. Ryan, Jr., Anthony A. Williams, Tracy R. Wolstencroft

RESEARCH AND EXPLORATION COMMITTEE

CHAIRMAN: Peter H. Raven
VICE CHAIRMAN: Jonathan Baillie
Kamal Bawa, Justin Brashares, Ruth DeFries, Margaret Honey, Anthony Jackson, Gary Knight, Steven R. Palumbi, Andrew Revkin, Jerry A. Sabloff, Eleanor Sterling

EXPLORERS-IN-RESIDENCE

Sylvia Earle, Enric Sala

EXPLORERS-AT-LARGE

Robert Ballard, Lee R. Berger, James Cameron, J. Michael Fay, Beverly Joubert, Dereck Joubert, Louise Leakey, Meave Leakey

NATIONAL GEOGRAPHIC PARTNERS

CHAIRMAN Gary E. Knell

SENIOR MANAGEMENT

EDITORIAL DIRECTOR: Susan Goldberg
GENERAL MANAGER NG MEDIA: David E. Miller
DEPUTY CHIEF COUNSEL: Evelyn Miller
GLOBAL NETWORKS CEO: Courteney Monroe
HEAD OF TRAVEL AND TOUR OPERATIONS: Nancy Schumacher
CHIEF FINANCIAL OFFICER: Akilesh Sridharan

BOARD OF DIRECTORS

Ravi Ahuja, Jean M. Case, Rebecca Campbell, Josh D'Amaro, Nancy Lee, Kevin J. Maroni, Peter Rice, Frederick J. Ryan, Jr., Jill Tiefenthaler, Michael L. Ulica

INTERNATIONAL PUBLISHING

SENIOR VICE PRESIDENT: Yulia Petrossian Boyle
Ariel Deiaco-Lohr, Gordon Fournier, Kelly Hoover, Jennifer Jones, Jennifer Liu, Rossana Stella

Nesibe Bat
GENEL YAYIN YÖNETMENİ nesibeb@groupmedya.com

YAZI İŞLERİ

ÖZEL HABER VE KONU EDİTÖRÜ Onur Uygun
GÖRSEL YÖNETMEN Hüseyin Takmaz
EDİTORYAL KOORDİNATÖR Bengisu Kiraz
ÇEVİRMENLER Fahire Kurt, Gökçe Çiçek, Onur Aymete
BU SAYIDA KATKIDA BULUNANLAR Füsun Arman, Prof.Dr. Ahmet Karataş

REKLAM SATIŞ

REKLAM GRUP BAŞKANI Gürhan Gezer gurhang@groupmedya.com
REKLAM GRUP BAŞKAN YARDIMCILARI Funda Gökgündüz fundag@groupmedya.com
İsmail Küçük (Bölgeler) ismailk@groupmedya.com
REKLAM GRUP DİREKTÖRLERİ Göktuğ Bedri Evren goktuge@groupmedya.com
Nurol Ceylan nurolc@groupmedya.com
Deniz Toz denizt@groupmedya.com
REKLAM DİREKTÖRLERİ Nilüfer Araç nilufera@groupmedya.com
Yeşim Aksoy yesima@groupmedya.com
Deniz Eroğlu denize@groupmedya.com
REKLAM KOORDİNATÖRLERİ Eren Enes (Bölgeler) erene@groupmedya.com
Seyhan Erat seyhane@groupmedya.com
EVENT VE PROJELER SATIŞ KOORDİNATÖRLERİ Gökhan Gülsoy gokhang@groupmedya.com
EVENT VE PROJELER OPERASYON DİREKTÖRÜ Ebru Döner ebrud@groupmedya.com
DERGİ REZERVASYON MÜDÜRÜ Ender Parlar enderp@groupmedya.com
REKLAM TEKNİK MÜDÜRÜ Mesut Öztürk mesuto@groupmedya.com

ONLINE

DİJİTAL DİREKTÖR Seda Özcan sedao@groupmedya.com
DİJİTAL İÇERİKLER DİREKTÖRÜ Nurdan Gündoğdu nurdang@groupmedya.com

ABONE www.groupmedya.com/iletisim/
E-POSTA: uye.natgeo@groupmedya.com
WEB SİTESİ VE SOSYAL MEDYA İLETİŞİM nationalgeographic@groupmedya.com

BASKI VE CİLT Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Tel: (212) 354 30 00
www.turkuvazmatbaacilik.com
DAĞITIM Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A. Ş.
BASKI YERİ VE TARİHİ İstanbul, Mayıs 2021 YAYIN TÜRÜ: Yerel süreli yayın
www.nationalgeographic.com.tr

DERGİ ABONELİĞİ HESABI HESAP ADI: GROUP MEDYA VE BİLGİ TEK. TİC. A.Ş.
TEB KAĞITHANE ŞB. TR96 0003 2000 0000 0023 5443 61
KURUMSAL ABONELİK FİYATI: 33 TL

NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE
EDITOR IN CHIEF Susan Goldberg

MANAGING EDITOR, LONG FORM: David Brindley. **SENIOR DIRECTOR, SHORT FORM:** Patty Edmonds **DIRECTOR OF VISUAL AND IMMERSIVE EXPERIENCES:** Whitney Johnson. **EDITOR, LONG FORM:** David Lindsey **CREATIVE DIRECTOR:** Emmet Smith. **SENIOR DIRECTOR, MAJOR PROJECTS:** Michael Tribble

INTERNATIONAL EDITIONS
EDITORIAL DIRECTOR: Amy Kolczak. **DEPUTY EDITORIAL DIRECTOR:** Darren Smith.
TRANSLATION MANAGER: Beata Kovacs Nas. **EDITORIAL SPECIALIST:** Leigh Mitnick

Her hakkı saklıdır. National Geographic Türkiye, National Geographic Partners'ın lisansıyla yayımlanmaktadır. Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları National Geographic Partners ve Group Medya'ya aittir. Yazılı ön izin olmaksızın hangi dilde ve hangi ortamda olursa olsun materyalin tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır. Bu dergi, basın meslek ilkelerine uymaya söz vermiştir.

Copyright © 2021 National Geographic Partners, LLC.
Tüm hakları saklıdır. National Geographic ve Sarı Çerçeve Tescilli Markalardır ® Marcas Registradas. National Geographic talep edilmemiş materyallerden dolayı hiçbir sorumluluk kabul etmez. ISSN 1302-8464

A STAR ALLIANCE MEMBER
TK
EXTRA
CARE
DR. OZ
EKSTRA ÖNLEM, EKSTRA HİJYEN
Birlikte çıkacağımız her yolculukta, rahatınız yerinde ve sağlığınız güvende.
TURKISH AIRLINES
Seyahat standartlarımız ve diğer detaylar için turkishairlines.com'u ziyaret edebilirsiniz.
Hijyen standartlarımız, SimpliFlying'in desteklediği APEX Health Safety tarafından Diamond Statüsü ile ödüllendirildi.

TÜNEL GÖRÜŞÜ

Kanyonlar ve kayalık uçurumlar, Zion Ulusal Parkı'nın (Utah, ABD) sularla yontulmuş yer şekillerinin alametifarikaları...

SALT SİHİR

Uhrevi âlemler peşindeki maceracılar bakışlarını Subway adı verilen kanyona çevirmeli. İzin gerektiren bu doğa harikasına ulaşmak eğlencenin (ve güçlüklerin) yarısını oluşturuyor. Buraya ulaşmanın iki yolu var: 14,5 kilometrelik çift yönlü rotada yürümek ya da yürüyüş, ipli iniş ve diğer aktivitelerin bir karışımından oluşan kanyonculuk. Bu görüntü için fotoğrafçı Josh Hydeman ikinci yolu tercih etmiş. "Buraya geç saatlerde ulaştık," diyor. "Kanyon bir mağaraya benziyordu. Işık, renkler, an ve güzellik iç içe geçmişti."

ALÇAK VE NEMLİDEN, YÜKSEK VE KURUYA

"Zion suyla dolu olan dar, karanlık, güzel kanyonlarla" bezeli," diyor Hydeman. En güzel örneklerden biri, ıslanmaya hazırlıklı yürüyüşçülerin gözdesi Narrows geçidi. Park, diğer ziyaretçiler içinse tekerlekli sandalyelere erişim imkânı tanıyan yollar, yaban hayatı ve yıldız gözlemleri sunuyor. Kaya tırmanışçıları dünyanın en yüksek kumtaşı yamaçlarından birinde cesaretlerini sınıyor. Yukarı çıkarken gördükleri yarasaları not ederek biliminsanlarının kritik önemdeki türün korumasına da katkı sağlıyorlar.

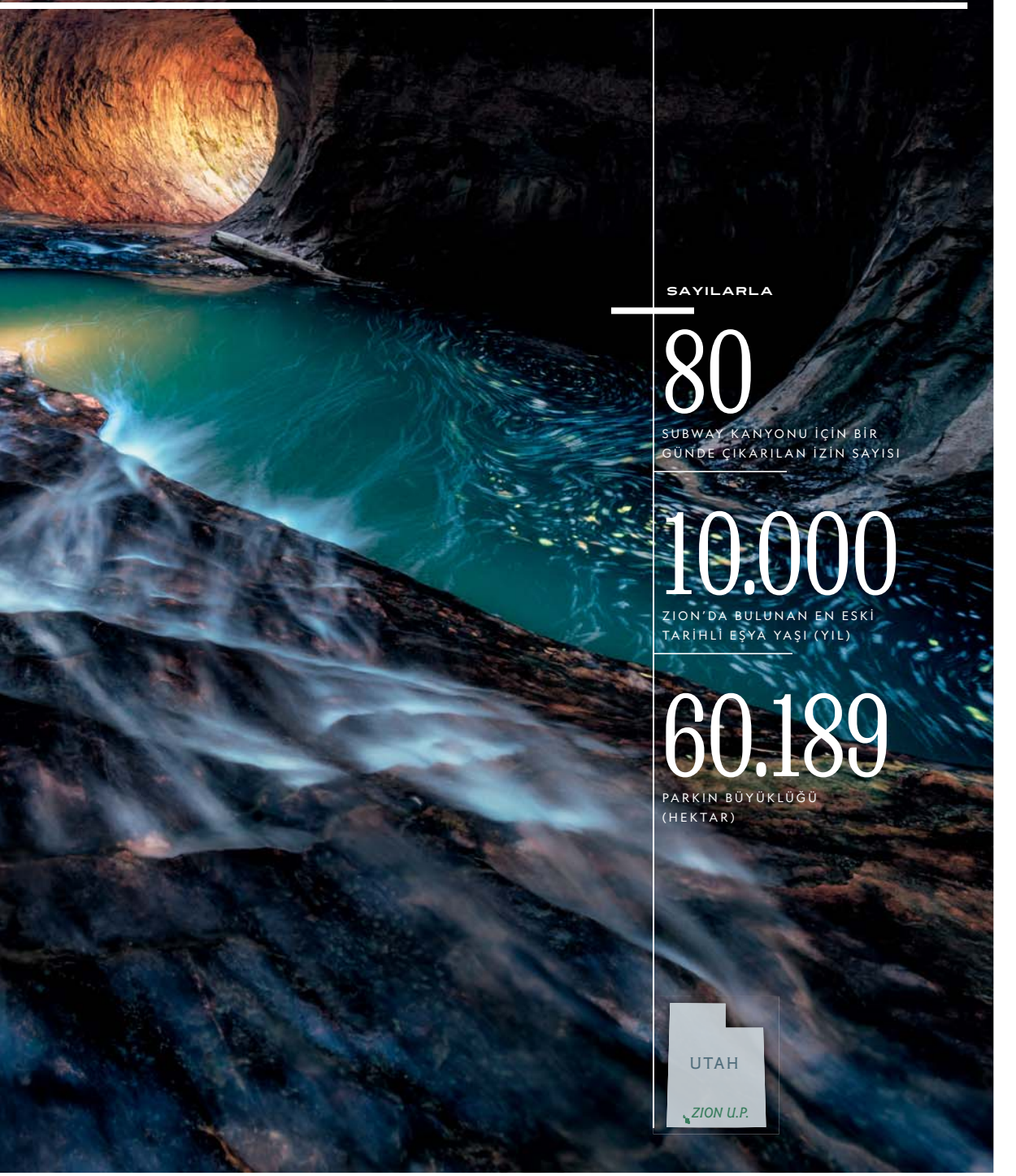
BEKÇİLER

Su, araziyi yontmuş ve 10 bin yıl önceden itibaren insanları (Fremontlar, antik Pueblo halkı ve diğer kadim halklar) bölgeye çekmeye yardımcı olmuş. Kimileri duvarlara resimler kazımış ve uçurum içine evler yapmış. 13. yüzyıldan daha geç olmayan bir tarihte bölgeye gelen Güney Paiute halkı buraya Mukuntuweap (düz bir ok gibi) adını vermiş. Yeni yerleşimciler eskileri yerinden etmiş, ancak yeni nesiller bir araya gelmek ve bu toprakları onurlandırmak üzere geri dönüyor. Ve parkın İnsan Tarihi Müzesi söz konusu halkların öykülerini anlatıyor.

‘ÇÖLE YAPILAN HER BİR HAC YOLCULUĞU KİŞİNİN KENDİSİNE YAPTIĞI BİR İÇ YOLCULUKTUR. GİZLENECEK HİÇBİR YER YOKTUR, BU YÜZDEN KOLAYCA BULUNURUZ.’

—Terry Tempest Williams, yazar

MACERA | YAZI: **NORIE QUINTOS**

SAYILARLA

80

SUBWAY KANYONU İÇİN BİR GÜNDE ÇIKARILAN İZİN SAYISI

10.000

ZION’DA BULUNAN EN ESKİ TARİHLİ EŞYA YAŞI (YIL)

60.189

PARKIN BÜYÜKLÜĞÜ (HEKTAR)

FOTOĞRAF: JOSH HYDEMAN, NGM MAPS

BİR KRALIN TUHAF RENKLERİ

FOTOĞRAF:
YVES ADAMS

Bu bireyin sarı ve bej renkli tüyleri Güney Georgia Adası'ndaki siyah smokinli kral pengueni sürüleri arasında acayip görünüyor olabilir. Ancak lösizm adlı bu pigmentasyon eksikliği türüne sahip hayvanlar gözden kaçacak kadar ender değil: Örneğin her 20 bin Gentu penguenin birinde görülüyor. Bu renkler fotoğraflarda göz alıcı görünse de kalabalık içinde göze çarpmak kuşun kendine eş bulmasını zorlaştırıp, bir katil balina ya da pars foku tarafından yutulma riskini artırabiliyor.
–JASON BITTEL

FOTOĞRAF: YVES ADAMS, KENNEDY NEWS

VakıfBank Kültür Yayınları'ndan yepyeni kitaplar, yepyeni dünyalar...

Okuyun **#vebenzersiz** *olun.*

TARİH
EDEBİYAT
KLASİKLER
İKTİSAT
FELSEFE
SANAT
İNSAN VE TOPLUM
KEŞİŞİMLER
ÇOCUK KİTAPLIĞI

vbky.com.tr

VAKIFBANK KÜLTÜR YAYINLARI

/vakifbankkulturyayinlari
/VakıfBank Kültür Yayınları
/VakifBankKY
/VakıfBank Kültür Yayınları

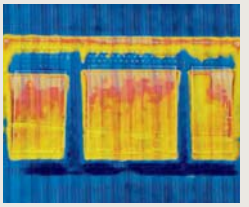
PLANET POSSIBLE

Gezegene yardım etmenin farklı yollarını keşfetmek için: *natgeo.com/planet*

2

Daha temiz su ister misiniz? Destek olmanın iki yolunu keşfedin. Peki ya daha az atık üretmek? Üç fikir daha sizleri bekliyor. Artık top sizde.

YAZI: **CHRISTINA NUNEZ**

1

EV ENERJİSİ

Havanız Kaçmasın

Soğutma sisteminiz açıkken dahi sıcağı hissediyor musunuz? Pencerelerinizi bir kontrol edin. Serinletilmiş havanın kaçmasını önlemek için kenarlardaki çatlakları derz dolgu veya pencere fitiliyle kapatın. Pencereden gelen güneş ısısını yüzde 80'e kadar azaltabilen yalıtımlı plise —diğer bir deyişle petek şeklinde— stor perdeler de bir diğer seçenek. Daha fazla öneri için: *energy.gov/energysaver/heat-and-cool*

DAHA GÜVENLİ SU

2017 TARİHLİ BİR ANALİZ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DÖRT BİR YANINDAN İÇME SUYU ÖRNEKLERİNDE 26 FARKLI İLAÇ BULDU. İLAÇLARI TUVALETE YA DA ÇÖPE ATMAYIN; ONLARI GÜVENLE İMHA EDEBİLECEĞİNİZ YERLERİ ARAŞTIRIN.

3

DAHA AZ ŞEY SATIN ALIN

Onarmanın yolu elbet bulunur

Dünyanın dört bir yanından topluluklar onarıma ihtiyaç duyan eşyaları eski hâline getirmek ve onları çöp sahalarından uzak tutmak için bir araya geliyor. Buluşmaların çoğuna şimdilik ara verildi ancak bazıları sanal ortama taşındı. ***fixitclinic.org***

4

PLASTİKTEN KAÇININ

DAHA İYİ TORBACIKLAR

Çerez ve artık yemekler için kullanılan bunca plastik torba her yıl çöp sahalarına giden 10 milyon ton ambalaj arasında. Silikon ve kumaş gibi yeniden kullanılabilir pek çok alternatif bulmak mümkün. *stasherbag.com*

5

BAHÇEDE

Denetimsiz fırtına akıntıları su yollarına motor yağı, çöp ve böcek ilaçları taşıyor. Yağmur bahçeleri fazla suyu biriktirerek toprağın bu suyu süzmesini sağlama konusunda yardımcı oluyor.

FOTOĞRAFLAR: DARIO SABLJAK, ALAMY STOCK PHOTO (TERMAL KAMERA GÖRÜNTÜSÜ); LINDSEY NICHOLSON, EDUCATION IMAGES/UNIVERSAL IMAGES GROUP, GETTY IMAGES ARACILIĞIYLA (KUTU); OREOLIFE/ALAMY STOCK PHOTO (EŞYALAR); REBECCA HALE (TORBALAR); ROGER FOLEY (BAHÇE)

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES
Miles&Smiles

Miles&Smiles ayrıcalıkları Miles&Smiles kredi kartlarında sizi bekliyor.

Siz de alışverişlerinizde
Miles&Smiles Garanti Bankası ya da **Miles&Smiles QNB Finansbank**
kredi kartını kullanın, her alışverişten Mil kazanın.
Millerinizle ödül bilet düzenleyebilir, kabin sınıfınızı yükseltebilir ya da
shopandmiles.com'da kendinize ve sevdiklerinize hediyeler alabilirsiniz.
Miles&Smiles ayrıcalıkları her zaman sizinle.

milesandsmiles.com | 0850 333 0 849

BEDENDEKİ DEPOLAR

İNGİLİZ BİYOLOJİK antropoloji uzmanı Alice Roberts insan yapısının eksik yönleriyle o kadar sık dalga geçiyormuş ki 2018'de bir meslektaşı sonunda ona zorlu bir öneride bulunmuş: Parçalarını geliştirerek bedeni yeniden tasarlamak... Ve insan olmayan türlerden esinlenen Roberts, keseli canlıların keseleri gibi bazı özelliklerinin bize yararlı olacağını düşünmüş.

Hiçbir insan anne yakın bir gelecekte yavrusunu bir kanguru gibi cebinde taşımayacak olabilir, ama birçok hayvan bedenlerindeki depo alanlarından yaşamsal yararlar sağlıyor. İşte aralarından beşi. –HICKS WOGAN

1.

2.

3.

4.

5.

1. DENİZATI

Zor işi o yapıyor

Denizatı çiftlerinde dişi, yumurtalarını erkeğe bırakıyor ve o da bu yumurtaları kuluçka kesesinde tutuyor. 14 ila 28 günden sonra erkek, yaklaşık bin 500 yavruyu suya bırakıyor.

2. DENİZ SAMURU

Çerez deposu

Deniz samurlarının ön kollarının altında gevşek deriden cepler bulunuyor. Bu ceplerde kabuklu deniz hayvanlarını kırıp açmak için kullanmak üzere favori taşlarını saklayabiliyor ve toplayıp daha sonra yemek istedikleri yiyecekleri istifleyebiliyorlar.

3. DİKENLİ KARINCAYİYENLER

Acıyana kadar sokulmak

Dişi dikenli karıncayiyen, yavrusunu kasılmış karın kaslarından oluşan geçici bir kesede koruyor. Ve yavru bedenindeki sivri dikenler gelişene dek orada kalıyor.

4. VOMBAT

Çekidüzen için evrimleşmiş

Diğer keseli türlerin dişileri gibi vombatların da yavrularının hayata adım attığı bir kesesi var. Ancak diğerlerinden farklı olarak göbek kısmındaki kese arkaya doğru açılıyor, böylece kazarken bu cep toprakla dolmuyor –ve yavru da toprak banyosu yapmıyor.

5. ORMAN GELENGİSİ

Alışveriş torbası yanaklar

Sincap ailesinin en küçük üyelerinden biri olan orman gelengisi, yanaklarını neredeyse bedenleri büyüklüğünde olana kadar yiyecekle doldurabiliyor. Orman gelengileri, kışın hayatta kalmak için bu yolla kovuğuna taşıdığı stoğundan besleniyor.

FOTOĞRAFLAR: GEORGE GRALL (DENİZATLARI); JEFF WILDERMUTH, NATIONAL GEOGRAPHIC IMAGE COLLECTION (DENİZ SAMURU); MITSUAKI IWAGO, MINDEN PICTURES (DİKENLİ KARINCAYİYEN); AFLO/NATURE PICTURE LIBRARY (ORMAN GELENGİSİ); GERRY ELLIS, MINDEN PICTURES (VOMBAT)

GÜNÜN HER SAATİNDE DOYURUCU, KEYİFLİ ATIŞTIRMALIK

GEÇMİŞLE YÜZLEŞMEK

DERLEYEN: **BENGİSU KİRAZ**

1900'LERİN BAŞLARINDA, Jim Crow yasalarına dayanan ırk ayrımının gündelik hayat içinde iki farklı dünya yarattığı ABD'de, Oklohoma'nın Tulsa kentine bağlı Greenwood bölgesi Siyahi bir topluluğa ev sahipliği yapmaya henüz başlamıştı. Bir petrol rezervinin keşfedilmesiyle belini doğrultan Tulsa, Mississippi, Missouri ve Teksas gibi eyaletlerden, yeni iş imkânları için bölgeye akın eden Siyahi sakinlere kucak açmış; Greenwood merkezi hızla sayısız işletmeyle dolmuş; avukat, doktor, sigorta temsilcisi ve diğer birçok Siyahi girişimci faaliyetlerini bölgeye taşımıştı. Ulusal tanınırlık kazanan bölge okullarının yanı sıra; bir düzineden fazla Siyahi kilise, bölgenin nabzını tutan iki Siyahi gazete ve bir de hastane görev başına geçmişti. Kendine yeten bir bölgeydi Greenwood. "Güneybatı'nın Siyahi başkenti" olarak anılıyordu.

Ta ki Tulsa Felaketi, bölgenin üzerine bir kara bulut gibi çökene dek...

1921 tarihli felaketin fitili, 19 yaşındaki Siyahi genç Dick Rowland'ın, 17 yaşındaki beyaz Sarah Page'e saldırmakla haksız yere suçlanmasıyla ateşlendi. Hızla yayılıp gazetelere manşet olan söylenti Rowland'ın tutuklanmasına neden olurken, genci linç etmek için adliyeyi saran beyaz bir güruhla, onu korumak için toplanan bir grup Siyahi Tulsalı'yı karşı karşıya getirdi. Ateşlenen bir silah, hedefine Greenwood'u alan bir katliamla sonuçlandı. Kimileri resmi makamlarca yetkilendirilen yüzlerce beyaz Greenwood'u yerle bir etti; 300 Siyahi Tulsalı katledildi, birçok yapı ateşe verildi. Katliamla bağlantılı olarak hiçbir beyaz tutuklanmadı. İlk hükümet soruşturması tam 80 yıl sonra, 2001'de açıldı. Aradan geçen zaman, beyaz Tulsa'nın işlediği bu korkunç suçu nasıl örtbas ettiğini gözler önüne seriyor. Kent, günümüzde yıkımla yüzleşiyor.

Tulsa Irk Katliamı ve geride kalanların öykülerini, Haziran'da *www.nationalgeographic.com.tr*'de keşfedin.

FOTOĞRAF: BETHANY MOLLENKOF

OSCAR ÖDÜLLÜ **BRIAN GRAZER** VE **RON HOWARD**'DAN

SOUL MÜZİĞİN KRALİÇESİ

OSCAR ADAYI

CYNTHIA ERIVO

Deha: Aretha

İLK BÖLÜM

20 HAZİRAN PAZAR 20.00

NATIONAL GEOGRAPHIC

Digiturk D-SMART KabloTV Türk Telekom tivibu TV+ vodafone

DEHA: ARETHA

İLK BÖLÜM 20 HAZİRAN PAZAR, SAAT 20.00'DE

NATIONAL GEOGRAPHIC'İN Emmy ödüllü serisi "Deha" yeni sezonuyla izleyicilerle buluşuyor. Serinin önceki sezonlarında, Akademi, Altın Küre ve Emmy ödüllü Geoffrey Rush, Albert Einstein'ı canlandırmış; Antonio Banderas ise Pablo Picasso'yu ekranlara taşımıştı.

"Soul Müziğin Kraliçesi" Aretha Franklin'in yaşamını ele alan "Deha: Aretha", ünlü müzisyenin dehasını ve olağanüstü yeteneğini gözler önüne seriyor. Akademi ödüllü Ron Howard ve Brian Grazer'ın imzasını taşıyan yapımda Franklin'i, Akademi, Altın Küre ve BAFTA gibi ödüllere aday gösterilen Cynthia Erivo canlandırıyor.

Dünya genelinde satılan 75 milyondan fazla plakla tüm zamanların en çok dinlenen sanatçılarından olan Aretha Franklin'in eşsiz kariyeri ve dinleyiciler üzerinde yarattığı etkiyi mercek altına alan "Deha: Aretha", 20 Haziran'dan itibaren her pazar, saat 20.00'de National Geographic ekranlarında!

NATIONAL GEOGRAPHIC WILD

ALASKA'NIN KAHRAMANLARI
Kurtarılma öyküleri, yeni sezonuyla 23 Haziran Çarşamba, saat 20.00'de National Geographic WILD'da.

NATIONAL GEOGRAPHIC NOW

DİLEDİĞİN ZAMAN SENİNLE!
BeinConnect ve KabloTV üzerinden ulaşılabilen National Geographic NOW, "Kayıp Hazineler" kapsamında pek çok belgeseli ekranlara taşıyor!

FOTOĞRAFLAR: NATIONAL GEOGRAPHIC

İÇİMİZDEKİ DÜŞMAN
WAR OF THE WORLDS
yeni sezon
perşembe 21.30
FX
D-SMART
Kablo TV
Türk Telekom tivibu
TV+
vodafone
fxtvturkiye

NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER'A

BAHAR GELDİ!

BAYİLERDE

KİMSE BU DÜNYAYI BİZDEN DAHA İYİ TANIMIYOR.

NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER

nationalgeographic.com.tr
facebook.com/NatGeoMagazineTurkiye
twitter.com/NatGeoMagTR
instagram.com/natgeomagturkiye

Gladyatörler ..... S. 24
En Güneydeki Ağaç .... S. 58
Irk Kartı Projesi..... S. 72
Siyahi Özgürlük .....S. 98
Kültür Çatışması ..... S. 114

ANA KONULAR

72 ‘IRK VE KİMLİK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİNİ BİR YABANCIYLA PAYLAŞACAK KADAR KONUŞMAYA CAN ATAN BU KADAR ÇOK İNSAN OLDUĞUNU BİLMİYORDUM.’

FOTOĞRAF: REBECCA HALE

ANTİK ROMA'NIN DÖVÜŞ KULÜBÜ

GERÇEK GLADYATÖRLER PEK DE FİLMLERDEKİ GİBİ DEĞİLDİ. DÖVÜŞLERİ BİRBİRLERİNİ ÖLDÜRMEKTEN ÇOK, İYİ BİR GÖSTERİ SERGİLEMEKLE İLGİLİYDİ.

YAZI: **ANDREW CURRY** FOTOĞRFLAR: **RÉMI BÉNALI**

Gladyatör canlandırıcıları Arles'daki (Fransa) 1900 yıllık Roma arenasında tozlar içinde çarpışıyor. Bu yarışmalar, araştırmacıların, Romalıları yüzyıllar boyunca kendine esir eden söz konusu antik ve kanlı sporu daha iyi anlamalarına yardımcı oldu.

İS 238 yılında Tunus'ta inşa edilen El Cem amfitiyatrosu Roma'daki Kolezyum'dan yola çıkılarak yapıldı ve bir zamanlar Roma İmparatorluğu'ndaki üçüncü en büyük arenaydı. Tribünlerini tıka basa dolduran 35 bin hayran için asıl cazibe gladyatörlerdi.

Zakhar Nikmatulin, 1960 yılında çekilen *Spartaküs* filmini izlediğinden bu yana gladyatörlere tutkun. Dövme sanatçısı Alexander Kosach, Nikmatulin'in sırtındaki sahneyi çizip boyamak için 25 saatini harcamış.

BÖLÜM

I

ARLES, FRANSA

ARLES'DAKİ ROMA AMFİTİYATROSUNUN

altındaki tünel serin ve karanlık. Gölgeli ortam, amfitiyatronun kumlarla örtülü arenası ve taş tribünlerini döven parlak Akdeniz güneşinden sonra hoş bir ferahlık sağlıyor.

Ancak biraz önce başıma geçirdiğim gladyatör miğferi oldukça boğucu. Neredeyse 2000 yıl önce Romalı bir gladyatör tarafından giyilen kafa koruyucunun bir kopyası olan bu çentikli miğfer yaklaşık altı kilogram ağırlığında ve çok da rahatsız edici. Ekşi, metalik bir kokusu var; sanki kafamı terli bir meteliğin içine sokmuş gibiyim.

Gözlerimi örten tunç ızgaranın ötesinde dövüş için ısınma hareketleri yapan, peştemallere sarınmış bir çift adam görüyorum. Adamlardan biri deri eldivenlerinden biriyle tuttuğu kısa, çengel şeklindeki kılıcıyla birlikte parmak uçlarında bir aşağı bir yukarı hoplarken metal kollukları şangırdıyor. Ben huzursuzluk içinde yerimde kıpırdanırken, adamın partneri kılıcını kaldırıp sırf miğferin ne kadar sağlam olduğunu göstermek amacıyla kafama vurmayı öneriyor. Omuz silkiyorum. Bir haber uğruna her şey mübahtır, öyle değil mi? Sonra güzelce bronzlaşmış, sırım gibi bir Fransız olan Brice Lopez adlı eğitmenleri araya giriyor. Sert bir sesle, "Bu konuda eğitimli değil," diyor. "Kasları buna uygun değil. Boynunu kırarsın."

Eski Fransız polisi ve jujitsuda kara kuşak sahibi olan dövüş eğitmeni Lopez, gerçek bir dövüşün neye benzediğini iyi biliyor. Yirmi yedi yıl önce antik dövüş stilleriyle ilgilenmeye başlamış. Gladyatör silahları ve zırhlarının birkaç işlevsel kopyasını sipariş ettikten sonra uzun yıllarını bu eşyaların gladyatörler hakkındaki sayısız film ve

Uzmanlar 1872'de yapılmış bir tabloda (sağda) betimlendiği üzere galip dövüşçüyü rakibini öldürmeye teşvik etmek için başparmağın aşağıya doğrultulmasının gerçek mi yoksa kurgu mu olduğu konusu üzerinde hâlâ tartışıyor. Pompei'de bulunan bir fresk (üstte) yaralı gladyatörlerin bir parmaklarını havaya kaldırarak teslim olduklarını gösteriyor. Bu tür bir durumda yenilgiye uğrayan gladyatörlerin canını bağışlayıp bağışlamayacaklarına sponsorlar karar veriyordu.

JEAN-LÉON GÉRÔME TARAFINDAN YAPILAN "POLLICE VERSO", IAN DAGNALL COMPUTING/ALAMY STOCK (ÜSTTE); POMPEI ARKEOLOJİ PARKI, İTALYA (EN ÜSTTE)

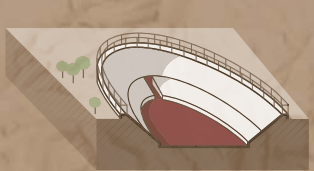

GÖRKEM VE KAN

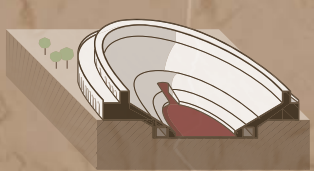
Roma İmparatorluğu topraklarında birçok kentin içinde ve çevresinde gladyatör arenaları kurulmuştu. Bu amaçla yapılan amfitiyatrolar batı illerinin geneline dağılmışken doğuda eski Yunan sahneleri kanlı dövüşler ve hayvan gösterilerine ev sahipliği yapmak üzere birer arenaya çevrilmişti. Bu sayılanların tümü kent yaşamında önde gelen roller üstleniyordu.

AMFİTİYATRO YAPIMI

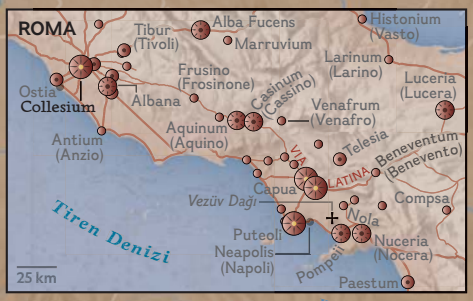
Tüm amfitiyatrolar aynı oval tasarıma sahipti, ancak yapım yöntemleri ve malzemeleri çeşitlilik gösteriyordu. Bazılarının arena zemininin altında *hypogea* –yeraltı geçitleri– bulunuyordu.

Çoğunlukla toprağın içine gömülmüş

Kısmen yerüstünde

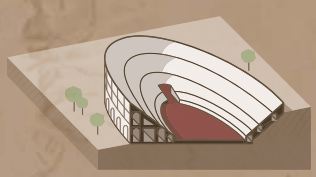

En büyük sahne

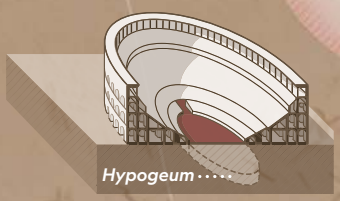
Roma'daki Kolezyum, ya da Flavian Amfitiyatrosu imparatorluktaki en büyük gladyatör arenasıydı. Bölgedeki görece küçük amfitiyatroların birçoğu lejyoner gazileri, ya da *coloniae* olarak anılan kişilerin yaşadıkları yerlerde kurulmuştu.

Roma'nın çevreyolları

Becerikli yol inşaatçıları olan Romalılar öncelikle askerlerin hareket edebilmesi ve ticaret amacıyla kapsamlı işlek caddeler tasarladılar. Gladyatörler de gösteri yapmak üzere kentten kente yolculuk ederken bu yolları kullanıyorlardı.

Arazinin doğal eğimi içine inşa edilmiş

Desteksiz

MATTHEW W. CHWASTYK VE TAYLOR MAGGIACOMO, MARTIN VON WYSS
KAYNAK: BARRINGTON YUNAN VE ROMA DÜNYASI ATLASI; JOHN HANSON, READING ÜNİVERSİTESİ; SCOTT ORTMAN, COLORADO BOULDER ÜNİVERSİTESİ

RİNGE GİREN HER 10 GLADYATÖRDEN OLASILIKLA DOKUZU HAYATTA KALIP TEKRAR DÖVÜŞECEĞİ YENİ BİR GÜNE UYANABİLİYORDU.

kitapta tasvir edilen ölümcül bir dövüşte nasıl kullanılabileceğini düşünerek geçirmiş.

Ancak gladyatör silahları ve zırhlarını inceledikçe, gördükleri ona mantıksız gelmeye başlamış. Kalkanlar, metal bacak koruyucular, kolluklar ve iri, tüm kafayı saran tunç miğferlerin yükünü üstlenen gladyatörlerin birçoğu üstlerinde neredeyse Roma askerlerinin savaşa giderken giydiği kadar fazla koruyucu eşya taşıyordu. Ama kılıçları tipik olarak yaklaşık 30 santimetre uzunluğunda, bir aşçı bıçağından birazcık büyüktü. "Neden," diye sormuş Lopez, "bir bıçak dövüşüne 20 kiloluk koruyucu zırh giyersiniz ki?"

Vardığı sonuç: Gladyatörler birbirlerini öldürmeye değil, canlı tutmaya çalışıyordu. Pek çoğu ölümle sonuçlanmayacak gösterişli dövüşler sergileyebilmek için yıllarını eğitimlerle harcamıştı. "Bunlar gerçek yarışlardı, ama gerçek bir dövüş değillerdi," diyor, şimdilerde ACTA adlı bir gladyatör araştırma ve canlandırma topluluğunu yöneten Lopez.

"Koreografi yok, ancak iyi niyet var –benim düşmanım değilsin; partnerimsin. Birlikte olabilecek en iyi gösteriyi sergilemeliyiz."

Son yirmi yılda araştırmacılar Lopez'in gladyatör dövüşü üzerine görüşlerinin kimilerini destekleyen ve bu antik gösteriler hakkındaki popüler algıya meydan okuyan kanıtlara ulaştı. Az sayıda gladyatör dövüşle cezalandırılan savaş suçlusu ya da savaş tutsağı iken, birçoğu profesyonel dövüşçüydü –boksörler, karma dövüş sanatçıları ya da kendi dönemlerinin Amerikan futbolu oyuncuları. Bazılarının aileleri ring dışında onları beklerdi.

Yazılı kaynakların önerdiğine göre, gladyatörlük kazançlı bir meslek olabiliyordu ve bazen de gerçek bir kariyer seçimiydi.

Arenada sergilenen cesaret dolu performanslar, gladyatörleri popüler kahramanlara dönüştürebiliyor ve hatta tutsakların özürlüklerini kazanmasını sağlayabiliyordu. Belki de en şaşırtıcı olanı, dövüşlerin büyük çoğunluğunun ölümle sonuçlanmamasıydı. Ringe giren her 10 gladyatörden olasılıkla dokuzu hayatta kalıp tekrar dövüşeceği yeni bir güne uyanabiliyordu.

BÖLÜM

II

POMPEİ, İTALYA

ROMALILAR YAKLAŞIK 600 YIL BOYUNCA gladyatör dövüşlerini heyecanla takip etti. Romalı ressamların en sevdiği konulardan biri olan bu dövüşler Roma toprakları genelinde bulunan mozaikler, freskler, mermer kabartmalar, kilden yapılma biblolar ve tunç aksesuvarlarda betimleniyordu. Neredeyse tüm büyük kentlerin kendine ait bir arenası vardı.

Bu antik yarışmalar ayrıca çağdaş hayal gücü üzerinde de karşı koyulamaz bir çekim gücüne sahip. Filmler ve yazın dünyasındaki sayısız ve genellikle hatalı tasvir sayesinde gladyatörler Roma kültürünün en tanındık –ve en yanlış anlaşılmış– yönlerinden biri.

Bunun nedeni, oyunların kendilerine fazlasıyla tanıdık gelmesinden hareketle, Romalı yazarların gladyatör oyunlarının ayrıntılarına şaşırtıcı ölçüde az zaman harcamış olması olabilir. (Beysbolda bir vuruşun ne olduğunu ya da bir takımda kaç oyuncunun yer aldığını arkadaşlarınıza ne sıklıkla yazarsınız?) Dolayısıyla ringlerin gerçek öykülerini yeniden canlandırmak için arkeologlar ve tarihçiler sanatta, kazı çalışmalarında ve antik yazıtların alt metinlerinde ipuçları aramak zorunda kalıyor.

Antik Roma hakkındaki birçok ayrıntı gibi gladyatörler hakkındaki en iyi korunmuş kanıtlar da günümüz İtalya'sında, Napoli'nin güneyindeki Pompei'de karşımıza çıkıyor. Bir zamanlar gelişmiş bir kent olan Pompei, İS 79'da yaşanan bir yanardağ patlaması sonucu toprağa gömülmüştü.

Günümüzde, kentin tüyler ürpertici ölçüde iyi korunmuş sokaklarında yürüyen ziyaretçiler

hemen her yerde gladyatör dövüşlerinin kalıntılarına rastlayabiliyor. Kentin doğusundaki 22 bin seyirci kapasiteli amfitiyatronun üst sıralarından baktığınızda, Vezüv'ün heybetle yükselen gövdesini görebiliyorsunuz. Kent merkezindeki silikleşmiş ilanlar gelecek dövüşleri duyuruyor. Kentin tiyatrosunun hemen dışında, kırmızı bir sıvanın üzerine, bir çocuğun göz hizasına çöp adamlar şeklinde kazınmış dövüşçülere bakmak için çömeliyorum.

1766 yılında ilk kazıcılar, kent kıyısındaki bir alanda gladyatör zırhlarından oluşan bir hazineyi açığa çıkardı: Yerel gladyatör okulunun bir depremde zarar görmesi üzerine dövüşçüler için bir eğitim ve yaşam mekânına çevrilmiş bir alandı bu.

"Seksi rock yıldızları gibiydiler," diyor, New York Üniversitesi sanat tarihçisi Katherine Welch. Örneğin, elinde bulundurduğu üç zaferle Pompei'ye gelen, geleceği parlak Trakyalı Celadus'u ele alalım. Bu gladyatör, hayranlık dolu bir duvar yazısına göre, "kızların sevgilisi" ve de üç dişli mızrak kullanan meslektaşı Crescens'ın ifadesiyle "genç kızları gece vakti ağına çeken" bir yıldızdı.

Üç yüzyıldır süregelen kazılara rağmen arkeologlar Pompei'de yeni kanıtlar bulmayı sürdürüyor. 2019 yılında kentin kuzey tarafındaki dar bir sokak arasında çalışan arkeologlar, devekuşu tüyüne benzeyen tüylerle süslenmiş tunç miğferli iki gladyatörü betimleyen, küçük bir tavernanın duvarına resmedilmiş bir fresk buldular.

Arles'daki antik çağ müzesinde çalışan arkeolog Alain Genot bu freskin eşi benzeri görülmemiş bir ayrıntıya sahip olduğunu söylüyor: Savaşçılardan biri, bacak koruyucularının altına bir pantolon giymiş.

İki erkeğin bedenlerinde bulunan kanlı yaralar dövüşün ikisine de zarar verdiğini gösteriyor. Ama kimin kaybettiği ortada: Açılmış göğsündeki bir yaradan kan kaybeden ve acıdan iki büklüm hâldeki dövüşçü, kalkanını yere bırakmış ve işaret parmağını havaya kaldırmış. Birçok gladyatör tasvirinde tekrarlanan bu hareket, bir dövüşten çekilmenin antik çağdaki eşdeğeri.

Roma dünyasının dört bir yanında bulunan diğer sanat eserleri de kuliste bekleyen ve hatta arenayı dövüşçülerle paylaşan rengârenk bir yardımcı ve taraftar grubuna işaret ediyor. Gladyatörler yerlerini alırken müzisyenler kalabalığı coşturuyor ve belki de dövüşler sırasında dramatik süslemelerde bulunuyordu. Miğferler ve silahlar oyunların idarecisi ya da sponsoru tarafından yönetilen bir dövüş öncesi yürüyüşü sırasında ringe taşınıyordu.

Dövüşlerin kilit figürleri, sıkı bir adil dövüş hissi sağlamakla yükümlü olan hakemlerdi. Hollanda'da bulunan küçük bir çanağın üzerine işlenmiş bir tasvirde, yardımcısı eskisinin yerine kullanılacak yeni bir kılıçla ringe doğru koştururken bir hakem değneğini havaya kaldırıyor.

"Sırf silahınızı kaybettiniz diye dövüşü kaybetmezdiniz," diyor Genot. "Gladyatör dövüşlerini bir spor müsabakası olarak düşündüğünüzde hiçbir kuralın olmadığını varsayamazsınız."

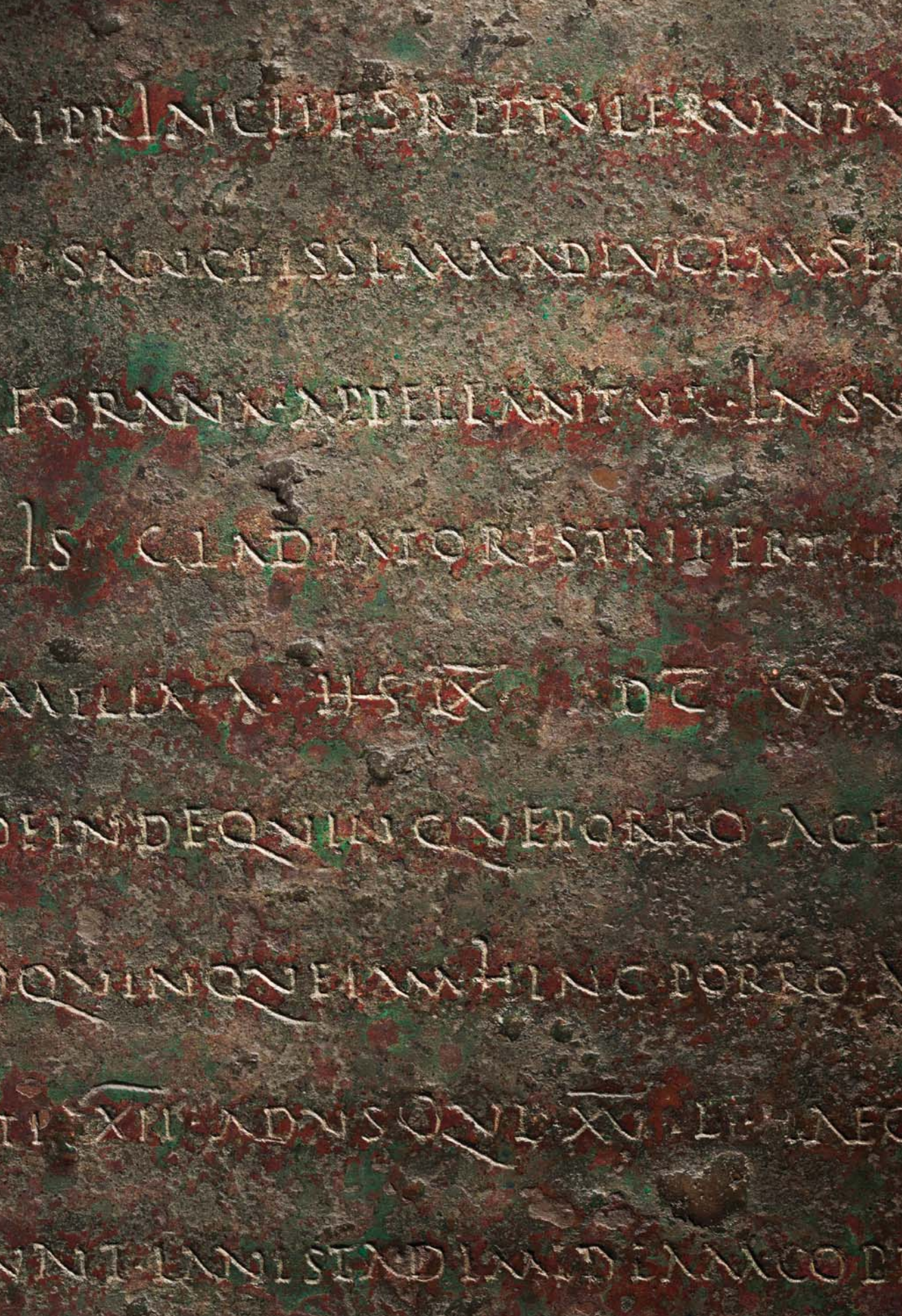
En önemlisi de "ertelemesiz dövüşler" –diğer bir deyişle, ölümüne dövüşler– ve "keskin silahlarla yapılan dövüşler" vaat eden yazılar, yaşamı tehdit eden çarpışmaların özel olarak söz edilecek kadar olağandışı olduğunu gösteriyor.

Elbette tüm iyi spor müsabakaları gibi hayranların saplantılı şekilde takip edebileceği bolca istatistik de bulunuyordu. Roma sınırları içinde gladyatörlerin galibiyetleri, yenilgileri ve berabere kaldıkları oyunlar duvarlara kazınıyor ve mezar taşlarına işleniyordu. Birçok karşılaşmanın sonucu asla bilinemeyecek. Ancak –Pompei'deki bir duvar yazısında 25'i aşkın dövüşten sağ çıktığı söylenen– Valerius'un, tam 150 müsabakaya katılmış olan Viriotas'la karşı karşıya geldiğinde midesinde oluşan düğümü bir hayal edin.

Gladyatörler eğlenceden çok daha fazlasıydı. Edebi anlatılara göre, gladyatörler cesurca dövüşerek –ve bazen de ölerek– Roma'nın erkeklik ve erdem kavramlarını güçlendiriyordu. (Tabii aldatıcı taktikleri ve uzun mesafeli üç uçlu mızrak saldırıları sayesinde arenanın kötü adamları olarak tanınan, elindeki ağ ile savaşan *retiarius*lar hariç.) Romalı hatip Cicero İÖ 50 yılında, "Hayatı mahvolmuş adamlar mı barbarlar mı bilinmez, ne yaralara göğüs gerer gladyatörler!" diye yazmış. "Hüküm giyen adamlar kılıç kuşanıp savaşırken acı ve ölüme karşı daha güçlü bir eğitim düşünülemez."

ÇOK SAYIDA HAYRAN kazanmalarına rağmen gladyatörler Antik Roma'nın katı hiyerarşik toplumunda fahişeler, kadın pazarlayıcıları ve oyuncularla birlikte en alt düzeyde görülüyordu. Gladyatörler yasalar gereği insan değil, meta sayılıyordu. Dövüşlerin parasını ödeyen kişilerce oracıkta öldürülebiliyorlardı. "Bu durum Romalıların nasıl da tribünlerde oturup tüm bu olanları izleyebildiğini anlamanın anahtarı," diyor Harvard Üniversitesi'nden klasik edebiyat uzmanı Kathleen Coleman.

İÖ 300 kadar eski tarihlerde cenaze ritüellerinin bir parçası olarak sergilenmiş olabileceği düşünülen gladyatör dövüşlerinin ilk dönemlerinde

İS 150'ye gelindiğinde gladyatör dövüşlerinin masrafları, politik güç elde etmeyi uman kişilerin rakiplerine üstün gelmek için daha da gösterişli oyunlar düzenlemesiyle hızla kontrolden çıkmaya başlamıştı. Harcamaları dizginleyebilmek için Roma İmparatoru Marcus Aurelius bir fiyat sınırı belirledi. İmparatorun bu kararı Sevilla (İspanya) yakınlarındaki bir amfitiyatronun dışına asılmış olabilecek tunç plakada (solda) korunmuş. 1766 yılında Pompei'de keşfedilen, gladyatör zırhları ve silahlarından oluşan bir hazinenin içinde tüm yüzü kapatan miğferler ve kılıçların (en üstte) yanı sıra özenle süslenmiş bacak koruyucular ve kalkanlar da (üstte) vardı.

MUSEO ARQUEOLÓGICO NACIONAL, MADRİD (SOLDA); MUSEO ARCHEOLOGICO NAZIONALE DI NAPOLI, İTALYA (TÜMÜ, ÜSTTE)

Silahınızı kaybetmiş olmanız dövüşü -ya da yaşamınızı- kaybedeceğiniz anlamına gelmiyordu. Hollanda'da bulunan bu çanakta ağır zırhlı bir gladyatör (ortada) hakeme kırık kılıcını gösterirken bir yardımcı yeni bir silahla onlara doğru koşuyor (sağda).

MUSEUM HET VALKHOF, NIJMEGEN, HOLLANDA

Bazı biliminsanları bu tunç figürün (solda) hançerini havaya kaldıran galip bir kadın gladyatörü gösterdiği görüşünde. Karşıt görüşlüler de var. "Hiçbir gladyatör üzerinde bu kadar az sayıda koruyucu giysiyle tasvir edilmez," diyor, Harvard Üniversitesi'nden Kathleen Coleman. Gladyatörler Romalı sanatçıların gözde konularındandı. Fransa'daki bu kaslı heykelcik (en üstte, solda) yalnızca 20 cm uzunluğunda. Pompei'de bulunan zırhlar tanrıça Minerva (en üstte, sağda) ve bir griffon (üstte) gibi mitolojik figürlerle bezeli. Herculaneum'da açığa çıkarılan ve kötü ruhları uzak tutmak için kullanılan çıngıraklar, yabanıl bir hayvana dönüşmüş penisiyle dövüşen bir gladyatörü gösteriyor.

MUSEUM FÜR KUNST&GEWERBE HAMBURG, ALMANYA (SOLDA); MUSÉE DÉPARTEMENTAL ARLES ANTIQUE, FRANSA (ÜSTTE, SOLDA); MUSEO ARCHEOLOGICO NAZIONALE DI NAPOLI, İTALYA (TÜMÜ)

GLADYATÖRLERİN BİRÇOĞU PROFESYONEL DÖVÜŞÇÜYDÜ. ANCAK ARALARINDA DÖVÜŞLE CEZALANDIRILAN SAVAŞ SUÇLUSU YA DA TUTSAKLAR DA VARDI.

dövüşçüler olasılıkla savaş tutsakları ya da hüküm giymiş suçlulardı. Ancak oyunlar İÖ birinci yüzyılda imparatorluk genelindeki günlük yaşantının merkezi bir figürü olmaya başladığında daha düzenli hâle geldiler ve izleyicilerin beklentileri yükseldi. İyi eğitimli gönüllü dövüşçü talebini karşılamak üzere düzinelerce gladyatör okulu açıldı.

Roma vatandaşları duruşma yapılmaksızın infaz edilemediği için bazı hırslı dövüşçüler borçlarını ödemek ya da yoksulluktan kaçmak amacıyla yüksek riskli bu yolu seçerek, haklarından gönüllü olarak vazgeçip köle oldu. Bazıları ise gladyatörlük hizmetine mahkûm edilen suçlulardı –bu ceza idamdan daha hafifti, çünkü günün birinde özgürlüğe kavuşma olasılığı mevcuttu.

Bazı uzmanların inanışına göre gladyatörler ender olarak zincirleniyor ya da prangaya vuruluyordu. Ve toplumdaki düşük konumlarına rağmen başarılı dövüşçüler fazlaca para kazanabiliyordu. Hatta bazıları görevlerinden alınıp varsıl müşterilerin koruması olarak çalıştırılabiliyordu. "Cezanızı çekersiniz," diyor Fransız tarihçi Méryl Ducros, "ve süreniz sona erdiğinde paranızı, karınızı ve çocuklarınızı alıp yaşamınıza devam edebilirsiniz."

Gladyatörlerin genellikle dövüşçü arkadaşları ya da arkada bıraktıkları sevdikleri tarafından yaptırılan mezar taşları, bu dövüşçülerin birçoğunun aile babaları olduğuna işaret ediyor. Fransa'daki bir kazıda çıkarılan bu tür anıtlardan birinde, "Viyana doğumlu *retiarius* Pompeius, dokuz taç kazandı, 25 yaşındaydı," yazıyor. "Bu anıtı, karısı kendi parasıyla harika kocası için yaptırdı."

Bu tür anıtlar aynı zamanda gladyatörlerin işleriyle gurur duyduklarının birer kanıtı niteliğinde. Mezar taşları genellikle dövüşçülerin ringde elde ettikleri sayıları, mesleklerini icra ederken kullandıkları silah ve zırhlarının çizimlerini de içeriyor. "Fırıncı ya da kunduracı olmakla aynı şeydi –yaptığınız işi söyler ve bununla gururlanırdınız," diyor Coleman. "Gladyatörlere birer suçlu gibi davranılmadığı açık. Bu insanlar kendilerini meslek sahibi olarak görüyordu."

BÖLÜM

III

CARNUNTUM, AVUSTURYA

PROFESYONEL DÖVÜŞÇÜLERİN profesyonel eğitime gereksinimi vardı. Birkaç yıl önce Avusturya'da Carnuntum olarak bilinen Antik Roma kazı alanında yapılan bir keşif, gladyatörlerin bu eğitimi nereden aldıklarını ortaya çıkardı.

Baharın ilk günlerinde sert rüzgârlı bir sabahta Carnuntum'un bilim direktörü Eduard Pollhammer beni Viyana'nın 40 kilometre doğusunda, Tuna Nehri'nin kıyılarında bulunan, yeni ekilmiş bir tarlada gezdiriyor. Ağır gri bulutlar soğuk bir yağmur bırakmaya başladığında güneşle yıkanan Pompei ve Arles harabelerinden ne kadar uzaklaştığımız geliyor aklıma.

Kış mevsiminde burada sıcaklıklar donma noktasının altına iniyor ve buğday tarlaları karla örtülüyor. Ancak burada, eski imparatorluğun en uç noktasında dahi Romalıların gladyatör gösterilerine olan iştahı öyle büyüktü ki Carnuntum'da iki amfitiyatro bulunuyor: Bunlardan biri aktif olarak orduda görevli olan binlerce asker, diğeri ise hemen yandaki hareketli kentin sakinlerini eğlendirmek içindi.

"İS 200 civarında bu engebeli tepeler Roma sınırlarının en büyük askeri üslerinden birine ev sahipliği yapıyordu," diye açıklıyor Pollhammer. Burada görev yapan 7 bin asker imparatorluğun kuzey sınırlarında devriye geziyordu. Carnuntum o kadar büyük bir yer ki 150 yılı aşkın bir süredir devam eden kazılar, 10 kilometrekarelik alanın yalnızca yüzde 15'ini açığa çıkarabildi.

Yirmi yıl önce, yoğun çiftçiliğin alandaki keşfedilmemiş bölümleri tahrip edeceğinden kaygılanan arkeologlar gömülü hâldeki bina kalıntılarını haritalayabilmek için yer radarlarına yöneldi. Araştırmacılar kent surlarıyla amfitiyatrosunun

topraktan yapılmış temelleri arasında dövüş takipçilerine hizmet etmek üzere yapılmış ve tavernalar, hediyelik eşya dükkânlar ve hatta izleyicilerin yerlerine yerleşmeden önce bir şeyler yiyebilecekleri bir fırın da içeren koca bir mahallenin dış hatlarını keşfetti.

2010 yılında arkeologlar özel bir bulgu rapor etti: Carnuntum amfitiyatrosunun toprak temellerinden kısa bir yürüme mesafesinde bulunan bir gladyatör okulu, ya da diğer adıyla bir *ludus*. "Roma kayıtlarından," diyor Pollhammer, "imparatorluk genelinde bu gibi düzinelerce okul olması gerektiğini biliyoruz." Bu okullar, imparatorlar ve bölgelerin önde gelen isimleri tarafından finanse ediliyordu ve genellikle, *lanistae* olarak bilinen ve bazıları eski gladyatörler olan eğitimciler tarafından işletiliyordu. Roma'nın merkezinde, Kolezyum'un (Colosseum) gölgesindeki bir gladyatör eğitim kompleksinin bir parçası olan en az dört gladyatör okulu vardı. Ancak şimdiye dek bulunan ilk eksiksiz örnek hâlihazırda ayaklarımızın altında uzanan toprakta gizli.

Araştırmacılar küreklerini bir kez dahi kaldırmadan, alttan geçirilen sıcak havayla ısıtılıyor olabilecek yükseltilmiş zeminli büyük bir odanın yerini belirlediler. Burası soğuk Avusturya kışlarında eğitim için kullanılan bir spor salonu olabilir. Açık avlusunun kenarlarında, binanın odacıklar ya da hücrelerden oluşan L–şekilli bir bölümü bulunuyor. Kalın duvarlar tesisin bazı bölümlerinin iki katlı olabileceğini gösteriyor. Hatta su boruları, küvetler, sıcak ve soğuk havuzlar içeren banyolar dahi var. Tüm bunların merkezinde ise 19 metre çaplı dairesel bir eğitim alanı bulunuyor. "Burada 70 ya da 75 gladyatörün yaşamış olduğunu düşünüyoruz," diyor Pollhammer. "Büyük gösteriler için eksiksiz bir altyapıya sahip."

BÖLÜM

IV

ROMA, İTALYA

ROMALILARI GLADYATÖRLERE böylesi kaynaklar adamaya iten şey neydi? Hayranların neredeyse altı yüzyıl boyunca her yıl bu gösterilere geri gelmesini sağlayan etken ne olabilirdi? Roma'da, Kolezyum'da yapılan yakın tarihli kazılar bu konuda bazı ipuçları sunuyor. Arena zemininin altında, toprak düzeyinden yaklaşık altı metre aşağıya uzanan devasa bir yeraltı alanı var. Bugün ziyaretçiler kolonlar, ufalanmış tuğla merdivenler ve karanlık odalardan oluşan labirentin bir bölümünü ziyaret edebiliyor.

2000 yılında başlayan büyük bir restorasyon çalışması sırasında Alman Arkeoloji Enstitüsü araştırmacısı Heinz Beste, dört yılını arenanın altındaki taş duvarları belgeleyerek geçirdi. Ve binlerce sahne teknisyeni ve hayvan terbiyecisinin çalıştığı platformlar, asansörler, kaldıraçlar ve rampalardan oluşan ustalıklı bir sistemin izlerini açığa çıkardı.

Terbiyeciler arena zeminindeki düzinelerce kapağı kullanarak hayvanları *venationes* olarak adlandırılan ve tipik olarak gladyatör dövüşleri öncesinde birer meze görevi üstlenen düzmece av gösterileri için doğrudan ring içine salabiliyordu. Özenle yapılmış boyalı setler doğruca arena zemininden yükseliyordu ve asansörler olasılıkla gladyatörleri doğruca ringe çıkarıyordu. "İzleyiciler neyin nerede ne zaman gerçekleşeceğini bilmiyordu," diyor Beste.

İmparatorluk genelindeki düzinelerce yerel amfitiyatroda bulunan sistem, oyunların düzeninin somut bir örneği. Bu etkinliklerin hayvan avlarından gladyatör dövüşlerine kadar tüm ayrıntıları, hayranların taş oturaklarında hop oturup hop kalkması için incelikle hesaplanmıştı. Oyunların can damarı gaddarlık değil, meraktı.

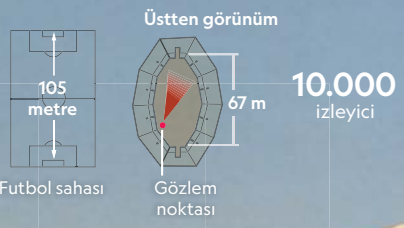
Yarışmaların heyecanlı geçmesini sağlama almak için dövüş stilleri dikkatlice dengeleniyordu. Elinde yalnızca bir ağ, üç uçlu mızrak ve küçük bir bıçak bulunan çevik, neredeyse çıplak bir dövüşçü üzerinde 20 kilogramlık koruyucu giysi bulunan hantal bir savaşçıyla karşı karşıya getirilebiliyordu.

Tarihsel kayıtlarda ve bir taş kabartmada kanıtlarına rastlanan, ender görülen kılıç kuşanmış kadın dövüşçüler ise kadınların eve ait olduğunu düşünen Romalılar için oldukça heyecan verici bir olay olmalı.

Deneyimli gladyatörler diğer kıdemli gladyatörlerle karşı karşıya getiriliyor, böylelikle yeni başlayanların birbirleriyle dövüşmesi sağlanıyordu. Kariyeriniz ne kadar uzunsa hayatta kalma şansınız da o kadar artıyordu, çünkü her bir deneyimli gladyatör yılların yatırımını temsil ediyordu. "Tüm kılıç hareketlerini öğrenmek, kas yapısını geliştirmek, hız, güç ve dayanıklılığı artırmak için eğitimlere uzun yıllar ve uzun saatler harcanıyordu," diyor, St. Andrews Üniversitesi'nden arkeolog Jon Coulston. "Bu karşılaşmalar, modern futbol dünyası gibi, devasa sermayeler yatırılan girişimler hâline geliyor."

YÜZYILLARIN GÖSTERİLERİ

ROMA FORUMU, İS birinci yüzyıl ortalarından sonlarına kadar Cumhuriyetçi dönem boyunca yapılan çoğu yarışma Roma Forumu'nda, yani kent merkezinde geçici olarak yükselen ahşap yapılarda sergilendi. Dövüşçüler sıklıkla imparatorun düşmanlarını anımsatacak şekilde giydiriliyordu.

Hafif
Orta
Ağır

Çeşitli ağırlıklarda silahlar ve zırhlar kuşanan farklı türde dövüşçüler genellikle birbirleriyle çarpışıyordu.

Castor ve Pollux Tapınağı

Basilica Julia

Gladyatör oyunları sırasında tek seferde yalnızca bir çift dövüşüyordu.

Provokatör **14–15 kg** ekipman ağırlığı

Diğer gladyatör türlerinin aksine *provocatores* -ya da meydan okuyucular- metal göğüs zırhları giyiyor ve genellikle kendi kategorilerinden rakiplerle dövüşüyordu.

Bazen çiftler hâlinde çalışan hakemler, ne oldukları hâlâ bilinmeyen kuralları uygulamak için değnekler kullanıyordu.

ARENADA DÖVÜŞ

Kayıtlı yarışlar seçkisi

İÖ 264
Roma'da ilk kez kayıtlara geçti

İÖ 216
Roma Forumu'nda bilinen ilk

İÖ 200

İÖ 183

İÖ 174

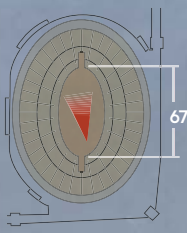
Gladyatör sayısı ····· 6 44 50 120 74

İÖ 300 200

Aslen seçkin cenaze törenlerinin bir parçası olan gladyatör yarışmaları zamanla savurgan etkinliklere dönüştü. Arenalar ve amfitiyatrolar sosyal ve politik yaşamın değişmez parçası hâline geldi. Tüm bunların merkezi figürleri olan gladyatörler gösterilerin etkisini en üst düzeye taşıyabilmek için ayrıksı dövüş stilleri ve silahlar kullanıyorlardı.

POMPEİ, İS birinci yüzyıl

Oyunlar popülerlik kazandıkça imparatorluk genelinde Pompei'deki bu yapı gibi taş amfitiyatrolar yapılmaya başlandı. Gladyatörler gittikçe daha özelleşmiş dövüşçüler hâline gelirken gereçleri daha özenli, eğitimleri ise daha düzenli bir hal aldı.

22.000 izleyici

Kalkanlar savunmanın yanı sıra birer saldırı silahı olarak da kullanılıyordu.

Velarium ya da uzayabilen güneşlikler gölge sağlıyordu.

Roma piyade kılıcı olan *gladius* rakiplere saplanıyordu.

Müzisyenler açılıştaki geçit töreninin yanı sıra oyunlar sırasında da müzik yapıyordu.

Murmillo 16–18 kg

Adını miğferini süsleyen bir balık türünden aldığı varsayılan bu gladyatör, *Thraex* (sağda) ve *hoplomachus* gibi gladyatörlere karşı savaşıyordu.

Thraex 16–18 kg

Trakyalı savaşçılar temel alınarak tasarlanan, kısa bir kalkan ve *sica* adıyla anılan kavisli bir kılıç kuşanan gladyatörlerin özellikle çevik oldukları biliniyor.

İÖ 70
Pompei'de amfitiyatro yapıldı

İÖ 65
Julius Caesar'ın oyunları
640

İÖ 27–İS 14
Augustus Dönemi
10.000 (birçok oyun)

100

İS 1

COLOSSEUM, İS ikinci yüzyıl

Yarışmalar, gelecekte yapılacak Roma amfiteatrolarının standardını belirleyen devasa Kolezyum'un inşasının ardından masraf, boyut ve kapsam açısından zirveye ulaştı.

Bazen bir *retarius* iki *secutor* ile çarpışıyordu. Üzerinde fırlatılacak taşlar bulunan bir platform kazanma şansını dengeliyordu.

Bir *galerus*, ya da omuz siperliği, kafa ve boyun için ek koruma sağlıyordu.

Bir gladyatör işaret parmağını kaldırarak teslim olduğunu belirtiyordu.

Yaklaşık iki metre uzunluğundaki ağlar izleyicileri arenadaki arbededen koruyordu.

Secutor 16–18 kg

Secutor, *retarius*ların üç uçlu mızrağından korunmak ve onun ağına takılmaktan kaçınmak için üzerinde küçük göz delikleri bulunan pürüzsüz bir miğfer kuşanıyordu.

Retiarius 7–8 kg

Hızlı ve çevik *retarius* bir üç uçlu mızrak, ağırlıklı bir ağ ve hançerle savaşıyordu. Tek savunma gereci bir kolluk ve omuz siperiydi.

İS 80
Flavian Amfitiyatrosu'nun (Kolezyum) tahsis edilişi

İS 98–117
Trajan'ın hükümdarlığı, gladyatör gösterilerinin zirve noktası
20.000 (birçok oyun)

100

200

Gladiatrix **16–18 kg**

Gladyatörlerin büyük çoğunluğunu erkekler oluştursa da özellikle savurganca düzenlenen gösterilerde çok ender rastlanan kadın yarışmacıların müsabakaları da yer alabiliyordu.

Eques **10–12 kg**

Bu biniciler müsabakalara bir mızrakla at sırtında başlıyor ve sonra yere inerek dövüşü kılıçla sonlandırıyorlardı.

İS 248

2000

İS 281

600

İS 325
Constantine suçluların gladyatör okullarıyla cezalandırılmasını yasaklıyor.

İS 404
Honorius gladyatör dövüşlerini yasaklıyor.

300

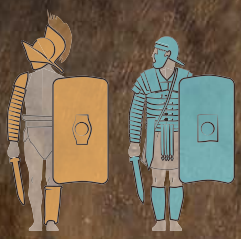
400

KADİMLERİN

Roma seçkinleri hem imparatorluğun egemenliğini sergilemek hem de kendi politik

SİLAH VE EKİPMAN

Romalı asker ve gladyatörler kazanmak ve hayatta kalmak için savaşıyordu, ancak çarpıştıkları savaşların amaçları farklıydı. Ekipmanları da bunu yansıtıyordu.

Gladyatör 7-20 kg

Romalı lejyoner 25 kg

Gladyatörler genellikle, kabaca 10 ile 15 dakika süren müsabakalarda teke tek dövüşüyorlardı. Giydikleri –ya da giymedikleri– zırhlar dövüşü daha heyecanlı hâle getiriyor ve sonuçları öngörülemez kılıyordu.

Birçok gladyatör bacaklarını korumak için tekmelik kullanıyordu. Bu giysilerin uzunluğu kullanılan kalkanın uzunluğuna göre farklılık gösteriyordu.

Hoplomachus

GLADYATÖR PROGRAMLARI

En savurgan gösteriler Kolezyum'da sergileniyordu.

SABAH

Pompa

Katılımcıların yanı sıra politik ve dini figürlerden oluşan bir geçit töreni düzenleniyordu.

Venationes

Hayvanlar ya avlanıyor ya da diğer hayvanlarla –ya da dövüşçülerle– çarpıştırılıyorlardı.

KAN SPORU

başarılarını en üst düzeye çıkarmak için gladyatör oyunları düzenliyorlardı.

Romalı lejyoner
2 kg

Yüz koruma

Murmillo
4 kg

2 mm — Kalınlık — 1 mm

Asker ve gladyatörler bolca süslenmiş miğferler kuşanıyordu, ancak gladyatörlerin kullandığı miğferler daha çok yüzü koruyordu. Bu nedenle daha ağır olan gladyatör miğferleri dövüşçülerin duyma ve görme yetisini de sınırlıyordu.

Kumaştan yapılan kolluklar genellikle daha fazla koruma sağlaması için metal plakalar ya da pullarla kaplanıyordu.

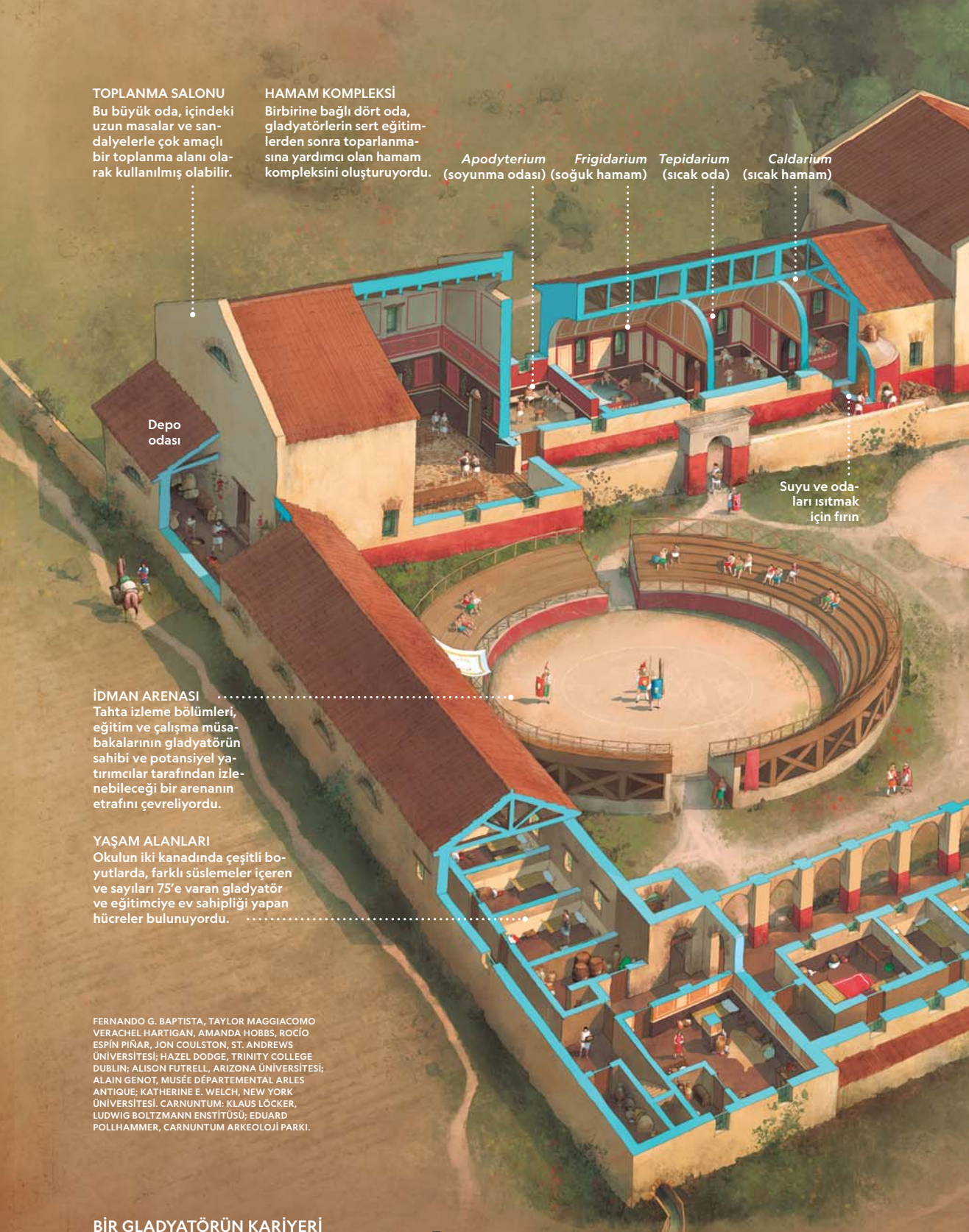
Thraex

ÖĞLE
Meridiani
Gün ortasında arenada suçlular idam ediliyordu.

Munera
Oyunu daha etkileyici kılmak üzere seçilen gladyatörler arasında dövüşler yapılıyordu.

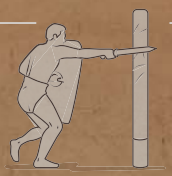

FERNANDO G. BAPTISTA, TAYLOR MAGGIACOMO VERACHEL HARTIGAN, AMANDA HOBBS, ROCÍO ESPÍN PIÑAR, JON COULSTON, ST. ANDREWS ÜNİVERSİTESİ; HAZEL DODGE, TRINITY COLLEGE DUBLIN; ALISON FUTRELL, ARIZONA ÜNİVERSİTESİ; ALAIN GENOT, MUSÉE DÉPARTEMENTAL ARLES ANTIQUE; KATHERINE E. WELCH, NEW YORK ÜNİVERSİTESİ. CARNUNTUM: KLAUS LÖCKER, LUDWIG BOLTZMANN ENSTİTÜSÜ; EDUARD POLLHAMMER, CARNUNTUM ARKEOLOJİ PARKI.

BİR GLADYATÖRÜN KARİYERİ

GÖREV VE EĞİTİM

Okula yeni katılan ve *novicus* olarak adlandırılanlar özel görevler üstleniyor ve tahta direklerin karşısında çift ağırlıklı tahta kılıçlar ve kalkanlarla eğitiliyordu.

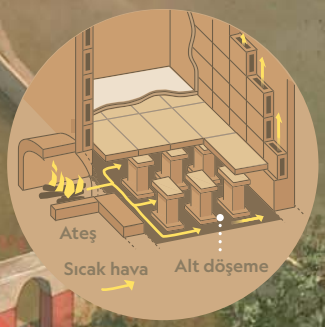

BAKIM VE RAHATLIK

Gladyatörlerin sağlığı düzenli tıbbi bakım ile arpa ve fasulye yönünden zengin bir diyetle korunuyordu. Bazıları evliydi ve aileleri vardı.

İDMAN ODASI
Bir *hypocaust* –Romalıların yeraltı ısıtma sistemi– idmanların kış aylarında da sürdürülmesini sağlıyordu.

YÖNETİM
Okulun *lanista* adı verilen sahibi okul girişindeki binalarda yaşayıp çalışıyordu. Bu kişi gladyatörlerin yaşamasına ya da ölmesine karar verme gücünü elde tutuyordu.

Ek eğitim alanı

Ana geçit okula erişimin kontrolünü sağlıyordu.

DÖVÜŞ OKULU

İmparatorluk genelinde *ludi* olarak bilinen okullar savaş tutsakları, suçlular, gönüllüler ve köleleştirilmiş kişileri profesyonel birer gladyatör olmak üzere eğitiyordu. Yakın tarihli bir keşifte, Doğu Avusturya'da, bir Roma kenti ve askeri üs olan Carnuntum'da bulunan *ludus*, gladyatörlerin nasıl yaşadığı ve eğitildiğini açığa çıkardı.

DÖVÜŞ
Yatırımlarını korumak isteyen sahipleri gladyatörleri yılda birkaç dövüşle sınırlandırıyordu. Dövüş stili ve beceri düzeyi arena eşleşmelerini belirliyordu.

Pompei duvar resmi

YARALANMA VE ÖLÜM
Yaralanmalar yaygın, ancak çoğunlukla ölümcül değildi. Buna rağmen gladyatörler genç yaşta ölüyordu. Yalnızca becerikli ya da şanslı bir dövüşçü uzun bir kariyer sürdürmeyi umabilirdi.

Karma dövüş sanatları dövüşçüsü Conor McGregor aşırı ölçüde formda, oldukça eğitimli ve coşkulu hayranlar tarafından tapılan biri –tıpkı Chris Vernel (karşı sayfada) ve Fransa'daki diğer canlandırıcıların tasvir etmek istediği gladyatörler gibi.

MIRE ROACH, ZUFFA LLC, GETTY IMAGES ARACILIĞIYLA (McGREGOR)

UFC

Ölüm artık sürekli bir tehdit olmasa da gladyatörvari şiddet gösterileri günümüzde spor severler arasında da popülerliğini koruyor: 2021'de yapılan bu nihai müsabaka gibi dövüş şampiyonaları dünya genelinde milyonlarca insan tarafından izleniyor.

CHRIS UNGER, ZUFFA LLC

Etrafları boru üfleyenler ve tezahürat yapan hayranlarla çevrili gladyatörler elinde bir değnek tutan hakemin altında çarpışıyor. İlk yüzyılda tırnak büyüklüğünde bir değerli taşın üzerine kazınmış bu sahne antik oyun gösterilerini gözler önüne seriyor.

ANTIKENSAMMLUNG, STAATLICHE MUSEEN ZU BERLIN

GERÇEK BOYUT

Gladyatör kiralamak "kırarsanız parasını ödersiniz" tarzı bir anlaşmaya dayanıyordu. Eğer bir dövüşçü kasıtlı ya da kasıtsız olarak ölürse dövüşün sponsoru gladyatörün sahibine tam ücret ödüyordu. "Bu insanlar çok iyi eğitimli oldukları için fazlasıyla değerliydi. "Bu değeri israf etmek hiç de işinize gelmezdi," diyor New York Üniversitesi'nden Welch. "10 karşılaşmada bir, hatta olasılıkla iki ölüm gerçekleşiyordu."

ÖLÜM SIRADIŞIYDI, ama yine de ring içinde ya da sonrasındaki enfeksiyonlar nedeniyle süregelen bir tehlikeydi. İzleyiciler ölü bir gladyatörün neden olduğu fazladan masraflara değer veriyor ve ödüllendiriyordu. Romalı bir yazar yakın zamanda bir mirasa konan genç bir soylunun düzenlediği özellikle pahalı bir gösteriyi tarif ediyor. Bu tarife göre soylunun harcadığı 400 bin sestertiusluk dudak uçuklatan bir meblağ ona "en iyi çeliği, kaçışın olanaksız olduğu bir karşılaşmayı ve tüm amfitiyatro görebilsin diye arenanın ortasında gerçekleştirilen bir kıyımı getirdi."

Bu tür duyguları uzak geçmişin ögeleri olarak görmek kolay, çünkü Romalılar bizlerden alabildiğine farklı bir toplumdu. Sonuçta bu, tüm komşularına boyun eğdirmek için acımasız bir askeri güç kullanarak dünyanın gördüğü en büyük imparatorluklardan birini kuran bir uygarlıktı.

Ancak böyle düşünmek kendimizi biraz fazla kolayca aklamak olur. Şiddet içerikli gösteriler söz konusu olduğunda Romalılara düşünmek istediğimizden çok daha fazla benziyoruz. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en popüler spor, düzenli olarak oyuncuların sahadan yürüyerek çıkamayacak kadar ciddi şekilde yaralanmasına neden olan Amerikan futbolu.

Bunun yanı sıra –futboldan boksa ve karma dövüş sanatlarına kadar– şiddet içerikli sporlar yapan atletler idolleştirilen disiplin, dayanıklılık ve cesaret örnekleri. Atletlere verdiği uzun vadeli hasarlar geniş çapta biliniyor olsa da bu tür müsabakalar milyonlarca seyirciyi kendine çekiyor.

"Yaşam güllük gülistanlık değil. Yaşam zorluklarla dolu. Bir şeyler hakkında haykırmaya, ağlamaya, feryat etmeye gereksinim duyuyoruz," diyor Ducros. "İçimizde duyduğumuz şiddeti açığa vurabilmek için dış dünyada birazcık şiddet görmeye gereksinim duyuyoruz. Bu amaçla bu tür bir şey düzenledikleri için Romalıları yargılayamayız." □

Berlin'de yaşayan **Andrew Curry,** Ağustos 2019 sayısında ilk Avrupalılar üzerine bir makale hazırladı. **Rémi Bénali,** Nisan 2014 sayısı için bir Roma teknesini fotoğrafladığı Arles (Fransa) yakınlarında yaşıyor.

Isınan gezegenimizdeki trilyonlarca ağacın içinde hangisi en güneyde yetişiyor? Ekibimiz onu bulabilmek için Horn Burnu'nun öfkeli rüzgârlarına göğüs gerdi.

DÜNYANIN DİBİNDEKİ

AĞAÇ

YAZI: CRAIG WELCH
FOTOĞRAFLAR: IAN TEH

Yedi ağaç... Güney Amerika'nın en güney ucunun yakınlarındaki bir yamaçta, Büyük Okyanus'un Atlas Okyanusu ile buluştuğu yerden püsküren tehlikeli girdabın üzerinde.

Pek de etkileyici bir küme değil –yalnızca eğri büğrü dallar ve gümüş renkli ağaç kabuğundan oluşan, sazlıkların arasına gizlenmiş bir düğüm. Birkaçı ölmüş. Hiçbiri belime kadar bile gelmiyor. Öfkeli rüzgârlar gövdelerini tamamen yatay konuma getirmiş.

Okyanusların üzerinden uçtuk; tam 32 saat boyunca feribotla ilerledik; ardından ahşaptan yapılma bir dolmuş motorla 10 saat daha yol aldık. Ve ancak o zaman varış noktamıza ulaştık: Tierra del Fuego'nun son kara parçası olan Horn Burnu'nun bulunduğu yerdeki ada, Isla Hornos.

Bunca yolu daha önce hiçbir biliminsanının keşfetmediği bir sınırı haritalamak, dünyanın en güneyindeki ağacı bulmak için geldik. "İşte bu," diyor, Colorado Denver Üniversitesi'nden ormanlar üzerine uzmanlaşan çevrebilimci Brian Buma bir yağmurluğa sarınmış hâlde. İki bacağının arasına aldığı tümseklerin üzerine oturarak pusulasını yeniden kontrol ediyor ve "İyiymiş," diye mırıldanıyor. Buma, doğada çok az şeyin gerçek bir son, bir türün son örneği, bir sınır olarak tanımlanabileceğini söylüyor bana. "Bence bu şeylerin nerede olduğunu bilmemiz gerekiyor," diyor.

21. YÜZYILDA SON SANTİMETRESİNE kadar gözlemlemediğimiz hiçbir yer yokmuş gibi görünüyor olabilir. Denizaltılarla okyanusların en derin yarıklarına dalıyor, gezegenin en kuru çöllerini keşfediyoruz. Ama dünyanın en üstü ya da en altında bulunan son ağaç dallarını daha önce –en azından doğru bir şekilde– hiç tanımlamadık.

Ormanlar artık hareket hâlinde. İklim ısınırken ağaç örtüsü sıraları da dağların daha yukarılarına taşınıyor ve ağaç türlerinin yaşam alanları daha yüksek enlemlere doğru genişliyor. Ağaçlar hareket ettikçe ekosistemler de değişiyor. Alaska'da uzayan büyüme mevsimleri artık söğüt ağaçlarının kış aylarında kar örtüsünün altından görünecek kadar büyümesine olanak tanıyor. Sığınlar ve kar tavşanlarının Arktik Okyanusu'na kadar gelmesinin arka planında yatan neden de bu. Arktik ve Antarktika'nın bazı bölümleri gezegenin en hızlı ısınan bölgeleri arasında yer alıyor.

Ancak bu büyük ekolojik değişimler hakkında bildiklerimizin pek çoğu Ekvator'un kuzeyinde yapılan araştırmalardan geliyor. "Küresel güney ise," diyor Buma, "sıklıkla göz ardı ediliyor."

Buma eski botanik kitapları ve kâşif günlüklerinin sayfalarını karıştırırken bir olanakla karşılaşmış. Küresel güneyin son ormanlarının bulunduğu yerler hakkında insanı hayretler içinde bırakan çeşitli bilgiler içeriyormuş bu sayfalar.

National Geographic Society
Dünyamızın harikalarını keşfetmek ve korumak için çalışan National Geographic Society, Kâşif Brian Buma'nın ekosistemler üzerindeki çalışmalarına fon sağladı.

Orman çevrebilimcisi Brian Buma (solda) ve Andrés Holz, Güney Amerika'da bir ağacın büyüyebileceği en son nokta olan Isla Hornos'taki Horn Burnu yamacında otlarla kaplı çıkıntıları tarıyor.

ÖNCEKİ SAYFALAR
Dünyanın en güneydeki ağacını arayan biliminsanları rüzgârın süpürdüğü Isla Hornos'da. Gür ağaç ve çalılarda yürümek ve sarp koyaklara yuvarlanmaktan kaçınmak için temkinli hareket ettiler.

En güneydeki ağacı bulabilirse, bu bilginin, biliminsanlarının gelecekteki yıllar boyunca ziyaret edebilecekleri canlı bir laboratuvarın odak noktası olabileceğini düşünmüş. "Toprağın sıcaklığını ve ağaç büyüme hızını gözlemleyebilecekleri, sınırdaki bir ekosistemde yaşayan hayvanları inceleyebilecekleri ve zaman içinde de bu sınırın hareket edip etmediğinin izini sürebileceklerini düşündüm," diye ekliyor. Tabii bunu için Buma'nın öncelikle ağacı bulması gerekiyor. Takımadalarda herhangi bir şeyi bulmanın hiç de kolay olmayacağı, yalnızca oraya varmanın dahi yeterince güç olacağının bilincinde.

BUMA, HAFİYELİĞİ ADRENALİNLE bir araya getiren, ideal olarak ulaşılması zor ormanlarda, zorlu koşullarda yapılan bilimi yeğliyor. Bir defasında, Glacier Bay Ulusal Parkı'nda (Alaska) sağanak yağmur altında buzlu fiyortlarda kürek çekmiş; gırtlağına kadar yükselen ve bozayı kaynayan çalıların arasında yol almış –üstelik de küçücük araştırma alanlarının yerlerini saptayabilmek için. Bunlar, 1916 yılında botanikçi William Skinner Cooper tarafından kurulan alanlar. Buma, Cooper'ın elle çizdiği haritaları tozlu arşivlerden çıkarıncaya dek bu bölgeler bilim tarafından yitirilmiş hâldeyken, artık bitkilerin geri çekilen buzulların altından çıkan toprağı nasıl zapt ettiğine ilişkin yüzyıllık bir belge görevi üstleniyorlar.

Yük feribotu *Yaghan*'da, fotoğrafçı Ian Teh ile birlikte bir ocak günü öğle vaktinde gri bir gökyüzü altında Macellan Boğazı'nda ilerliyoruz. Motor sesleri havayı dolduruyor. Dışarıda buz mavisi buzullar Güney And yamaçlarından dökülüyor. Şili'de, Punta Arenas'tan Puerto Williams yönünde, bir buçuk gün sürecek bir yolculuktayız. Orada daha küçük bir tekneyle randevumuz var.

Buma'nın morali yüksek –yepyeni bir gizemi

İLLÜSTRASYON: JOE MCKENDRY

Macellan penguenleri avlanarak geçirdikleri günün ardından adanın kayalık kıyısında koşturarak kolonilerine geri dönüyor. Gür bitki örtüsünün arasında ilerlemeye çalışan araştırmacılar zaman zaman hep aynı çamurlu oluklar üzerinde ilerleyen penguenlerin geride bıraktığı dışkılara basıp kaydılar.

çözmek üzere yola çıkmış bir dedektif gibi... Şilili çevrebilimci Ricardo Rozzi ile National Geographic Society fonu alarak güneyin en ucundaki ormanı incelemeyi uman bir ekip oluşturmuşlar. Araştırmacılardan biri yarasaları belgelemeye çalışacak. Diğer ikisi ağaç örtüsünü incelemek için yukarılara tırmanacak. Küçük bir ekip Buma'nın aradığı ağacı bulmasına yardım edecek. Buma bir eskiz defterini açarak varış yerimizin çizimini gösteriyor. Güneyin alacakaranlığında bu çizim korsan haritasını andırıyor. Buma, kısa bir an için, gezegenin en kuzeyindeki ağacının yerini saptamak için bir ava çıkmayı düşündüğünü itiraf ediyor, ancak orası araştırma yapmak için fazlasıyla büyük bir alan. "Bir yanıt bulmak ve yanılmadığımızdan emin olmak" istediğini söylüyor Buma.

GÜNEY YARIKÜREDEKİ kara parçalarının yüzölçümü çok daha küçük. Antarktika on milyonlarca yıl önce, gezegenimiz daha sıcak bir yerken ormanlarla kaplıydı, ama artık bu bölgede hiçbir ağaç yaşamıyor. Etrafındaki okyanus ise bazılarında sazlar, otlar ve çimenler büyüyen, ancak ağaçsız adalarla kaplı. Adalar, James Cook'un 1775 yılında Güney Georgia Adası'nın ağaçsız olduğunu ilan etmesinden bu yana defalarca gözlemlendi.

Bir internet sitesi dünyanın en güneydeki ağacının, Horn Burnu'nun en az 70 kilometre kuzeyinde yer alan Navarino Adası'nda olduğunu söylerken, bir diğer kaynak da ağacı burnun 55 km kuzeybatısındaki Hoste Adası'na yerleştirmiş. 1840'larda yazılmış, botanikçi Joseph Dalton Hooker'ın yaptığı bir görev gezisine dayandırılmış günlük girdisinde ise özgüvenli bir üslupla şu sonuca varılmış: "Hermite Adası, yerküre üzerinde ağacı andıran herhangi bir bitki örtüsünün bulunduğu en güneydeki nokta olarak kabul edilebilir."

Ancak Hooker, Hermite'in hemen güneyinde

SOLDA

Keşif lideri Buma, adanın doğu kıyısında, bazı ekip üyelerinin, burnu düzenli olarak döven fırtınaların birinden korunmak için kaçtıkları eski bir şapelin içine başını uzatıyor.

ÜSTTE

Ekip, Isla Hornos'un tek tam zamanlı sakinleri olan Şilili Deniz Astsubayı Andrés Morales ve ailesiyle tanıştı. Morales bir yıl sürecek görevi için burada Drake Geçidi'ne bakan bir deniz feneriyle ilgileniyor ve geçen gemilere hava raporları sağlıyor.

"Overheard at National Geographic"

Podcast'imizin üçüncü sezonunda yer alan "Dünyanın Sonundaki Ağaç" adlı bölümde Craig Welch, bu ağaç arayışını anlatıyor.

bulunan adayı asla ziyaret etmemiş: Isla Hornos. Ama Buma, "Neden Hermite'de ağaçlar varken yalnızca 15 kilometre ötedeki Hornos Adası'nda hiç ağaç olmasın ki," merakına kapılmış durumda.

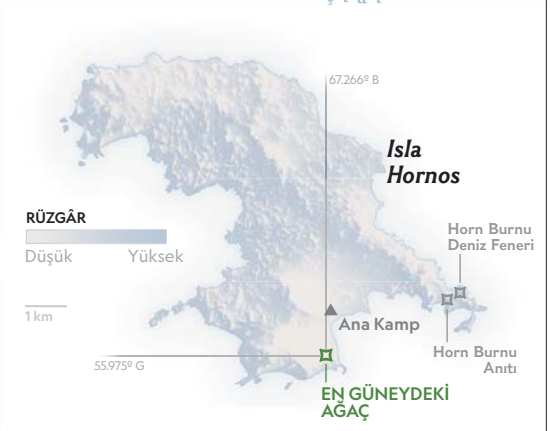
Aklındakileri Rozzi'ye anlattığında Şilili bunu coşkuyla karşılamış. Buma onun, "Ah evet, oraya gitmiştim," dediğini anımsıyor. "Ağaçlar vardı."

Rozzi'nin Magallanes Üniversitesi tarafından işletilen bir araştırma istasyonunu yönetmekte olduğu Puerto Williams'ta, araç gereçlerimizi *Oveja Negra*'ya (Kara Koyun) yüklüyoruz. 20 metrelik bu kamaralı teknenin dümeninde, Rozzi'nin çılgın kuzeni Ezio Firmani var. Çok geçmeden, adını Darwin'in gemisinden alan Beagle Kanalı'nda güneye doğru ilerliyoruz. Kaptanın heyecandan içi içine sığmıyor. "Daha önce burnun etrafından hiç dolanmadım!" diye haykırıyor. Midem kasılıyor.

Horn Burnu, Isla Hornos'un en güneyindeki yamacından denizin içine kabaca 400 metre kadar uzanan yumrulu, devasa bir toprak çıkıntısı. Güneyinde kesintisiz olarak gezegenin diğer ucuna uzanan bir okyanus şeridi var. Öfkeli batı rüzgârları deniz yüzeyinde dalgalar oluşturuyor. Bu dev dalgalar sığ kıta sahanlığına çarparak gezegenin en tehditkâr denizlerinden birini şekillendiriyor. Arada bir buz dağları da başıboş dolanıyor.

Denizciler yüzyıllar boyunca "Burun'un etrafını

ISLA HORNOS'UN AĞACI
Dünyanın en güneyindeki ağaç, Horn Burnu'ndan çok da uzak olmayan Isla Hornos'da bulundu. Şiddetli rüzgâra karşı sığınak sunan tepeliğe tünemiş yedi ağaçtan oluşan bir grupta yer alıyordu.

dolanırken" öldü, özellikle de rüzgâra karşı doğudan batıya doğru ilerlerken. 1788'de, tayfasının isyanından önce H.M.S. *Bounty* kaptanı William Bligh bir ay boyunca denedi, ancak başarısız oldu. 1832'de "büyük kara bulutlar" denizde "aşırı şiddetli" koşullar yaratarak Darwin'i geri püskürttü.

Burna doğru ilerlerken Buma defterini açarak çıkıntının çizimine bakıyor. Ağacının olabileceği en güneydeki nokta orada, yüzlerce metre yükseklikteki bir çıkıntıda. Buma işte bu yüzden yanında halat, tırmanış gereçleri ve deneyimli bir dağcı olan John Harley'i getirmiş. "Eğlenceli olabilir," diyor Buma. Bense kendisine katıldığımdan pek emin değilim.

PUERTO WILLIAMS'TAN AYRILDIKTAN on saat sonra ansızın kararan gökyüzünden yağmur boşanıyor. Öfkeli bir fırtınanın eşiğindeyiz, neyse ki Isla Hornos'un doğu yamacından nihayet uzaklaşabilmişiz. Eğer şimdi karaya çıkmazsak günlerce gemide mahsur kalabiliriz.

Bir saat sonra, küçük şişme botlara doluşuyor ve motorumuzu çalıştırarak bir kayalığın altındaki sığlığa yanaşıyoruz. Derme çatma 160 basamağı tırmandıktan sonra, Şili Donanması'ndan bir deniz astsubayının çalıştığı deniz fenerine giden kısa ahşap iskeleye varıyoruz. Yılın birkaç ayı boyunca berrak sabahlarda yolcu gemilerindeki insanlar burayı ziyarete geliyor. Çoğu bir saat ya da daha az zaman geçiriyor.

Şili hükümeti bu adanın çoğu bölümünü erişime kapatmış durumda. Yarım yüzyıldır bazı seçkin araştırma ekipleri dışında hemen hiç kimse bu ıslak kıyıdan öteye geçmemiş.

Kabaca 25 kilometrekare büyüklüğündeki Isla Hornos'un şekli hafiften bir böceği andırıyor. Hemen göze çarpan bir sırt kuzeyden güneye uzanarak at nalı şeklindeki körfezde sona eriyor. At nalının batı kolu burnun tepesine kadar yükseliyor. Diğer kolu ise doğuya, deniz fenerine doğru kıvrılıyor. Öğleden sonra batıya doğru uzanan beş kilometrelik dolambaçlı bir yola sapıyor ve doğu yamacında tepeye tırmanıyoruz.

Arazi yükseldikçe çimenler yerini kafa hizasındaki çobanpüskülü karamuğu çalıları ve yamru yumru dikenli süpürgeotlarına bırakıyor. Gür dallar, aralarından geçmeyi neredeyse olanaksız hâle getiriyor. Üzerlerine basarak ilerliyoruz.

İhtiyatla ilerlerken bir dal düğümünden diğerine atlıyoruz. Zaman içinde çalıların biraz daha üzerine çıkıyoruz. Ben bu şekilde, botlarımı toprağa bir kez dahi değdirmeden birkaç yüz metre boyunca ilerliyorum. Ara sıra bir ayak, mumlu yaprakların üzerinden uçarak kavalkemiğime çarpıyor. Birkaç kez neredeyse belime kadar gelen çalıların arasına düşüyorum.

Rüzgârın süpürdüğü bir platoya ulaşıyoruz. Dalgalanan montum uluyan boraya karşı uğultulu bir motor gibi sesler çıkarıyor. Sesimizi duyurabilmek için bağırmamız gerekiyor. Bir buçuk kilometreden daha az bir mesafeyi kat etmek bir saat alıyor.

Batıdan başlayarak çalıların biraz daha yukarısına tırmanıyoruz. Sonunda karamukların en tepesinde dikkatlice çömelir hâlde buluyoruz kendimizi. Yerin bir metre mi, yoksa beş metre mi altımızda olduğu belli değil. Gırtlağıma kadar yükselen dalların arasına gömülüyorum ve Teh'in beni kurtarmasını beklemek zorunda kalıyorum.

Deniz seviyesinde çalılıklar, sarp hendekleri görebileceğimiz kadar aralanıyor. Sonra keskin bir ciyaklama işitiyoruz ve biri, "Penguenler!" diye bağırıyor. Macellan penguenleri çalıların altında bir tünel açmış.

Sonunda geniş bir çayırlığa ulaşıyoruz. Kamp kurarken Buma'nın batıya, zar zor görülen bir bayırın tepesine, gümüş renkli kabukların üzerinde yükselen ağaç örtüsüne doğru baktığını fark ediyorum –gezegenin en güneydeki ağaçlarına.

SOREN WALLJASPER. KAYNAK: BRIAN BUMA, COLORADO DENVER ÜNİVERSİTESİ

İZLEYEN 10 GÜN BOYUNCA her gün, kurduğumuz yarım düzine çadırdan çıkan uzmanlar çevreye saçılıyor. Teksaslı araştırmacı ince akarsularda böcek arayışına çıkıyor. Şilili kuşbilimci ispinoz ve çulluk yakalamak için sık ağlar kullanıyor. Buma, Harley ve Portland Eyalet Üniversitesi'nden Şili doğumlu orman çevrebilimcisi Andrés Holz, süngersi bataklıklar ve örtücü bitki tümseklerinin üzerinde yürüyerek ağaç arıyor.

Kulağa geldiği kadar basit bir süreç değil bu. Yaygın olarak kabul gören bilimsel bir ağaç tanımı bulunmuyor. Örneğin bir ABD Ulusal Park Hizmetleri sitesi, ağaçların genel olarak en az altı metre boyunda olduğunu iddia ediyor. Ancak bu tanım çoğu kişinin ağaç olarak kabul ettiği birçok türü –bazı manolyalar ve ardıçlar gibi– dışarıda bırakıyor. Buma'nın ekibi daha sezgisel bir tanımı tercih ediyor: Bir ağaç, tek bir odunsu gövdesi bulunan ve alçak dalları az sayıda olan ya da hiç olmayan çok yıllık bir bitkidir –oysa ağaçsıların birden fazla gövdesi ve alçak dalları vardır.

Araştırmacılar Isla Hornos'ta üç tür tanımladı: ender görülen bir kanelo ve iki yaygın güney kayını türü. Her dem yeşil kalan bu bitkiler diğer yerlerde 20 metre yüksekliğe ulaşıyor. Burada ise, rüzgârdan korunabilenler 10 metreye ulaşabiliyor. Ancak çoğu o kadar uzamıyor. Koca ağaçların boyu benden pek de uzun değil.

Bu cüce ormanlar kampımızın güneybatısındaki bir sırt hattının altında bulunan yamaçlara dağılmış durumda. Söz konusu bölgelerin çevresini inceleyerek geçirilen günlerden sonra en güneydeki bireyin yerini belirlemenin hiç de kolay olmayacağı açıklık kazanıyor. Eğer burnun çıkıntısında filizlendiyse, yamacı taramamız için gökyüzünün açılması, sonrasında da yamaca tırmanmamız ya da aşağıya inebilmemiz içinse rüzgârın yeterince yavaşlaması gerekiyor. Ancak burası yarıkürenin en fırtınalı bölgeleri arasında yer alıyor.

Son ağaç ayrıca ormanın kıyısında da olabilir. Ancak yalnız ya da küçük bir kümenin içinde yaşaması daha olası ve onu görebilmek için zemini taramamız gerekebilir. Yalnız bir ağaç uzun süre boyunca dikey durumda kalamaz.

Orada kaldığımız süre boyunca kuvvetli rüzgârlar saatte 140 kilometreye ulaşıyor –bu düzey, kasırga ölçeğinin başlangıcı. Çadırlardan birini parçalıyor ve bir diğerini denize uçuruyor. Giysilerimizi "hareketsiz yelken" tekniğiyle, kollarımızla bacaklarımızı açıp esintiye doğru dönerek kurutuyoruz.

Görevleri hava koşullarının yarattığı pencerelere göre tamamlıyoruz. Yağmurlu bir öğle vakti veri toplamak üzere bodur bir koruya dalıyoruz. Dallar o kadar gür ve kısa ki dizlerimizin üzerine çökerek emeklemek zorunda kalıyoruz. İçeride parlak yeşil yosunlar ve likenlerle karşılaşıyoruz. Üstümüzdeki ağaçların her biri sarmal yaylar gibi bodur spiraller hâlinde kıvrılıp yamulmuş. J.R.R. Tolkien tarafından yaratılmış ve dev bir el tarafından bastırılıp ezilmiş bir dünyaya benziyor burası.

Holz, adanın yeşilliği karşısında şaşkın. Birkaç gövdeyi kesip açtığında halkalarının neredeyse beyaz olduğunu keşfediyor: Bu, bir büyüme patlamasının işareti. "Bunlar oldukça mutlu ağaçlar," diyor Holz –bu tür sert koşullarda bulmayı umduğu bir manzara değil bu.

Bir sabah sis örtüsü nihayet aralandığında burnun tepesine yürüyor ve doğruca uçurumdan aşağıya bakıyoruz. Parıldayan kaya çıkıntıları ve yarıkları tarayarak ağaç gövdeleri ve fidanlar bulmaya çalışıyoruz. Hiçbir şey göremiyoruz, ancak baktığımız açı ağaçsı bitkilerin varlığını tamamen elememizi olanaksız kılıyor.

Bu nedenle, bir haftayı aşkın süre sonra, ilk güneşli şafakta *Oveja Negra*'ya bir telsiz mesajı gönderiyoruz. Yine şişme botlara doluştuktan ve yeniden güverteye tırmandıktan sonra ilk kez burnun etrafında hareket ediyoruz. Dünyadaki en çalkantılı denizin üzerinde bir halatla sallanırken son ağacı gözlemleme olasılığı karşısında heyecana kapılan Buma hâlâ avının burada olduğunu umuyor. Ben o umudu taşımıyorum.

Birkaç metre doğuda dalgaların arasında sallanırken pruvada durup kayalıkları tarıyoruz. Buradan bile kıyıya vuran köpüklü dalgaların yamacın aşağısını dövdüğünü görebiliyorum. Buma hâlâ hiçbir ağaç göremiyor.

"Şurada, en tepedeki –hepsi ot mu?" diye bağırıyor Harley.

Buma, "Bir sürü ot," diye onaylıyor. Bana dönüyor. "Ama henüz hepsine bakmadık."

Bunu yapabilmek için Horn'u kendi başımıza dolanmamız gerekiyor. Kaptan Firmani tehlikeli hamleye hazırlanıyor. Uzakta köpüklü dalgaların biriktiğini görüyoruz. Dalgalarla yüzleşip onlara çarpıyoruz. Telaşlanan Firmani lanet okumaya başlıyor. Rüzgâr hızlanıyor ve gemi yalpalıyor. Birisi aceleyle güvertenin altına iniyor ve kusuyor.

Firmani dakikalar içinde geri dönüyor. Gereksinim duyduğumuz şeyi gördük. Bizi daha yumuşak sulara götürmeye can atıyor Firmani. Üstümüzdeki kayalıkların ıslak çıkıntıları bitki örtüsüyle beneklenmiş. Ancak ağaç olmadığı ortada. Neyse ki Harley'nin dünyanın öte ucundan getirdiği

karabina ve halatlara gereksinimimiz olmayacak.

KARAYA DÖNDÜĞÜMÜZDE Holz ile Buma var güçleriyle araştırmaya devam ediyorlar. Bayırın arkasındaki eğimi ızgara şeklinde tarayarak ilerliyorlar.

İki gün sonra Buma ağacını buluyor: kaba öbek çim kümelerinin arasından çıkan dolaşık dallar. GPS aygıtını kontrol ediyor. Ben ağacın yanında dururken Buma başka bir bölüme giderek en yakındaki, 17 metre kuzeyde duran diğer ağacı buluyor. Beni bir işaretçi olarak kullanarak hem analog hem de dijital pusulalarının gösterdiği değeri okuyor.

Buma geri geliyor ve Holz ile birlikte otları kazmaya başlıyorlar. Tek bir ağaç yerine, yalnızca bazıları canlı olan yedi ağaçlık bir grupla karşılaşıyorlar. Uzmanlar çember oluşturup konu üzerinde konuşmaya başlıyor.

"Kuzeydoğuya bakan yamaçtayız; burası olasılıkla ağaç olmak için en iyi yer," diyor Buma. Holz ise, "Günışığı alıyor ve rüzgâra karşı biraz da olsa korunaklı," diye ekliyor.

En güneydeki ağaç, bir *Nothofagus betuloides*, yani ilk olarak Kaptan Cook'un ekibi tarafından örnekleri toplanan bir Macellan kayını. Halkaları ağacın 41 yaşında olduğunu söylüyor. Çapı beş santimetreden küçük, boyu ise 60 santimetrenin altında. Çıktığı yerden yana doğru eğilmiş ve otların arasından büyümüş.

Bir meşe ağacı değil, ama Buma yine de hâlinden hoşnut. "Bu gerçekten harika bir şey," diyor.

BİRKAÇ GÜN SONRA *Oveja Negra*'nın üzerinde, kısa süreliğine boz yunuslar tarafından yönlendirilerek uysal bir Beagle Kanalı'ndan geri dönüyoruz. 11 gün boyunca rüzgâr ve yağmur tarafından dövüldükten ve iki kişilik çadıra üç kişi sıkıştıktan sonra bir bira ve sıcak duşa hazırım. Buma hâlâ

SOLDA

Ağaç örtüsü araştırmacısı Iván Díaz bazı Macellan kayınlarına tırmanıyor. Bir bayırın yanında rüzgârdan korunan bu ağaçlar, çoğu ağacın Díaz'ın boyunu aşamadığı Isla Hornos için alışılmadık yükseklikte.

ÜSTTE

Akşamları ölümcül büyüklükte dalgaları kıyının hemen açıklarına getiren rüzgârlar ekip üyelerini, yemek yiyebilmek için çömelerek, çalılıklar ve cüce orman parçalarının altına sığınmaya zorladı.

sersem bir hâlde. Holz ile birlikte burada tarih yazdılar. Çalışmaları orman göçünü ölçmek için bilimsel bir temel oluşturdu. Ayrıca yaptıkları biraz da havalı bir şey.

Gezegen ısınırken bu bölge ne kadar değişime uğradı? Kesin bir şey söyleyemeyiz. Ancak Buma ile Rozzi bundan sonra olacakları takip edecekler. Burası 20 yıl sonra daha farklı görünecek mi? Bu tundra benzeri arazi zengin bir ormana dönüşecek mi? Değişen iklimle farklılaşan rüzgârlar orman sınırını hareket ettirecek mi? Kuşlar günün birinde 100 kilometre güneybatıdaki Diego Ramírez Adaları'na tohum taşıyarak günümüzde ağaçsız olan yerlerde ağaç filizlenmesini mi sağlayacak?

"İklim değişikliği soyut bir kavram gibi görünüyor olabilir," diyor Buma, "ancak ilkokul çocukları bile bu süreci anlayabilir." Eğer onlara Google Earth üzerinden en güneydeki ağacı içeren bir nokta gösterebilirse, bu süreç daha somut ve anlamlı hâle gelecek.

"Ana fikir en başından beri, insanların görebileceği, sınırı belirten fiziksel bir nokta bulmaktı," diye vurguluyor Buma. Ardından, gezegenin bu noktanın ötesine geçişini izleyebiliriz. □

Kıdemli yazar **Craig Welch,** Mayıs 2021'de kapağa taşınan Balina Sırları'nı kaleme aldı. Pulitzer Merkezi fonuna sahip **Ian Teh,** iklim değişikliği ile kentleşmenin Çin'deki Sarı Nehir'de yarattığı etkileri inceliyor.

Dünyanın en güneydeki ağacı, aralarından birkaçı ölmüş olan yedi Macellan kayınının oluşturduğu kümenin bir parçası. Gezegen ısındıkça ormanlar güneye, Antarktika'ya doğru ilerleyecek mi? İlerleme süreci artık bu gösterişsiz örnek tarafından oluşturulan temele dayanarak ölçülebilecek.

YAZI: **MICHELE L. NORRIS**
FOTOĞRAFLAR: **WAYNE LAWRENCE**

IRK ÜZERİNE SAKLI KALMIŞ DÜŞÜNCELER: ALTI KELİME

MICHELE L. NORRIS, yabancılardan ırkla ilgili duygularını altı kelimeyle özetlemelerini istediğinde, böylesi hassas bir konu üzerine kişisel düşüncelerini paylaşacak kişi sayısının pek fazla olmayacağını düşünmüş. Irk Kartı Projesi'ne gelen yarım milyonu aşkın yanıtın ardından, gerçeğin hiç de öyle olmadığını artık biliyor.

‘BİZİM BAHÇIVANIMIZ DEĞİL, BENİM BABAM O’

Kelly Stuart-Johnson, annesi ile üvey babasının 1995 yılında çekilmiş bir fotoğrafını tutuyor. Irk Kartı Projesi’ne gönderdiği altı kelime, ırkın ne kadar sıklıkla yanlış varsayımlara neden olduğunu gösteriyor.

KELLY STUART-JOHNSON

‘BİZİM BAHÇIVANIMIZ DEĞİL, BENİM BABAM O’

Brooklyn, New York

KELLY STUART-JOHNSON’IN kızı Tandy June, Stuart-Johnson’ın gerçek babası olarak gördüğü üvey babası Alfred Brown, Jr.’ın fotoğrafına bakıyor. Çocukken kendine ait bir odası ve salıncaklı bir bahçeleri olsun istermiş Kelly. Ve Brown da ikinci bir işe girerek aileyi daha büyük bir eve taşımış. Birkaç yıl önce, çocukluğunun geçtiği evin fotoğrafını gören biri, yabani otları temizleyen Siyahi adamın bahçıvan olup olmadığını sormuş. “Böyle bir varsayım çıkarılmasına çok kızmıştım,” diye yazıyor. Buna rağmen Brown’ı “beni ben yapan kişi” olarak herkesin önünde sahiplenme olanağı yakaladığı için aynı zamanda minnettar.

I

IRKLA İLGİLİ EN İLGİNÇ, en açık, en dürüst ve en önemli konuşmalar asla duymadıklarımızdır; çünkü özel alanlarda süzgeçten geçerler. Soyunma ya da yatak odalarında. Mutfakta masa başında ya da fabrikada sigara molası sırasında. Diş fırçalarken ya da arabayla işe giderken insanların kendi kafalarında yaptıkları konuşmalar.

Twitter, Facebook ve Parler gibi sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, ırka dair endişeleri gördüğümüz yeni pencerelerin açılmasını sağladı. Bu görece yeni içtenlik rüzgârlarına rağmen, bilgisayar ve telefon ekranlarımızın güvenilir bir şekilde erişemediği zorlu bir zemin var. İnsanların en özel sorgulama ve sıkıntılarını tüm dünyanın görebileceği forumlarda paylaşmasını engelleyen kendi kendine empoze edilmiş filtreler var.

Bir yabancı olarak bu zeminde yol almak çok zor ama buna rağmen, evimin tavan arasında başlattığım basit bir proje sayesinde 10 yıldır tam da bunu yapıyorum. Ailemin karmaşık ırksal mirası hakkında anılarımı yazmıştım ve seyahatin mümkün olduğu o günlerde 35 kenti kapsayan bir kitap turuna çıkmak üzereydim. Çeşitli nedenlerden dolayı gergindim ama gerginliğimin asıl nedeni, ABD'deki kitapçılarda ve büyük

National Geographic Society
Dünyamızın harikalarını keşfetmek ve korumak için çalışan National Geographic Society, gazeteci ve National Geographic Kâşifi Michele L. Norris'in ırkla ilgili içten diyalogları teşvik etme çalışmalarına fon sağladı.

İLLÜSTRASYON: JOE MCKENDRY

GENE TAGABAN

‘AMERİKA YERLİLERİ, AMERİKA’NIN GÖRÜNMEZ GÖRÜNMEZ GÖRÜNMEZLERİ’

Ruston, Washington

RUSTON’DA (Washington) yaşayan 56 yaşındaki Gene Tagaban, “Kendi topraklarımızda, kendi kıtalarımızda, kendi ülkelerimizde ve tarih kitaplarında tanınmıyoruz ... ama işte görünmez halklar olarak buradayız,” diyor. Tlingit dilindeki adı Guuy Yaau olan Tagaban, Çeroki, Tlingit ve Filipin asıllı. Öykü anlatıcılığı, akıl hocalığı, şifa ve eğitim yoluyla halkının atasal bilgeliğini ve tarihini canlı tutmaya çalışıyor.

tiyatro sahnelerinde izleyicilerin karşısına çıkacak ve onlardan ırk konusunu ele alan konuşmalara katılmalarını isteyecek olmamdı.

Anlaşılacağı üzere, 10 yıl önce Amerikalıların herkesin içinde ırk hakkında içten ve kişisel bir konuşma yapmaktansa uçurumdan atlamayı tercih edeceğine ikna olmuştum. Oysa sonuçta yanıldığım ortaya çıktı.

Zor bir sohbete girizgâh yaratmak amacıyla, insanlardan "ırk" kelimesi üzerine düşünmelerini ve akıllarına gelen bir düşünceyi, anıyı, sloganı ya da soruyu alıp altı kelimelik bir cümleye indirgemelerini isteyerek işe başladım. "Irk. Düşünceleriniz. 6 kelime. Lütfen Gönderin." yazan kartpostallar bastırıp, gittiğim her yerde dağıttım. Öykülerin posta kutuma ve kurduğum küçük ekibin oluşturduğu web sitesi aracılığıyla internet üzerinden gönderilmesi çağrısı yapılmasının ardından e-posta kutuma ulaşmasıyla, yıllar sonra kendimi çeşitli duygusal çalkantılar içinde bulacağımı henüz bilmiyordum. Beni insanların en özel alanlarına, adını duymadığım kentlere, hiç gitmediğim ülkelere, hem yabancı hem tanıdık kültürlere taşımak üzere kök salacak bir tohum ektiğimi bilmiyordum. Öykülerinin herkesin görebileceği bir web sitesinde yayınlanacağının farkında olmalarına karşın, ırk ve kimlik hakkındaki düşüncelerini bir yabancıyla paylaşacak kadar konuşmaya can atan bu kadar çok insan olduğunu bilmiyordum.

SİYAHİ ERKEKLERİN SEVGİSİ İÇİN FAZLA SİYAHİ
•••••
GÜNEYLİ DEDEM LİNÇ OLAYLARINA
KARIŞMIŞ MIYDI?
•••••
ÇOK TUHAF, HİÇ YAHUDİ GİBİ DURMUYORSUN

ÖYKÜLERİ (sadece kartpostallar yoluyla değil) dijital olarak da toplamaya başladığımızda, altı kelimelik ifadeleri çevrimiçi iletme formuna ek bir hane ekledik. Gönder düğmesine tıklamadan önce çıkan basit bir soruydu bu: "Söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?" Musluğu sonuna kadar açmak gibiydi. İnsanlar altı sözcüğün çok ötesine geçtiler ve birkaç cümlelik mesajlardan; uzun, derin ve açıklayıcı denemelere kadar çeşitlilik gösteren öyküler gönderdiler.

Yaşamının büyük bölümünü okulda ve işyerindeki yegâne Afroamerikan olarak geçiren, "güvenli" ve "zararsız" bir insan olarak görüldüğünü, oysa için için "öfke dolu" olduğunu söyleyen Ohio'lu adam.

Ya da Colorado'da büyüyen ve ihbar edilip rezervasyonda yaşamaya gönderileceği korkusuyla büyükannesinin Çoktav kökeni hakkında tek kelime etmemesi söylenen kadın. Gururlu büyükannesi, yaşadıkları kentteki nefret ve ayrımcılığa rağmen evlerinin güvenli sınırları içinde Çoktav ataları hakkında öyküler anlatırmış. Bugün değer verilen öyküler bunlar...

Evet, birdenbire bana doğru bir insaniyet nehri akmaya başladı ve insanların ırk hakkında açıkça konuşmaktan çekindikleri şeklindeki temel varsayımımı yıkıp geçti.

MARC QUARLES

‘ÇOCUKLARLA BİRLİKTE BABAYIM, TEK BAŞIMA... SERSERİ!’

Pacific Grove, Kaliforniya

58 YAŞINDAKİ QUARLES, Alman asıllı beyaz karısı ve karma ırk çocukları yanında olduğunda Orta Kaliforniya kıyısındaki varsıl mahallesinde yaşayanların kendisine yeterince dostça davrandıklarını söylüyor. Ama yalnız olduğunda o kadar dostça karşılanmıyormuş. Uzun rasta saçlı ultrason teknisyeni Quarles, öyküsü Ulusal Halk Radyosu’nda yayınlandıktan sonra küçük çapta ünlü olduğu için artık semttekiler onu tanıyor. Yayının işe yaradığını söylüyor, çünkü artık üniversitede okuyan çocuklarının, başkalarının onun yanında kendilerini güvende hissetmelerini sağlaması gerekmiyor.

LINDSEY LOVEL HEIDRICH

‘ATALARIMIN IRKÇI KÖKENİ YÜZÜNDEN UTANÇ DUYUYORUM’

Brooklyn, New York

LINDSEY LOVEL HEIDRICH, atalarının Georgia’da küçük bir plantasyon işlettiğini ve köle sahibi olduğunu söylüyor. 33 yaşındaki Lovel Heidrich, “Ne zaman konuyu gündeme getirmeye ya da Güney’i eleştirmeye çalışsam, bu girişimim ailem tarafından hoş karşılanmıyor,” diyor. “Bunlar beni yetiştiren ve beni ben yapan insanlar ama yine de geçmişimizi anlama konusunda aramızda büyük bir kopukluk var. Geçmişe tamamen farklı merceklerden bakıyoruz ve bu konuda anlaşmaya varabileceğimizi görmekte zorlanıyorum. Hatta şimdi on yıl öncesine kıyasla bu duygum daha da güçlü.”

ANNEM KOYU TEN RENGİMDEN NEFRET EDERDİ

• • • • • •

BEYAZIM AMA SIRADAN BİR KİŞİ DEĞİLİM

• • • • • •

İŞİME GELDİĞİ ZAMAN MEKSİKALI OLMAYI BİLİYORUM

PROJE SÜRECİNDE, ABD’nin 50 eyaletinin tamamından, yüze yakın ülke ve bölgeden gönderilen 500 bini aşkın öyküyü arşivledik. Irktan çok etnik kökene, dine ve kasta odaklanmanın daha olası olduğu uzak yerlerden de öyküler geldi. İnsanlar bu kelimenin ardında yatan gücü anlıyor: erk, reddedilme, aidiyet, korku.

Proje, olay ve eğilimlerin Amerika’nın sosyal düzenini sarstığı bir zamanda başladı: Beyaz Saray’da Siyahi bir aile; eşcinsel evlilik ve LGBTQ konularına yaklaşımda büyük değişiklikler; 11 Eylül etkisi; reklamlarda, alışveriş merkezlerindeki kalabalıklarda, okula kayıt yaptıran öğrencilerde ve Hispanik olmayan beyaz nüfusun azınlık

HANA PEOPLES

'EGZOTİK BİR YARATIK OLARAK GÖRÜLMEK İSTEMİYORUM'

Seattle, Washington

SEATTLE'DA YAŞAYAN

Hana Peoples, kimliğine dair sürekli tahmin yürütme oyununa maruz kalmanın kendisini numunelik gibi hissetmesine yol açtığını söylüyor. Altı kelimelik öyküsü, "Egzotik bir yaratık olarak görülmek istemiyorum," öfkesinden doğmuş.

27 yaşındaki Peoples, Asyalı ve Siyahi kadını fetişizm nesnesi hâline getiren "sevimsiz erkeklerin" tacizine ve istenmeyen ilgisine maruz kaldığını söylüyor. Kısa süre önce UCLA'da sinema ve medya dalında yaptığı yüksek lisans programını tamamlayan Peoples, "Ne zaman dışarı adımımı atsam, insanların bakışlarının aşırı farkında oluyorum," diyor.

"İnsanlar kökenim hakkında sürekli tahmin yürütüyor," diye yazıyor. "Meksikalı, Filipinli, Nepalli, Çinli oldum; ancak Afroamerikan ve Japon olduğumu tahmin eden ender sayıda insan çıktı."

konumuna geçtiği ABD eyaletlerinde (sayıları altı ve giderek artıyor) yaşanan belirgin demografik değişimler.

ABD'de ulusal çapta ırk tartışmaları, genellikle önemli ve çarpıcı olaylar tarafından belirlenir ve tanımlanır: göç tartışmaları, renk engelini aşan bir öncü, bir vitrine sprey boyayla yazılmış nefret söylemi, havada meydan okurcasına uçuşan Konfederasyon bayrağı veya yere devrilen Konfederasyon anıtı. Oysa insanların bu projede paylaştığı öykülerde samimiyet var. Evet; köleliğe, pozitif ayrımcılık kotalarına, Amerika'nın ilk Siyahi başkanına, tarih kitaplarında ve haber başlıklarında yer alan türden konulara doğrudan göndermeler var. Ama büyük çoğunluk, çocukları, iş arkadaşları, mahalleleri ya da kiliseleri, dünyanın aksanlarına, geleneklerine, dış görünüşlerine karşı yaklaşımı üzerine duygularını dile getiriyor.

Çok ırklı çocuklarına benzemedikleri için onların dadıları zannedilen kadınların öyküleri var. Asansöre bindiklerinde veya yolda yanlarından geçtiklerinde herkesin çantalarına yapıştığına

tanık olan Siyahi erkeklerin öyküleri var. Hiçbir zaman köle sahibi olmadıklarını söyleyerek yaşamlarına doğrudan dokunmayan bir geçmiş nedeniyle suçlu hissettirilmekten yorulan beyazların öyküleri var.

Ayrıca çocuklarının "tam" veya "otantik" Amerikalı olarak görüldüğünden emin olmak isteyen çok sayıda aileden de ileti aldık. Ortak bir amacı paylaşıyor olsalar da "gerçek" Amerikalı tanımları çeşitlilik gösteriyor. Öte yandan, demografik değişimlerin Amerika'nın gidişatını bugünün azınlıklarının çoğunluk hâline geldiği bir yörüngeye oturtması nedeniyle, projeye başladığım tarihten bu yana bu konu da farklılaşmış durumda.

Irk Kartı Projesi başlığı altında çalışma yürütmemize rağmen, öykü anlatıcılarımızın çoğu, ten rengiyle veya nüfus sayımında işaretledikleri ırk veya etnik köken kutularıyla ilgisi olmayan hikayeler de gönderiyorlar. Ve onların öyküleri askerlik hizmeti, cinsel yönelim, engellilik ya da saç rengi etrafında dönüyor.

BEBEĞİN BU KIZIL SAÇLARI NEREDEN ALDI?
• • • • • •
ESKİDEN RASTA ÖRGÜLÜYDÜM ŞİMDİ DOĞRUSUNU BİLİYORUM
• • • • • •
ETNİK SAYILMAK İÇİN ÇOK FAZLA SARIŞIN

BU PROJE SAYESİNDE, insanları onların kendilerini gördükleri gibi görme olanağı yakaladık. Hangi konudan söz etmek, sorgulamak ya da incelemek istediklerini kendileri seçiyorlar. Sonuç olarak, dünyanın, etrafına set çekilmiş bir kesimini görmüş oldum. Polis memurları, öğretmen, çiftçi, seçmen ve ön saflardaki sağlık görevlilerini dinleme olanağı yakaladım. Serbest bırakılan mahkûmlardan, eve dönen askerlerden, yeni bir cinsiyete geçiş yapan gençlerden, kendilerine miras kalan kimliklerinden farklı görünmek istemeyen, ancak beyaz, Hıristiyan veya Filipinli olduklarını düşünen kişileri düzeltmemenin daha kolay olduğunu anlayan kişilerin söylediklerini dinledim.

Bu çok renkli tablo, ırk meselesi konusunda çoğu zaman fark edilmeyen bir durumun altını çiziyor. Kelime, tüm ağırlığıyla ırkçılığın tarihsel zehir saçma tarzıyla bağlantılı olarak düşünülüyor. Amerika'nın Jim Crow geçmişi göz önüne alındığında bunun anlamı, "ırk" kelimesinin kafalarda otomatik olarak beyaz ayrıcalığı ve Siyahilere karşı önyargıyı öne çıkaran bir çerçeve canlandırıyor olması. Oysa bu ikili kapsayış, diğer kültürel unsurları geri plana itiyor veya ortadan kaldırıyor. ABD'deki büyük ırk ve etnik köken tartışmasında, Latin kökenliler, Asyalılar, İranlılar, Araplar, Amerika Yerlileri, kısaca her türlü kültürel özgeçmiş dışarıda bırakılıyor.

TÜRBAN TAKMAK TERÖRİST OLMAK ANLAMINA GELMEZ
• • • • • •
APALAÇYALIYIM –FARK EDİLMEYEN BİR ETNİK GRUPTANIM
• • • • • •
SORU: MLK EŞCİNSEL HAKLARINI KORUR MUYDU?

BURADA ORTAYA ÇIKAN fotoğraf tüm bu parçaları içeriyor. Kalpten, samimi ve zor bir gerçeğin altını çizen küçük denemeler. Evet, Amerika değişen yasalara ve değişikliğe uğrayan tutumlara bağlı olarak giderek daha entegre ve hoşgörülü hale geliyor ama buna rağmen ırkla ilgili deneyimlerimiz, varsayımlarımız ve korkularımız çok daha karmaşık. Kaydedilen ilerlemeler, beraberinde kendi hazımsızlık türünü de getiriyor.

Yıllar boyu bu işle uğraştıktan sonra, zaman içinde bazı öykülerin izini sürme olanağı yakaladım ve bu da kimlik kavramının akışkanlığına dair önemli dersler çıkarmamı sağladı. Değişen Amerika'da, kimliklerin –ırk, cinsiyet, sınıf, etnik köken– kehribar içinde sonsuza dek kalırmışçasına sabit bir seçenek kutusunu işaretleyerek tanımlanması pek olası değil.

Bu altı kelimelik öykülerin bazıları gerçekten de kimlik, slogan ve tutumların zamana ve duruma göre değişime uğradığını doğruluyor. Üniversitede görüşlerini yüksek sesle dile getirdiği hâlde, iş hayatına girip üst düzey yönetici olmayı hedefe aldıklarında daha dikkatli konuşmaları gerektiği için öfkelenenler. İki kez Obama'ya oy vermesine rağmen, sonrasında sağcı gruplara çekilen ve düşük ücret karşılığı çalışarak statüsüne ve işine rakip olan göçmenler tarafından kenara itilme korkusunu dile getiren beyaz makinist. Çeşitlilik programları savunuculuğu yapan, ancak mücadele arkadaşları olarak gördüğü kişiler, çabalarının iyi niyetli olsa da kültürel sahiplenmenin sınırlarını aştığını öne sürünce durmaksızın savunma yapmak zorunda kaldığı için işinden soğuyan kadın. Uzun erimde gelecek sürprizlerle dolu. İnsanlar değişim geçiriyor ya da içe kapanıyor. Tutumlar farklılaşıyor veya kemikleşiyor. Kontrolümüz dışında gelişen olaylar, bir ulusun bakış açısını neredeyse anında değiştirip kişisel bir baş dönmesi duygusu yaratabiliyor.

DONAL TRUMP'IN NEFRET ETTİĞİ HER ŞEYİM

• • • • • •

BEYAZ POLİS OLDUĞUM İÇİN NEFRET EDİLENİM

• • • • • •

12 EYLÜL'E KADAR FARK EDİLMEYEN ARAP

YILLAR BOYU bu senfoniyi dinlemek, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar ödüllendirici oldu. Bir taraftan da zordu. Projeyi canlı tutmak zorlu bir işti. Bize kişisel öykülerini anlatacak derecede güvenen kişilere ve bu projedeki potansiyeli görerek destek verenlerden oluşan küçük orduya minnettarım. Zaferler, dönüm noktaları, aydınlanma anları yaşadık; ancak bu aslen ırk etrafında inşa edilmiş bir arşiv olduğu için her yeni hafta yeni bir tür kaygıyı ve yoğunluğu beraberinde getiriyor. Bunun bir yük olduğunu öne sürmüyorum ama on yılın ardından kalben değiştim. Irkla ilgili zorlukları, ırkçılığı besleyen kökleri ve anlaşmazlıklarımızın üstesinden gelemeyişimizin nedenini anlamaya çalışmak yerine, bir an önce sona ermesini dileme eğiliminde oluşumuzun nedenini daha iyi anlayabiliyorum.

AYRILMAMIZIN ARDINDAN BÜYÜKANNEM 100 DOLAR GÖNDERDİ

• • • • • •

BABAMIN GÖZÜNDE BEN BİR ÖLÜDEN FARKSIZIM

• • • • • •

BANA SİLAH ÇEKİLDİ... BUNA RAĞMEN DENEYECEĞİM

2010'DA BU PROJEYE BAŞLADIĞIMDA, "ırkçılık sonrası" sözcüğü hâlâ etrafta dolaşıyordu. Ama o zamanlar dahi, yaşamımızın çeşitli yönleri ırk konusunun yakın zamanda masadan kalkmayacağını gösteriyordu. On yıl sonrasında sosyologlar artık ırksal mücadele yorgunluğu adı verilen bir halk sağlığı fenomeninden söz ediyorlar. Irksal gerilime maruz kalma sonucu ortaya çıkan zihinsel ve duygusal sarsıntılara karşı durmaksızın stres tepkisi vermenin birikimli sonucu olarak tanımlanan bir durum bu. "Irkçılık sonrası" buraya kadarmış.

Çoğu insanın ırksal çekişmelerden bıktığını söylediği ama bir yandan da kendi görüşlerini savunmak için fazlasıyla çaba gösterdiği bir dönemden geçiyoruz. Bu konudan gerçekten bıktık mı yoksa sadece kendi dünyamızdan farklı bir dünya keşfetmek mi ilgimizi çekmiyor? Alternatif dünyaları ve bakış açılarını keşfetmek, siyasi kutuplaşma ve basının bölünmesi nedeniyle daha zor. Okuduğumuz, duyduğumuz ve izlediğimiz şeylerin çoğu, halihazırda inandıklarımızı pekiştiriyor. Projenin farklılaştığı nokta burası. Her katılım, başkasının evrenine açılan bir pencere.

Irk Kartı Projesi arşivi, yelpazenin her yanından görüş açılarını ve yaşam deneyimlerini içeriyor. Size tanıdık gelen, başınızla onaylayarak hak vereceğiniz bir şey bulabiliyorsunuz. Ancak, bu öyküler arasında gezindiğinizde sizde rahatsızlık uyandıracak; ağlamanıza ya da acı çekmenize, yumruk sıkmanıza neden olacak şeyler de göreceğinizi garanti edebilirim.

Hiç şaşırtıcı değil. Irk ve kimlikte yapılan bir yolculuk bu. Dünyaya ayna tutan bir proje. Konusu göz önüne alındığında, neden kişi gördüğü her şeyi beğenmeyi veya benimsemeyi beklesin ki?

Irk Kartı Projesi son on yılda gelişme göstererek, saklı kalmış gerçekleri ortaya çıkaran ve kemikleşmiş anlatıları sorgulayan güvenilir bir alan hâline geldi. Altı kelimelik yazma denemesi ve anlatı arşivi, artık hem ABD'de hem de farklı ülkelerdeki okullarda ve üniversitelerde kullanılıyor. Ayrıca diyalog başlatmayı ve insanların normalde tartışmadıkları konulara dair öyküleri ortaya çıkarmayı amaçlayan kurumlar tarafından da kullanılıyor.

Tarihin en rahatsız edici sorunlarından biri etrafında şekillenen ilk elden anlatıları derleyen bu kapsamlı arşiv, şimdilerde küresel salgın, sokak protestoları ve siyasi kargaşalarla sekteye uğrayan ırk ve kimlik deneyimi döneminin ileriki yıllarda tarihçiler, sosyologlar ve gazeteciler tarafından anlaşılmasını sağlayacak. Bu arşiv bir almanak, bir katalog, büyük fotoğrafı oluşturan küçük şeyler deposu. Bizi belirleyen şeyler yasalar, olaylar ve eğilimler olabilir ama aslında fotoğrafı o belirsiz küçük anlar tamamlıyor.

Yanlış bir varsayımla başlayan bu projeye 10 yılımı verdim. Irk gibi hassas bir konuda hiç kimsenin açıkça konuşacağını düşünmemiştim. Müthiş yanılmışım. Kimi zaman, yanlış kapıyı açsanız da kendinizi doğru yerde bulabiliyorsunuz. □

ÖYKÜNÜZÜ ANLATIN

Diyaloğa katılmak için: *theracecardproject.com*. Yönlendirmeleri takip ederek altı kelimelik öykünüzü ekleyin. Dilerseniz daha uzun yazabilir ve öykülerini paylaşanların yazdıklarına göz atabilirsiniz.

ESAYAS MEHRETAB

Richmond, Virginia

‘SİYAH ÇOCUK. BEYAZ DÜNYA. SÜREKLİ YORGUN’

ESAYAS MEHRETAB İLE üniversitedeki oda arkadaşı 2012’de birlikte apartmana taşındıkları ilk gece, beş kişilik bir grup olarak dışarı çıkmaya karar vermişler. Hepsi bir minibüse doluşmuş ve Richmond’da, Virginia Commonwealth Üniversitesi civarındaki mahalleyi keşfetmek için yola çıkmışlar.

Birkaç saniye içinde polis tarafından durdurulmuşlar; elleri havada teker teker arabadan çıkmaları söylenmiş.

“İş sarpa sardı, bizi durdurdular, tek bir polis arabası vardı. ‘Neler oluyor?’ diye düşünüyorduk,” diye anlatıyor Mehretab. “Sonra polis arabaları iki, üç, dört, beş, altı oldu; hiç durmadan geliyorlardı. En hafif deyimiyle büyük korku içindeydik.”

Mehretab, polisin öğrencileri kelepçelediğini, kaldırıma yatmalarını istediğini ve cüzdanlarını aldığını söylüyor. Yarım saat sonra öğrencilerin kelepçeleri açılmış ve ayağa kalkmalarına izin verilmiş. Polis, o gece bir soygun olduğunu ve minibüsteki iki öğrencinin –Siyahi olan ikisi– şüphelilerin tarifine uyduğunu açıklamış.

“Richmond kentiyle böyle tanıştım,” diyor Mehretab. Ne o ne de minibüsteki arkadaşları olay hakkında bir daha tek kelime etmiş. Yıllar sonra altı kelimelik öyküsünü paylaşmaya karar verene dek ailesine de hiçbir şey anlatmamış: “Siyahi çocuk. Beyaz dünya. Sürekli yorgun.”

Mehretab’ın ailesi, içsavaş sırasında Etiyopya’daki zulümden kaçarak Amerika’ya mülteci olarak gelmiş. O sırada beş yaşında olan Mehretab’a sürekli olarak başarıya, okula ve spora odaklanması söylenmiş.

“Deneyimlerim, yaşadığım zorluklar ve Siyahi bir çocuk olarak hayatın benim için gerçekte nasıl bir şey olduğu üzerine konuşmak üzere gidecek bir yerim olmadığına dair bir duygu içindeydim,” diyor.

Şimdilerde Richmond’da bir şirkette kıdemli bir işe alım uzmanı olan Mehretab, sonunda anne babasının, polisle yaşadıkları da dahil Siyahi bir adam ve göçmen olarak karşılaştığı zorlukları bilmeleri gerektiğine karar vermiş. Sessizliğinin durumu normalleştirdiğini söylüyor. Geriye dönüp baktığında bunu bir geçiş töreni, sonuçta mutlaka başına gelecek bir şey olarak ele aldığının altını çiziyor. Fazla önemi yok.

“Hallettim. Atlattım.”

“Kızgın olmam gerekirken değildim ve bu durum yaşadıklarımızdan daha üzücü.”

GEÇMİŞLE HESAPLAŞMAK

Esayas Mehretab, Virginia'nın Richmond kentinde üniversiteye başlamasından kısa süre önce polisle korkutucu bir deneyim yaşamış ama ailesine başından geçenleri söylememeye karar vermiş. Ancak genç bir Siyahi erkek olarak karşılaştığı zorluklar konusunda sessiz kalmanın bedeli olduğunun farkına varmış.

GEÇMİŞLE HESAPLAŞMAK

Daniel Robbins, tüm insanların eşitliğine derinden inanıyor. Ancak bir azınlığın başarılı olduğunu gördüğünde verdiği istemsiz tepkiden rahatsız. Bu düşük beklentiyi ortadan kaldırmak için mücadele ediyor.

DANIEL CHAIM ROBBINS

Seattle, Washington

‘BAŞARILI AZINLIKLARIN BENİ ŞAŞIRTMASINDAN UTANÇ DUYUYORUM’

IRK KARTI PROJESİ’NE gönderilen kimi öyküler insanda mideye yumruk yemiş etkisi yaratıyor. Daniel Robbins’in altı kelimesi kesinlikle bu kategoriye giriyor. İnsanları utandırıyor. Bazıları, böyle bir şeyi yüksek sesle söylemeye cesaret ettiği için kızgın. Dürüstlüğünden alınıyorlar.

Benim bakış açım farklı. Açık sözlülüğünü takdir ediyorum; işyerlerinde, okullarda ve tarihsel olarak marjinalleştirilmiş insanların başarılarının kökleşmiş beklentilerle çarpıştığı her yerde görülen bir tutumu temsil ediyor. Seattle’da yaşayan ürün tasarımcısı Robbins altı kelimesini, ırkçılığın kökenini ve etkisini araştıran bir liderlik programına katıldıktan sonra 2014’te göndermiş.

“Ne kadar liberal ve ilerici olduğumu iddia edersem edeyim, kaç seminere katılmış ya da ayrıcalık üzerine kaç deneme okumuş olursam olayım, bir azınlığın başarılı olduğunu gördüğümde iç sesimin sevinçli şaşkınlık ifadesini duyuyorum.” Robbins’in altı kelimelik girdisine eşlik eden kısa not şöyle: “İş dünyasında başarıya ulaşmış, ulusal basında başyazar olmuş, hastanede viziteye çıkmış azınlıktan birini görsem içimden önce, ‘Vay canına, şuna bak!’ diyorum.”

“Bundan gurur duymuyorum ama nasıl düzelteceğimi de bilmiyorum,” diye de ekliyor.

Yıllar sonra, hâlâ bu duruma çözüm bulmaya çalışıyor, hâlâ konfor alanının sınırlarını zorlayarak defansını kırmaya kararlı. Ve kendisi için beklenmedik olduğunu düşündüğü yerlerde mükemmelliği gördüğünde, mutluluk dolu o küçük şaşkınlık sesini hâlâ duyduğunu itiraf ediyor. Herkes farklı, ancak kendisi için ilk adımın o küçük sesi kabul etmek ve sonra nasıl tepki vereceğini araştırmak olduğunu söylüyor.

“Yani bunun bir iç ses olduğunu ve başkalarına verdiğim tepki kadar –nasıl desem– tepkinin aynısını onlara da vermenin daha saygın bir davranış olacağını anlamak,” diyor Robbins bir röportajda. “Beyaz liberal ilerici yanım, ‘Aman Tanrım, harika bir fikir. Bunu nasıl buldun?’ demek istiyor. Oysa bunu beyaz bir iş arkadaşıma söylemem.”

‘BEYAZ KOCA 11 EYLÜL’DE İRANLIYA DÖNÜŞTÜ’

Maren Robinson (solda)

‘İRANLIYA HİÇ BENZEMİ-YORSUN!’ ‘AMA ASLINDA ÖYLEYİM.’

Rom Barkhordar (sağda)

MAREN ROBINSON

‘BEYAZ KOCA 11 EYLÜL’DE İRANLI OLDU’

ROM BARKHORDAR

‘İRANLIYA HİÇ BENZEMİ-YORSUN!’ ‘AMA ASLINDA ÖYLEYİM.’

Şikago, Illinois

MAREN ROBINSON İLE Rom Barkhordar ülkeyi arabayla boydan boya aştıkları bir yolculuk sırasında, 11 Eylül 2001 sabahı benzin almak ve bir şeyler atıştırmak için Arkansas’daki bir kamyoncu durağında mola vermişler. İçeri girdiklerinde, herkesin gözleri duvara monte edilmiş televizyona dikilmiş durumdaymış. New York’taki ikiz kulelerden duman yükseliyormuş.

“Neler oluyor?” diye sormuş Barkhordar. Tezgâhta oturan adam, Dünya Ticaret Merkezi’nin saldırıya uğradığını söylemiş. Sonra biraz ileride oturan ikinci bir adam, Ortadoğu kökenli kişilere yönelik bir küfür savurmuş. Barkhordar karısına bakmış ve “Hadi çıkıp gidelim buradan,” demiş.

Barkhordar, İran asıllı Amerikalı. Karısı Maren sarışın ve Avrupa kökenli. 11 Eylül, yaşamlarında bir dönüm noktası olmuş. Robinson, “Bu olay [Rom’un] güvenliğinden fiziksel olarak korktuğum ilk andı ve korkum hiç bitmedi,” diyor.

Irk Kartı Projesi ile ilgili radyo programını dinlemeleri, Robinson ile kocasına kendi öykülerini paylaşma konusunda esin vermiş. Ancak ikisi de diğerinin ne yazdığını bilmiyormuş.

11 Eylül’ün ardından yaşadıkları değişim Robinson’ın söylediği şu altı kelimede anlatılıyor: “Beyaz koca 11 Eylül’de İranlı oldu.” Ayrıca seçtiği kelimeleri açıklamak için işin arka planını da yazmış. “Amerika doğumlu, yarı İranlı kocamın beyaz olarak algılanmaktan … 11 Eylül sonrasında ‘Orta Doğulu’ olarak algılanmaya (trenlerde çifte kontrol ve havaalanlarında ekstra aramalara yol açarak) geçişini izledim.”

Robinson, Şikago’daki birkaç tiyatronun senaryo danışmanı ve Şikago Üniversitesi’nde yönetici. Barkhordar, tiyatro, televizyon ve video oyunu seslendirme alanında itibar sahibi bir aktör. Irk Kartı Projesi’ne gönderdiği yazı şöyle: “ ‘İranlıya hiç benzemiyorsun!’ ‘Ama aslında öyleyim.’ ”

Barkhordar, 11 Eylül’den önce, çeşitli etnik roller oynamaya uygun esmer tenli beyaz bir kişi olarak görüldüğünü söylüyor. 11 Eylül’den sonra gelen rollerin çoğu, senaryolarda “2 numaralı terörist” olarak belirtilen türden “kötü Arap” rolleri olmaya başlamış.

Ardından Robinson ile Barkhordar, tek kelime konuşmadıkları Farsça ve Arapça dillerinde posta ve tele–pazarlama telefonları almaya başlamış. Orta Doğu kaynaklı mesajların akınına uğramaları tam bir muamma olmuş. Bugün, ABD’deki Orta Doğulu erkekleri değerlendirmeyi hedefleyen hükümet girişimi kapsamında izlendiklerinden şüpheleniyorlar.

“Tamamen temiz ve lekesiz bir geçmişim ve sicilim var,” diyor Barkhordar. “İranlı soyadı taşımamdan, belirli bir yaşta ve erkek oluşumdan hareket ediyorlardı sadece ve o yüzden çizilen portreye uyuyordum.”

11 Eylül’ün 20. yıldönümü yaklaşırken o incinmeyi hâlâ hissediyorlar. Yaşadıkları deneyim, Barkhordar’ın etnik kökeniyle olan bağlarını, özellikle tiyatro alanındaki çalışmalarında daha da güçlendirmiş. Robinson, mesleğinde daha geniş bir kültür ve karakter yelpazesini inceleyen öyküleri savunuyor. Barkhordar ise sahnede ve sahne dışında kültürüyle daha yakından özdeşleşmek istemesinin de etkisiyle sakal bırakmış.

MARISHA VANDENBERG

'İSPANYOLCA KONUŞAN -MEKSİYAHİ-, ÇOCUKLARA DİLİNİ ÖĞRETMEDİ'

Riverside, Kaliforniya

MARISHA VANDENBERG, yaşamında hiç bu kadar mutlu olmadığını söylüyor. Kocası Richard'la üç çocuk yetiştirdikten sonra, eğitim alanında yüksek lisans yapmak için okula geri dönmüş. Kaliforniya Baptist Üniversitesi'nde hocalarından biri, 2017'de öğrencilerden altı kelimelik öykülerini Irk Kartı Projesi'ne göndermelerini istediğinde, Marisha pişmanlık üzerine yazmış.

Ödevi için seçtiği altı kelime "İspanyolca Konuşan 'Meksiyahi' Çocuklara Dilini Öğretmedi" olmuş. İlk üç kelime kısa bir özgeçmiş gibi: Babası Siyahi ve Kreole, anne tarafı ise Meksikalı. Latin büyükanne ve büyükbaba, iki amca ve üç haladan oluşan birbirine bağlı bir ailede büyümüş.

Ondan sonraki üç kelime, "çocuklara dilini öğretmedi," şimdi geri alabilmeyi istediği bir karara dair. Kocası beyaz ve Avrupa kökenli. DNA testi yaptırmış; Norveçli, İsveçli, Alman, İngiliz ve Hollandalı ataları olduğunu keşfetmiş. Marisha, şaka yollu Richard'a Viking'im diyor.

Richard'la çocuk sahibi olduklarında, Marisha'nın annesi çocukların İspanyolca konuşmalarını teşvik ediyormuş. Marisha çocuklarının tıpkı kendisi gibi iki dilli büyüyeceklerini varsaymış her zaman ama Richard kafalarının karışacağından endişe ediyormuş. Hiç sorun olmayacağı konusunda ısrar etmiş Marisha. "Evde iki dilli biriyle hiç yaşamamış," diyor kocası için. "Verdiğim güvencelerin hiçbiri işe yaramadı."

Marisha, öyküsünü Irk Kartı Projesi web sitesinde görenlerin Richard'ın Latin kültüründen rahatsız olduğu sonucunu çıkarabileceğini söylüyor.

Ama kendisini tanısalar böyle bir karara varmayacakları konusunda oldukça ısrarlı.

Zamanla, çocukları için sadece İngilizce konuşma yaklaşımını kabul etmiş, ancak akrabalarıyla çok zaman geçirdikleri için, ozmoz yoluyla İspanyolca öğreneceklerini düşünüyormuş içten içe. Ne yazık ki öyle olmamış. Aksine çocuklar İspanyolca öğreneceğine büyükanne ve büyükbaba, büyük teyzeler ve dayılar onlardan İngilizce öğrenmişler.

Bunlar olup bittiği sırada dünyaları da değişiyormuş. Özellikle Kaliforniya'da, İspanyolca ile İngilizce arasında kolayca geçiş yapma yeteneği, işverenlerin giderek daha çok aradığı –ve bazen daha yüksek maaşla ödüllendirdiği– bir beceri olarak görülmeye başlamış.

Vandenbergler çocuklar ergenlik çağına geldiğinde gidişatı değiştirmeye karar vermişler. Çocukların okulda İspanyolca öğrenmesini sağlamışlar ve akrabalarına dil elçisi olarak destek olmaları için yeşil ışık yakmışlar. İyi gittiğini söylüyor Marisha.

"Temelleri var." Ancak İspanyolcanın –ya da sık sık konuştuğu "İspangilizce"nin– dillerinden doğal bir şekilde akmadığını kabul ediyor. İşin tuhaf yanı, gençliğinde yıllarca restoranlarda çalışan Richard çocuklarına kıyasla İspanyolcaya daha fazla hakimmiş ama şimdilerde ona yetişmişler.

"Keşke gençlik cehaletim boyun eğmeme izin vermeseydi," diyor Marisha. "Ama yanlışları düzeltmek için geç kalmış değiliz."

'İSPANYOLCA KONUŞAN MEKSİYAHİ ÇOCUKLARA DİLİNİ ÖĞRETMEDİ'

Marisha ve Richard Vandenberg lisede tanışmış, çok genç evlenmiş ve üç çocuk yetiştirmiş (soldan sağa): Taylor, 20, Teresa, 20 ve Kaili, 18. Marisha'nın, çocuklarının İspanyolcayı öğrenme arzusu nihayet gerçek olmuş.

‘BİZ HEPİMİZ GÜÇLÜ SİYAHİ KADINLAR DEĞİLİZ’

CELESTE GREEN, insanların onu güçlü Siyahi kadın olarak görmesine aldırış etmiyor. Aslında o bunların üçü birden. 32 yaşındaki asistan doktoru rahatsız eden unsur, insanların onda gördüğü şeyin genelde sadece bu olması ve onu eşit derecede gururlandıran özelliklerini göz ardı etmesi: zarafeti, zekası, sabrı ve soğukkanlılığı.

Tıp fakültesine girmek için ikinci girişimi sırasında başvuru yazısı yazması gerektiğinde, üniversiteye başvuru yazısını 2012’de Irk Kartı Projesi’ne gönderdiği altı kelimelik öykü etrafında oluşturmuş: “Biz Hepimiz ‘Güçlü Siyahi Kadınlar’ değiliz.”

Green, Kuzey Carolina Üniversitesi’nin Chapel Hill’deki tıp fakültesine yazdığı yazıda, “Ben sadece, hayatını kaşlarını çatıp kontrol listesine işaret çakar gibi ilerleyen Güçlü Siyahi Kadın değilim,” diye yazmış. “Benim görevim güçlülük ya da üstünlük taslamak değil, deneyimlerimi empatiye dönüştürmek.”

Okula kabul edilen ve şimdilerde doğum ve jinekoloji ihtisasını yapan Green, güçlü Siyahi kadın mecazının iki ucu keskin kılıç olduğunu söylüyor. Bu beklentiye uygun olarak yaşaması gerektiğini düşünen kadınlar için çoğu zaman zararlı üstelik. Siyahi kadınların, yardım almadan ve hiç dinlenmeden hemen her şeyi halledebileceğinin düşünülmesi ise tehlikeli. Bu klişe popüler imgede o kadar yerleşti ki, çoğu zaman bir tür “aferin sana kız!” iltifatı olarak kabul ediliyor.

“Güçlü olmak çok fazla beklenti getiriyor,” diye yazıyor Green. “ ‘Neden ağrı kesicinin dozunu artıralım? O güçlü bir kadın.’ ‘Ödeneğe ya da bursa ihtiyacı yok. O güçlü bir kadın.’ Bu örnekler kulağa abartılı geliyor, ancak sağlıkta eşitsizliğe, maaş farklarına, sanatımızın, savunuculuğumuzun, zekamızın tanınırlığına baktığımızda ... Siyahi kadınlar hâlâ göz ardı ediliyor.”

“Siyahi bir kadın kendisini güçlü olarak tanımladığında, gerçekten güçlü ve yetenekli hissediyorsa, o zaman onun oradaki varoluşunu tamamen desteklerim,” diye yazdığı metne gönderme yaparak, “Altı kelimelik öyküyü yazdığım zamanlara kıyasla şimdi kendimi çok daha güçlü hissediyorum. Ancak ‘güçlü Siyahi kadın’ hızla övgüden yüke dönüşebiliyor,” diyor.

O metindeki bir diğer cümlesi de şöyle: “Esenliğimiz ve huzurumuz pahasına bizden daha fazlasını talep etmek için çok sık bahane olarak kullanılıyor.”

Celeste Green, projeye altı kelimesini ilk gönderdiğinde, günlerce süren bir çevrimiçi diyalog başlattı. “Güçlü kelimesi, ‘onlara nasıl davrandığımızın önemi yok, çünkü onlar ayakta kalırlar’ için bir örtmece hâline mi geliyor” diye bir yorum yazılmıştı.

KRISTEN MOORHEAD

Silver Spring, Maryland

‘KEŞKE ERKEK DEĞİL DE KIZ OLSAYDI’

KRISTEN MOORHEAD, 26 Kasım 2014 günü projeye altı kelimesini göndermiş. Bu, 911’e gelen telefon üzerine olay yerine giden polis memurunun saniyeler içinde 12 yaşındaki Tamir Rice’ı vuruşunu gösteren bulanık güvenlik videosunun Cleveland polisi tarafından yayınlandığı gün. (O olaydan sonra, çocuğun elindeki tabancanın oyuncak olduğu anlaşıldı.)

Tamir Rice gibi Moorhead’in oğlu Che de o zamanlar 12 yaşındaymış. “Keşke erkek değil de kız olsaydı” diye yazmış metninde. Sessiz bir çığlık attığı duygusu içinde olduğunu söylemiş. “Oğluma her zaman ‘Olmak istediğin her şey olabilirsin,’ ” derim diye yazmış o gün. “Şimdi 12 yaşında. Neredeyse benim boyumda ve renk ayrımı görmediğine yemin ediyor. Olasılıkları sonsuz, evet, ama acımasız bir sorun var. Olmak istediğin her şey olabilirsin ama önce hayatta kalman gerekiyor.”

Bu kış, Kristen’ın artık 18 yaşında olan oğluna yazdığı altı kelimeyi okumasını izledim. Farklı bir çocuk istemediğini ancak derin bir korkuyu dile getirdiğini söylüyor, çünkü çok sayıda silahsız Siyahi erkek ve erkek çocuk polis tarafından öldürülüyor.

1.80’lik Che, şimdilerde annesinin yanında kocaman bir adam. Birkaç üstün yetenek programının ardından üniversiteye hazırlanıyor ve artık renk ayrımı görmediğini öne sürmüyor. Tersine, renginin ve cinsiyetinin başkalarının onda ilk gördüğü şey olduğunu söylüyor.

“Ne zaman markete girsem, hatta sokakta birinin yanından geçsem her zaman ‘selam’ veya ‘merhaba’ deme ya da onlarla kısaca laflama alışkanlığım hâlâ sürüyor, çünkü konuşma tarzım insanların benimle ilgili algılarını değiştiriyor,” diyor, sesi çocuksuluğunu koruyan Che. “ ‘Hava ne kadar güzel’ gibi havadan sudan konuşmalar oluyor bunlar. Ayrıca daima mutlu bir yüz ifadesi takınmak ... bir duvar örmek, beni birey olarak hatta birey bile değil de tehditten ziyade insan sureti olarak var olabileceğim tek boyutlu bir karaktere dönüştürüyor.”

Siyahi anne babaların, özellikle polisle karşılaştıklarında eve sorunsuz dönebilmeleri için nasıl davranacaklarını öğütlemek üzere çocuklarıyla “konuşma” yapması geleneğini duymuş olabilirsiniz. Bu tam tersi bir “konuşma” olmuş. Bir çocuk, ilk kez annesine öğütlerinin nasıl özümsendiğini ve ona göre davrandığını açıklıyormuş. Kristen, oğlu ders çıkardığı için mutlu. Ama gururdan çok, acı duyuyor.

“Doğruyu söylemek gerekirse, çocuğumun bunu öğrenmek ve benim de ona öğretmek zorunda kalışımdan dolayı biraz kızgınım,” diyor. “Çocuğunuzun bu derslerde ustalaşıyor oluşunda hiçbir tatmin yok.”

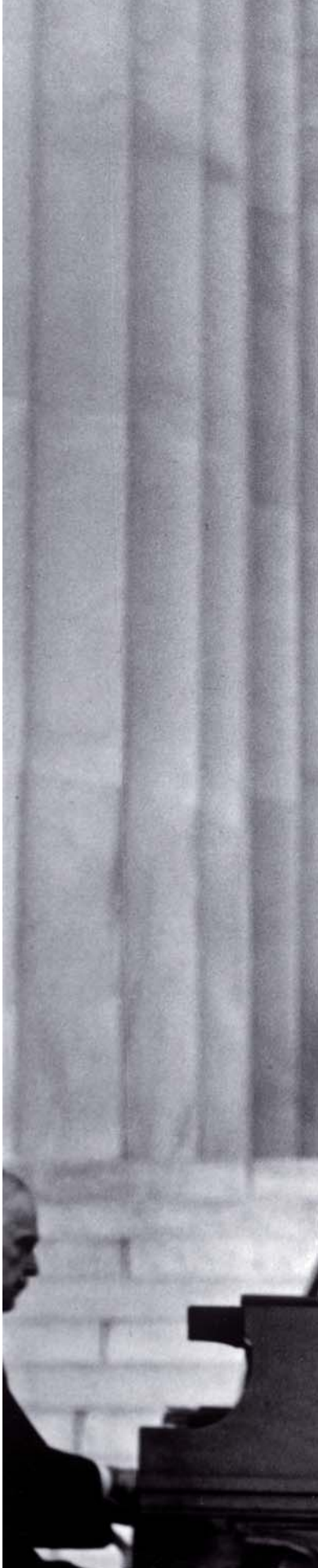

Kristen Moorhead, oğlu Che için keşke kız olsaydı diyor. Neden mi? "Çünkü genç Siyahi erkekler masum oldukları kanıtlanana kadar suçlu olarak görülüyorlar." Che ise kendi adına "örnek azınlık" olma baskısı hissettiğini söylüyor. "Mükemmel insan olmak zorundayım. Çok yorucu."

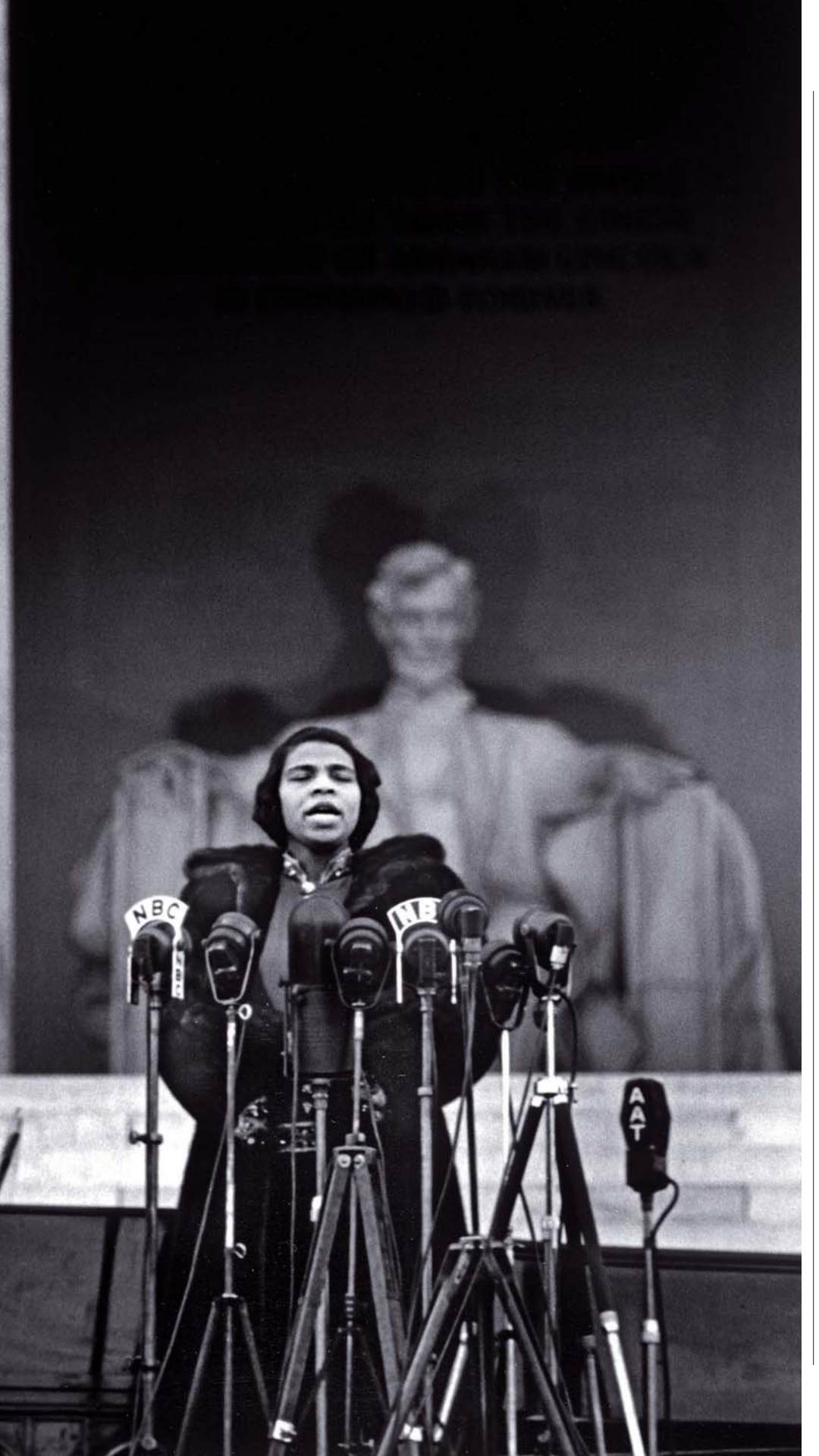
MAKALE: **ELIZABETH ALEXANDER**

SİYAHİ ÖZGÜRLÜĞÜ **DÜŞLEMEK**

Yaşamımızı, tarihin bize öğrettiklerinin bilincinde sürdürmeliyiz.

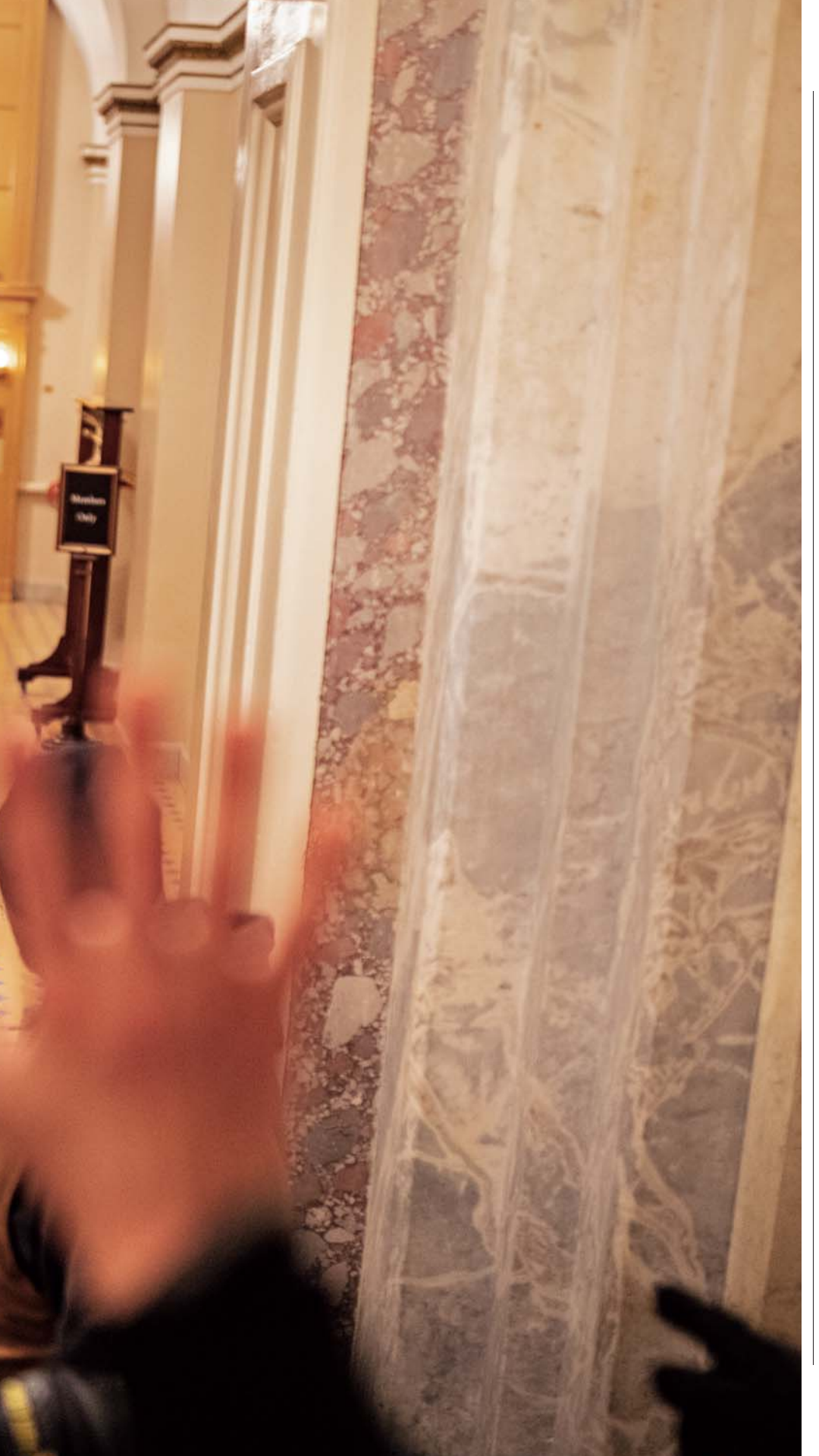

THOMAS D. MCAVOY, THE LIFE PICTURE COLLECTION, GETTY IMAGES ARACILIĞIYLA

Marian Anderson 1939 Paskalya gününde 75 bin kişilik karma bir kalabalığın önünde Lincoln Anıtı'nın basamaklarında şarkı söylüyor. Anderson ünlü bir klasik müzik şarkıcısı olmasına rağmen yalnızca Siyahi olduğu için Amerikan Devrimi'nin Kızları örgütünün sahibi olduğu Anayasa Salonu'nda şarkı söylemesine izin verilmedi.

Polis memuru Eugene Goodman, 6 Ocak'ta dönem başkanı Donald Trump'ın seçimde hile yapıldığına ilişkin ortaya attığı yanlış iddialara yanıt olarak ABD hükümet binasına akın eden isyancıları önlemeye çalışıyor. İsyancıların birçoğu beyaz üstünlüğü sembolleri taşıyordu; saldırıda yedi kişi öldü, 140 kişi yaralandı.

ASHLEY GILBERTSON, VII/REDUX

I.

27 Haziran 2015'te Siyahi sanatçı ve eylemci Bree Newsome Bass, Güney Carolina eyalet binasının gönderine tırmanarak, 50 yılı aşkın bir süredir eyalet halkının üzerinde dalgalanan Konfederasyon bayrağını indirdi. Bu eylem bir beyaz üstünlüğü savunucusunun Charleston'da, Emanuel Afrika Metodist Episkopal Kilisesi'nde sekiz Siyahi cemaat üyesi ve cemaat papazını öldürmesinden 10 gün sonrasına denk geliyordu. İlk olarak köleleştirilmiş ve özgür Siyahiler tarafından 18. yüzyıl sonlarına doğru kurulan bir cemaatten doğan Emanuel, Amerika'nın güneyindeki en eski Afrika Metodist Episkopal kilise. Burası, 19. yüzyılda cemaat üyesi olan –ve kendi özgürlüğünü satın alarak hâlâ köleleştirilmiş durumdaki diğer insanlar arasında bir isyanın planlanmasına yardımcı olan– Denmark Vesey'den, kilisenin kutsal sınırları içinde düzenli olarak toplanan 20. yüzyılın insan hakları yürüyüşçüleri ve liderlerine dek sürdürdüğü varlığı boyunca Siyahi özgürlüğünün düşlendiği ve uygulandığı bir kilise.

Bree Newsome Bass, 2015 yılında, Güney Carolina eyalet binası önündeki gönderde duran bayrağı söküyor. Eylemci aşağıdaki polislere, "İsa adına, bu bayrağın inmesi gerekiyor," diye seslendi ve sonrasında anıta hasar vermek suçundan tutuklandı.
ADAM ANDERSON, REUTERS

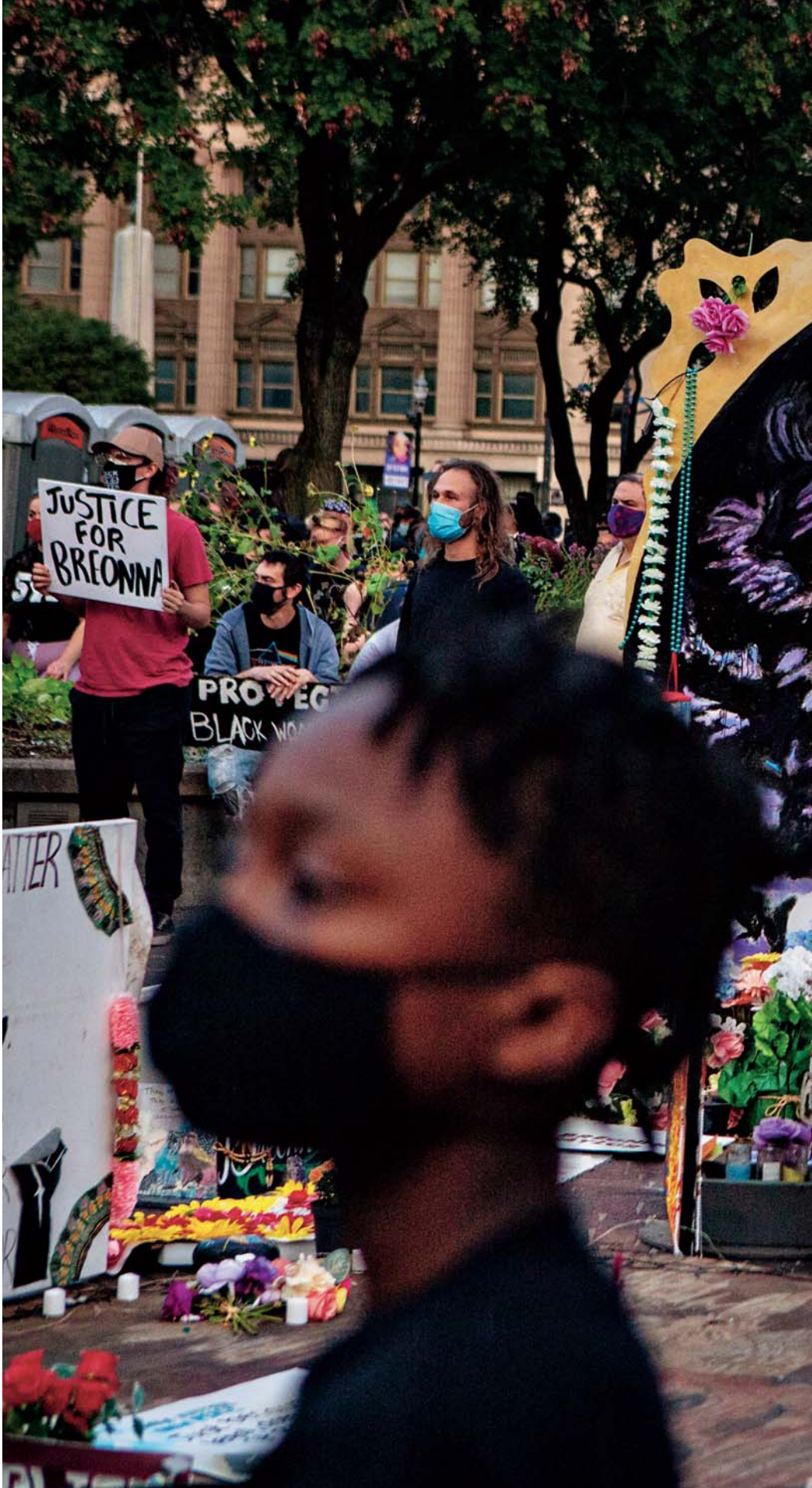
Newsome Bass, bekleneceği üzere, elinde Konfederasyon bayrağıyla hükümet binasının gönderinden aşağıya iner inmez tutuklandı. Bu eylem Emanuel'in papazı ve cemaat üyelerini anmak içindi. Ayrıca Siyahi özgürlüğü için geçici, ancak izleri kolay silinemeyen bir sembol hâline de geldi. Kendisine, bunu neden yaptığı sorulduğunda Newsome Bass, "Özgür olduğum için yaptım," diye yanıt verdi. Peki ama Siyahi özgürlüğünü reddeden bir ülkede Siyahi ve özgür olmak ne anlama geliyor?

II.

BEN ÖĞRENCİLERİNE gizli tarihi, yaşananları ifşa eden sanat eserlerini ve bizi gerçeğe yaklaştıran soruları keskinleştirecek kritik düşünme becerilerini aktaran bir eğitimciyim. Şairim ve benim alet çantam sözcüklerle dolu. Sözcükler kutsaldır, insan deneyiminin ağırlığını taşırlar ve bir şair bu silahı olabildiğince keskin bir şekilde kullanmalıdır. Şiir yazmanın beni diğer insanları –gerek bireysel gerekse kolektif açıdan– sayısız çelişkilerimiz ve karmaşık tarihlerimizle birlikte anlamlandırmaya daha da yaklaştırdığının bilincindeyim. Şiirler, aksi hâlde yitip gidebilecek gerçekler ve anlayışlara şekil kazandırır.

Andrew W. Mellon Vakfı'nın lideri olarak, genellikle saklı kalan, üzeri çizilen ya da yanlış aktarılan öykü ve deneyimleri aydınlatan sanatçılar, düşünürler, araştırmacılar ve diğer tür inşacıları destekleme ayrıcalığına sahibim.

Kayıpların gölgesinde geçen bir yılda bu insanların ışıkları tarihimizdeki en büyük inisiyatif ile desteklediğimiz Anıtlar Projesi aracılığıyla özellikle güçlü bir şekilde parıldadı.

Bir anne ve oğlu, Louisville'de (Kentucky), Eylül 2020'de Breonna Taylor için adalet talep eden gösteri sırasında Taylor'ı gösteren duvar resminin önünde. 26 yaşındaki Taylor, Mart 2020'de polisin beceriksizce gerçekleştirdiği baskın sırasında kendi evinde vurulmuştu. Olay sonrasında tutuklanan tek bir polis memuru dahi olmadı.

JASON ARMOND, *LOS ANGELES TIMES*, GETTY IMAGES ARACILIĞIYLA

BRE
WA

Kurşun delikleriyle dolu tabela, 1955 yılında 14 yaşındaki Emmett Till'in cesedinin Mississippi'deki Tallahatchie Nehri'nden çıkarıldığı yeri gösteriyor. İki beyaz adam Till'i sözüm ona beyaz bir kadınla flört ettiği için linç etti. Bu ve benzeri tabelalar, 230 kilogramlık –kurşun geçirmez ve dayanıklı– bir çelik tabelanın yapıldığı 2019 yılına dek defalarca tahrip edildi ve yenileriyle değiştirildi.
EMMETT TILL INTERPRETIVE CENTER

Sanatçı Judith Baca'nın "Büyük Los Angeles Duvarı" adını taşıyan ve Kaliforniya tarihini daha zengin, daha kapsayıcı bir şekilde resmedebilmek için 40 yıl boyunca düzinelerce topluluk üyesini bir araya getiren –800 metreyi aşkın uzunluktaki– capcanlı duvar resmi gibi anıtlar esin kaynağımız oldu.

1955'in yaz aylarında Mississippi'deki ailesini ziyareti sırasında, sözde beyaz bir kadına ıslık çaldığı için, iki beyaz adam tarafından kaçırılıp işkence edilen 14 yaşındaki Şikagolu Siyahi çocuk Emmett Till için yapılan yeni bir anıta destek verdik. Till'in annesi, oğlunun naaşını "insanların oğluna neler yaptıklarını görebilmesi için" açık tabutla yapılacak cenaze töreni düzenlemek üzere Şikago'ya geri getirdi ve *Jet* dergisi cenazenin kesinlikle münferit denemeyecek korkunç bir olayı geniş kitlelere yayan fotoğraflarını yayımladı. Till, Siyahilerin halen maruz bırakıldığı ırkçı şiddetin sembolüne dönüştü ve insan hakları hareketinin fitilini ateşledi. Till'in bedeninin Mississippi'de, Tallahatchie Nehri'nden çıkarıldığı yeri işaretleyen tabelanın birçok kez değiştirilmesi gerekti, çünkü kurşunlarla defalarca delik deşik edildi.

Afroamerikan araştırmaları alanında bir eğitimci ve alan yaratıcısı olarak ben, korkusuz bakışlarını, "mücadele ve tahammülden oluşan Amerikan tarihinden doğmuş yaratıcılık, bilgi ve felsefenin yanı sıra" Siyahi düşmanlığının kalıntılarına ve süregelen varlığına da dikmiş olan bu alandaki bilgeliğin, ABD tarihine ilişkin edinilebilecek tüm gerçek anlayışların tam merkezinde yer aldığı inancındayım.

Emmett Till'in linç edilmesi ve Emanuel üyelerinin toplu katli –nesiller boyu yaşanan sayısız diğer anti–Siyahi terörizm olayının yanı sıra– ülkemiz hakkında bir gerçeğin altını çiziyor: Bu ülke kısmen Siyahi karşıtı nefret ve şiddeti üzerine kuruldu ve

halen bu süreç devam ediyor. Peki biz bu aşağılayıcı algıyla ve rehber olarak kullanacağımız panzehirleriyle yola nasıl devam edeceğiz?

III.

6 OCAK 2021'DE ülke içi teröristler ABD Kongre binasında şiddet dolu bir başkaldırı gerçekleştirdi. Başkan ve ABD Senatosu ile Temsilciler Meclisi'ndeki bazı kişilerce körüklenen bu silahlı ve örgütlü çete, kolluk kuvvetlerine acımasızca davrandı; bir polis memurunu öldürdü; demokratik yollarla seçilen temsilcilere, onların çalışanlarına ve bazı aile üyelerine terör saçtı; gazetecilere saldırdı; bir darağacı dikti; ofisleri yağmaladı; belgeler ve aralarından biri Meclis sözcüsüne ait olan ve hırsızın sözüm ona Rus ajanlara satmayı planladığı bilgisayarlar çaldı; binanın her yanına insan dışkısı sürdü ve içinde yakın dönemde yaşamını yitiren Kongre üyesi ve insan hakları ikonu John Lewis anısına yerleştirilen bir plaketin de bulunduğu anı sergisi ve sanat eserlerini tahrip etti.

Aynı gün başka şeyler de yaşandı: Daha önce Kongre'nin kalbinin sınırlarını asla ihlal edememiş olan Konfederasyon bayrağı teröristlerin biri tarafından koridorlarda dalgalandırıldı. Bu bayrak beyaz üstünlüğünü kutsuyor, Siyahi Amerikalıları köleleştirmeye devam etmek üzere bir savaş başlatan ve ırk temelli nefreti savunan yitik bir davayı anıyor.

Saatler boyunca koridorlarda vahşet ve karmaşa saçan teröristlerin birçoğunun ellerini kollarını sallayarak hükümet binasından ayrılmasına izin verildi. Fotoğraflar Siyahi ve koyu tenli temizlik çalışanlarının çeteden geriye kalan yıkıntıları temizlediğini gösterdi.

IV.

YILLAR ÖNCE, 1830'larda, Quaker eğitimcisi Prudence Crandall'in Canterbury'de (Connecticut) bulunan okulunda okuyan genç Siyahi kadınların ağızlarından bir dizi sone yazmıştım. Beyaz ebeveynler kızlarının Siyahi öğrencilerle yan yana öğrenim görmesini istemedikleri için onları okuldan alıyordu, ancak Bayan Crandall, Canterbury'nin beyaz sakinlerinden aldığı şiddetli itirazlara rağmen Siyahi genç kızlar ve kadınları eğitmeyi sürdürdü. Sonuçta bu kentin sakinleri okulu yakıp kül etti. Bayan Crandall'ın sarsılmaz cesareti okul binasını güvende tutmaya yetmemişti. Ancak sonelerin vizyonunda Siyahi kadınların nadiren çıkabildiği eğitim yolculuğu kent sakinlerinin yok edemeyeceği "tek mükemmel din"di.

Öğrenim olmadan, bilgi olmadan, ülkemizin geçmişi üzerine yapılan azimli kazılardan edinilmiş sesler, deneyimler ve içgörüler olmadan, ırkçılık ve ırksal şiddeti asla silip yok edemeyeceğiz. Eğer beyaz üstünlüğünü ülkemizin kumaşına dokumaktan vazgeçeceksek, tarihimizi eksiksiz şekilde öğrenmeliyiz. Yaşamımızı, tarihin bize öğrettiklerinin bilincinde sürdürmeliyiz.

Yazdığım şiirlerden birinde, kendisini "kamburunu çıkararak" köle gemisi *Amistad*'ın kayıtlarını kurcalamaya, o geminin kayıtlarından tarihin gizli içgörülerini ve direncin öyküsünü çıkarmaya adadığı 1940'lı yıllarda büyük şair Robert Hayden'ı canlandırdım. "Bu/ kahramansız/ Köle Yolu"nun öyküsünü yalnızca tutsak edenlerin değil, tutsakların da gözünden anlatmak için yürüttüğü ürkütücü ve yorucu derin araştırma süreci için, "turptan akan kan" sözcüklerini kaleme almıştım.

Sonunda, "kölecilerin titiz kayıtları" gemideki Afrikalıların birer mal olarak görülüp insanlıktan çıkarılmaya direnmek konusunda gösterdikleri kararlılığı açığa çıkardı. Bu da Hayden'a çok az insanın üzerinde düşündüğü öyküyü anlatması için gereken bilgiyi sağladı: Köleliği kaderi olarak kabullenmeyi reddeden ve özgürlükleri için savaşan birçok Siyahi ve onların müttefiki birçok da beyaz insan vardı.

Bayan Crandall'a dönersek: Okulu 1834 yılında yok edildikten sonra öğrencilerinden biri olan Julia Williams adlı genç Siyahi kadın bir karma okulda eğitim görmek üzere New Hampshire'a taşındı. Burada da tıpkı Canterbury'de olduğu gibi Siyahi ve beyaz çocukların birlikte eğitim görmesi topluluktaki beyaz insanlardan şiddetli tepki görüyordu. Tarihi araştırmalar yaptım ve sonrasında Bayan Williams'ın sesini çağırarak unutulmaz ve gerçek bir sahneyi tarif ettim:

Şehirden ve komşulardan geldi
üç yüz silahlı adam, doksan öküz sürüsü.

Okul binasını söktüler düpedüz
temellerinden. İki kez gördüm tutuşan
cehaleti, kana susamışlığı. Gördüm.

Tutuşan cehalet ve kana susamışlık. Bu sözcükleri art arda anıyorum.

V.

DOĞDUĞUM YER OLAN New York, kent sakinlerinin zihinlerinde ve gündelik gerçekçi bedenselliklerinde özgürlüğün bir tanımı olarak varlığını sürdürüyor –ifade özgürlüğü, inanç özgürlüğü ve çokkültürlü bir metropolün gücü.

Bu kimlik karmaşıklıktan doğuyor. 1700'lü yıllarda New York'ta, Charleston (Güney Carolina) hariç olmak üzere, ülke içindeki diğer herhangi bir kentte yaşayanlardan çok daha fazla sayıda köleleştirilmiş Siyahi insan vardı. Birçok özgür Siyahi insan da New York'ta, sakinlerin 1857'de Central Park'ın yapımından önceki kamulaştırma sürecinde zorla evlerinden edildiği Seneca Village gibi yerlerde yaşıyordu. Bu köleleştirilmiş ve özgür Siyahi insanların öyküleri Aşağı Manhattan'da bulunan Afrika Kabristanı gibi arazilerde gömülü olan madeni paralar, boncuklar, tabutlar ve kefenler gibi maddesel ipuçları aracılığıyla bugün de bizlerle konuşmaya devam ediyor.

2001 yılında Brooklyn'deki bir evin döşeme altındaki boşluğunda ayrıksı bir düzende yerleştirilmiş beş mısır koçanı bulundu. Araştırmacıların belirlediğine göre bu mısır koçanları Batı Afrika'ya ait bir kozmogramı işaret eden, diasporada yaşayan Batı Afrikalıların hayalindeki kozmosta sonsuza dek birbiriyle bağlantı içinde olan ölüler ile canlıların iki dünyasını belirten bir yıldız şekli oluşturuyordu. Bu arkeolojik keşfi okuduktan sonra "Azat" adlı şiirde özgürlük söylemlerinin gerçeğe dönüştüğü ânı hayalimde canlandırdım:

Mısır koçanlarında takımyıldızlar
istiridye kabuğu, büzgülü kese, kuru kemikler.

Çatı kirişlerinde grigriler.
Yatağın altında vudu.
Ve büyüler, Linda Brent'in döşemeleri altında.

On dokuzuncu yüzyılda mısır koçanında bir
kozmogram
eğimli çatının altında, toprağa yerleştirilmiş
öğle vakti bırakılmış oracıkta
biri gelip o kölelere söyledikten sonra,

'Özgürüz.'

Özürlük haberini aldığınızı hayal edin –tek bir sözcük: "Özgürüz." O andan sonrasını hâlâ düşlüyor ve sahneliyoruz.

VI.

YÜZYILIN ORTALARINDA LOS ANGELES'IN Watts mahallesinde İtalyan göçmen Simon Rodia elleriyle olağanüstü bir yapı inşa etti. En yüksek noktası neredeyse otuz metreye ulaşan Watts Kuleleri birden çok biçimde gökyüzüne yükseliyor. Rodia, kulelerin hayalini kurdu ve tam otuz yıl boyunca, dayanıklı çelik ve hassas tel örgülerden, şişe camlarından, çanak çömlek parçalarından, naneli dondurma ve kiraz likörü renginde mozaikli fayanslardan, lacivert taşlardan, kobalttan, mum boyalarla boyanmış güneşin yoğun parlak sarısından, günbegün inşa etti. Tıpkı Brooklyn'deki o evin döşeme boşluğunda bırakılan "mısır koçanından takımyıldızlar" gibi, bu gizemli nesnelerin de her biri güç ve anlamla yüklü.

Watts'lı genç kadın Carolyn Byers, kuleler hakkında, "Bizim de insan olduğumuzu, bizim de birer beyne sahip olduğumuzu ve aklımıza koyarsak bizim de bir şeyler başarabileceğimizi gösteriyor," dedi. Byers, Rodia'nın hayalinin ulusal bir sembol olarak kabul edildiği 1991 yılında bir gazeteciyle konuşmuştu; bunun altı ay öncesinde

Rodney King adlı bir Siyahi erkek San Fernando Vadisi'nde beyaz polis memurları tarafından acımasızca darp edilmiş ve olay sonrasında memurların aklanması Güney Los Angeles'da beş gün süren bir ayaklanmanın fitilini ateşlemişti.

Rodia, Watts'a, İspanyolların daha sonradan Los Angeles hâline gelecek olan *pueblo*yu kurmasının üzerinden bir buçuk yüzyıl geçtikten sonra taşınmıştı. Los Angeles Havza'sının ilk sakinleri olan Gabrielino–Tongva halklarının birçoğu köleleştirilerek bölgedeki İspanyol misyonlarında çalışmaya zorlanmıştı. 1848 yılında Tovaangar'ın daha sonra Watts'a dönüşecek olan bölgesi İspanyol İmparatorluğu'nun elinden Meksika Cumhuriyeti'ne geçti ve daha sonra da Meksika–Amerika savaşının bitiminde, Meksika topraklarının yarıdan fazlasıyla birlikte yoğun yayılmacı bir politika güden ABD tarafından alıkoyuldu.

Rodia bu mahallenin çoğunlukla beyazlar ve Meksika kökenli Amerikalıların yaşadığı bir yer olmaktan çıkarak Büyük Göç sırasında güneyden ayrılmış olan Afrikoamerikanlara ev sahipliği yapmaya başladığı zamanlarda yaşadı. 1954 yılında kuleleri tamamladığında Watts mahallesi sakinleri ağırlıklı olarak Siyahilerden oluşuyordu; bugün, yani Rodia'nın Doğu 107. Sokak'taki çelik dokumasından tam bir yüzyıl sonra ise mahalle sakinlerinin çoğunluğunu Latin kökenli Amerikalılara ek olarak Meksikalılar ve Salvadorluların yaşadığı büyük topluluklar oluşturuyor. Bu süreç boyunca –Los Angeles genelinde– Gabrielino–Tongva halklarının torunları atalarına ait bu memlekette yaşayıp onu onurlandırmaya devam etti. Bu karmaşık yapı hiçbir çelişki oluşturmuyor; onları bir bütün olarak anlamalıyız.

Kulelerin esin kaynağı olan gücü ve görünen olanaksızlıkları beni her zaman öyle etkiledi ki onları "L.A.'de Stravinsky" şiirimde, aşağıda sıraladığım dizelerde şöyle tarif ettim:

"Watts Kuleleri göğü/ doygun renklere bölmeyi amaçlıyor, molozlarla döşeli kuleler/ uzun soluklu bir arzudan geri kalmıyor."

Soluk: Yani temel olarak "nefes almak".

VII.

AİLEM 1963 YILINDA Harlem'den Washington, D.C.'ye taşındığında kentin birçok bölgesi ırksal olarak birbirinden ayrılmıştı. Ben ABD Kongre binasından birkaç sokak ötede büyüdüm. Ailemle düzenli olarak bölgenin özenle bakılan yeşilliklerinde yürür ve bazen de piknik yapardık. Çoğu yıl nemli Dört Temmuz akşamlarında örtülerimizi yere serer ve havai fişekler başımızın üstündeki derin yaz karanlığında ışıldarken ABD Deniz Kuvvetleri Bandosu'nu dinlerdik.

Kongre Kütüphanesi çocukluğumun kütüphanesiydi, çünkü halka açık bir kütüphane. Lisedeyken araştırmalarımı ve ödevlerimi orada yapardım. O görkemli kubbenin altında otururken heyecanla, içinde ders çalıştığım bu binanın nasıl da dünyadaki neredeyse tüm kitapları barındırdığını düşünürdüm. Kapıdan içeri giren herkes onlara ulaşabilirdi. Ailem bana Kongre binasının köleleştirilmiş Siyahiler tarafından inşa edildiğini ve bize ait olan bir alana saygı göstermenin seçmenlere karşı yapılan baskıları ya da beşte üç uzlaşması hakkındaki anlayışımızı ortadan kaldırmayacağını öğretmişti. Bana görünürdeki çelişkileri eksiksiz tarihimizi göz önünde bulundurarak nasıl tartacağımı göstermişlerdi.

Anıtlar insanların **YENİ BİR YÖNÜN TANIMLANMASINA YARDIMCI OLMAK VE İLERLEMEYE GİDEN YOLU AÇMAK** üzere bir araya geldikleri yerler; bu yol neşeyle beslenen bir azimle değil, kederle şekillense bile.

Bir çocuk, 16. başkanın gökyüzüne yükselen mermer formundan oluşan Lincoln Anıtı'nda kendini cüce gibi hissedebilir, benim de çocukken hissettiğim gibi. Ama ben, bugünün çocuğunun, bu figürün yalnızca gölge yapan taş bir heykel olmadığını anlamasını istiyorum. Bu aynı zamanda güçlü bir toplanma ve eylem alanı. 1963'teki Washington Yürüyüşü ve Martin Luther King, Jr.'ın "Bir Hayalim Var" konuşmasının merkezi konumu olarak Lincoln Anıtı tarihimizdeki sivil eylemlerin en kayda değer noktalarından biri. Marian Anderson 1939 yılında bu anıtın basamaklarında "My Country 'tis of Thee" şarkısını söylediğinde Amerikan Devrimi'nin Kızları karşısında, Anayasa Salonu'nda şarkı söylemesini önleyen ayrımcılığı da paylamış oldu.

Anıtlar ve abideler insanların anmak, kolektif

JUSTICE
FOR
FLOYD
NOW

GEÇMİŞLE HESAPLAŞMAK

Mayıs 2020'de Minneapolis'teki kalabalık, bir polis memurunun dizi altında son nefesini veren George Floyd'un ölüm şeklini protesto ediyor. Olay, 2 bini aşkın ABD kentinde –ve dünya genelinde– polis şiddeti ve ırksal adaletsizliğe karşı yapılan protestoları içeren bir hesaplaşma hareketini tetikledi.

DAVID GUTTENFELDER

olarak bir ânı vurgulamak, "biz" olmak, yeni bir yönün tanımlanmasına yardımcı olmak ve ilerlemeye giden yolu açmak üzere bir araya geldikleri yerler. Bu, ilerlemeye doğru giden yolun neşeyle beslenen bir azimle değil, kederle şekillendiği zamanlarda da geçerli. Sanatçı ve mimar Maya Lin'in henüz 21 yaşındayken tasarladığı Vietnam Gazileri Anıtı, genç yetişkinliğimin D.C.'sine, çocukluğumun D.C.'sinde yer almayan bir anıt armağan etti. Topraktaki bu yarık tamamen biçimsiz. Bunun yerine –ölülerinin yasını tutmak için toprağın içine girenlerin kısa ömürlü düşüncelerine ev sahipliği yaparak– tüm savaşların gerçek bedelini çağrıştırıyor. Üstelik bunu, sözü geçen savaşta öldürülen milyonlarca Güneydoğu Asyalı ve adları anıtın siyah granitine yazılmamış insanlar hakkındaki dile getirilmemiş sorular uyandırırken yapmayı başarıyor.

VIII.

TARİHİMİZDE, SANATIMIZDA, SÖZCÜKLERİMİZDE ve anıtlarımızda gerçekleri olduğu gibi anlatın.

İnsan hakları eylemcisi Fanie Lou Hamer'ın sözleri çok basit bir gerçekten dem vuruyor: "Herkes özgür olmadan hiç kimse özgür değildir." Siyahilerin özgürlüğü için savaşmak, Robert Hayden'ın sözcükleriyle, "hiç kimsenin yalnız olmadığı, hiç kimsenin avlanmadığı, yabancı olmadığı bir dünya hayal etmek," demek. Siyahilerin 19. yüzyılda köleleştirildiği, 21. yüzyılda ise hapsedildiğini anlamak demek; Emmett Till'in tabutunun neden Ulusal Afrikoamerikan Tarihi ve Kültürü Müzesi'ndeki en kutsal nesne olduğunu kavramak demek; George Floyd ve Breonna Taylor cinayetlerinin dehşetinin hiç bitmeyecek gibi görünen bir silsilenin içinde sayısız diğer cinayetle yan yana durduğunu kabul etmek demek. Siyahilerin özgürlüğü için savaşmak on yıllardır sürdürülen Afrikoamerikan araştırmaları sonucunda sorulan kritik soruları aynı merkeze koymak demek (bu sorular hâlâ geçerliliğini koruyor). Ve Bree Newsome Bass'ın Haziran 2015'te gösterdiği cesaretin, Ocak 2021'de ABD hükümet binasındaki şiddet dolu tahribattan çok daha güçlü olduğunu tanımak demek.

Çoğu gün Nina Simone'un 1967'de kaydettiği Billy Taylor şarkısı "I Wish I Knew How It Would

1965 yılında Los Angeles'ın çoğunlukla Siyahilerden oluşan Watts mahallesinde yaşanan ve ardında 34 ölü bırakan altı günlük çatışmada Ulusal Muhafızlar tarafından bir barikat noktasına yerleştirilen tabela sakinleri uyarıyor: "Sola sapın, yoksa vurulursunuz." Çatışma polis tarafından yapılan bir trafik çevirmesinin şiddetlenmesi üzerine başladı. Bugün çoğunlukla Hispaniklerin yaşadığı bölge, 1955'te tamamlanan ve özgürlük ile aşkınlığı sembolize eden kamusal sanat eserlerinin oluşturduğu Watts Kulesi'ne ev sahipliği yapıyor... İtalyan göçmen Simon Rodia tarafından otuz yılda tamamlanan 17 kule, *art brut*, yani toplumun kıyısında yaşayanlar tarafından yaratılan sanat eserlerinin örnekleri.

BETTMANN ARŞİVİ (SOLDA); ANN JOHANSSON, CORBIS, GETTY IMAGES ARACILIĞIYLA

Feel to Be Free"yi (Keşke Özgürlüğün Nasıl Bir His Olduğunu Bilseydim) dinliyorum. Bu şarkıda bir aydınlık var; kolayca söylenebiliyor ve bir yönden fazlasıyla neşe dolu.

Ancak, "keşke" hem buyurgan bir eylem –dilemek, oldurmak– hem de henüz oraya varamadığımızı anlatan bir sözcük. Sözcüğün içerdiği bu koşul kipi –bilseydim– özgürlüğün henüz elde edilmediğine işaret ediyor.

Şarkının neşesi bizi hep ileriye götürüyor. Ancak Simone'un sesi tüm nüanslarıyla, aydınlığında taşıdığı karanlık yanıyla, bize –hepimizin hakkı olan– özgürlüğün bir süreç olduğunu anımsatıyor. Özgürlük dilemekle gelmez, çaba gerektirir. Onu düşlemeliyiz. Şimdiye dek düşlerimizi gerçeğe dönüştürerek hayatta kaldık. □

Şair, eğitimci, anı yazarı, öğretim görevlisi ve kültürel savunucu **Elizabeth Alexander,** Andrew W. Mellon Vakfı başkanı. Yazarı olduğu ve editörlüğünü üstlendiği kitap sayısı 14'e ulaşan Alexander, iki kez Pulitzer Ödülü'ne aday gösterildi; *The Trayvon Generation* (Trayvon Nesli) adlı kitabı sonbaharda yayımlanmaya hazırlanıyor. Barack Obama'nın 2009'daki yemin töreni için "Praise Song for the Day" şiirini yazdı ve törende seslendirdi.

YAZI: NINA STROCHLIC
FOTOĞRAFLAR: NADIA SHIRA COHEN

KÜLTÜR ÇATIŞMASI

MEKSİKA'DAKİ MAYA ARICILARI, GELENEKSEL YAŞAM BİÇİMLERİNİN MENNONİTLER'İN HIZLA GENİŞLEYEN ÇİFTLİKLERİNİN **TEHDİDİ ALTINDA** OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE.

İşçiler Yucatán Yarımadası'nda, Meksika eyaleti Campeche'deki Mennonit kolonisi Nuevo Durango'da soya fasulyelerini ambara boşaltıyor. Mennonitler bölgeye 1980'li yıllarda gelmeye başladı ve şimdilerde soya fasulyesinin ana üreticisi konumundalar.

ÖNCEKİ SAYFALAR

Bölgedeki Maya arıcıları, Mennonitler'in genetiği değiştirilmiş soya ekmeye ve onların üzerine pestisit sıkmaya başlamasından bu yana arılarının öldüğünü ve bal hasatlarının düştüğünü anlatıyor. Transgenik soya artık yasadışı, ancak çiftçiler bu tohumları hâlâ ektiklerini söylüyor.

‘Nasıl başladı?’

diye soruyor Everardo Chablé. Dışarıda günışığı giderek solarken, oturma odasındaki bir tabureye ilişiyor. Yucatán Yarımadası’nda, cep telefonlarının çekmediği ve pek az elektriğin bulunduğu bu küçük Meksika kentindeki yegâne ses, babasının avluda çaldığı müzikten yayılıyor çevreye. Chablé bir süre sonra konuşmaya başlıyor.

“Maya halkı binlerce yıldır arıcılık kültürüne sahipti. Sonra, büyük makineleriyle birlikte Mennonitler geldi ve arıların beslendiği toprakların büyük bölümünü ormansızlaştırmaya başladılar. Çok hassas ekosistemlerimiz –geyiklerimiz, tukanlarımız– ama en önemlisi de yaşamın sürmesini sağlayan arılarımız vardı. Ormansızlaştırma çalışmaları başladığında binlerce yıl öncesine dayanan her şeyi yok ettiler.”

20’li yaşlarının sonlarındaki tıknaz yapılı ve yüzünden ciddiyet akan bu arıcı, Yucatán’ın içinde bulunduğumuz dilimini karıştıran derin bir anlaşmazlığı betimliyor. Maya arıcıları, 1930’lardan bu yana, atalarının tapınaklarına ev sahipliği yapmanın yanı sıra Meksika’da günümüze dek ulaşan en büyük tropik ormanı da barındıran bu yarımadayı birinci sınıf bir bal üreticisi hâline getirdi. Ancak 1980’lerden bu yana bölgeyi gelenek yönünden zengin –ve hızla yayılan– başka bir toplulukla daha paylaşmak zorunda kalıyorlar: Eski Koloni Mennonitleri. Tecrite uğramış bir dinin en tutucu üyeleri olan Mennonitler, 16. yüzyıldaki atalarının Aşağı Almanca dilini kullanıyor ve elektrik, telefon ve araba gibi çağdaş olanaklardan sakınıyor. Ancak endüstriyel tarım araçlarını kullanmakta bir sakınca görmüyorlar. Ve Yucatán ormanının geniş bölümlerini tarlalara dönüştürmüş durumdalar.

“Bu topraklardaki tüm endemik bitkiler tükendi, hayvanlar tükendi ve farklı bir tür geldi,” diye devam ediyor Chablé. “Transgenik soya.”

Arıcılar Mennonitler’in sürdürdüğü geniş ölçekli tarım uygulamalarının –ve özellikle de transgenik, ya da genetiği değiştirilmiş (GD) soya fasulyesi ve onları korumak için üstlerine sıkılan pestisitlerin– arı kovanlarını öldürdüğü ve ballarını

National Geographic Society

Dünyamızın harikalarını keşfetmek ve korumak için çalışan National Geographic Society, Kâşif Nadia Shira Cohen’in Latin Amerika’daki Mennonitler hakkında yürüttüğü çalışmalarına 2019’dan bu yana fon sağladı.

İLLÜSTRASYON: JOE MCKENDRY

Campeche'de genç anne Beatriz Balán Balán, arı kovanı bakmayı dedesinden öğrendiğini söylüyor. Diğer torunların birçoğu da arıcı olarak Yucatán Yarımadası'nda binlerce yıllık bu geleneği sürdürmüş.

zehirlediğini söylüyor. Arıcılar 2012'de hükümeti dava etti ve kazandılar: Meksika yargıtayı dört yıl önce transgenik soya fasulyesini yasakladı. Bu kazanım, uluslararası haberlerde yer aldı. Ama arazide değişen pek az şey oldu. "Eğer tarımdaki bu ilerleyiş devam ederse arılarımızı yitireceğiz," diyor Chablé. "20 yıl içinde her şey yok olacak."

DURGUN Hopelchén kenti bu anlaşmazlığın merkez üssü. Campeche eyaletinin tarım ve arıcılık merkezi olan bu kent, Yucatán'daki GD soyanın ana üreticisi ve yaklaşık 8 bin arıcıya ev sahipliği yapıyor ki bu da bölgedeki toplam arıcıların üçte birine karşılık geliyor. Kentin hemen bitiminde tarih yüz yıl kadar geriye sarıyor. Gündüz saatlerinde köylüler ormanın derinliklerinde *milpa* adı verilen geleneksel tarım arazileriyle ilgilenip mısır, fasulye ve balkabağı yetiştirirken küçük Maya köylerinin çarşıları bomboş kalıyor. Köylülerin birçoğu bitkilerin tozlaşabilmesi için arazilerinin yakınlarında arı kovanları bulunduruyor.

Mennonit kolonilerinin girişinde yollar yerini mısır ve soya fasulyesi tarlalarına bırakıyor. Traktörler tek katlı çiftlik evlerinin yanından geçiyor. Derileri köseleye dönmüş kovboy şapkalı adamlar sarsak at arabalarını yönlendirirken çocuklar arkalarında hoplayıp zıplıyor.

Yaklaşık 8 bin Mennonit ilk olarak 1920'lerde Batı Avrupa, Rusya ve Ukrayna üzerinden ulaştıkları Kanada'dan ayrılıp Meksika'ya gelmiş. Zorunlu askerlik hizmeti ve devlet okullarının verdiği eğitimden kaçınmak, görece yakın dönemlerde ise verimli araziler aramak amacıyla 1700'lü yıllardan bu yana sürekli hareket hâlinde olan bu tutucu grubun mensupları Meksika'ya geldiğinde

Meksika hükümetinden güç alan Mennonitler, tarım arazisi arayışında, ormanlık arazi yönünden zengin olan Campeche'ye geldi. Küresel Orman Gözetimi'ne göre eyalet 2002 yılından bu yana 779 bin hektarlık orman kaybı yaşadı –buna Hopelchén'in bu bölümü de dahil.

kendi inançları ve kuralları içinde özgürce yaşamalarına izin verilmiş.

1980'lerde aralarından bazıları kuzeydeki kurak Chihuahua'dan ayrılarak suyu bol Yucatán bölgesine doğru kaymış. Tarımın modernleşmesine yardımcı olacakları umuduyla gerek merkezi yönetimin gerekse eyalet hükümetlerinin teşvikiyle daha düşük ücretten arazi satın alabilmişler. Artık Meksika genelindeki kolonilerde 100 bini aşkın Mennonit yaşıyor.

Meksika hükümeti 2007'de soya fasulyesi üretimini teşvik etmeye başladı. Birkaç yıl sonrasında da tarım devi Monsanto'nun GD soya fasulyesi satmasına izin verdi ve Yucatán Yarımadası'ndaki 60 bin hektarlık bir alana soya fasulyesi ekimi onaylandı. (Transgenik mısır Meksika'da hâlâ yasa dışı.) Mennonitler de modern çağın kendilerine sunduğu bu fırsatı benimsediler.

Günümüzde Campeche'deki 18 kolonide yaşayan Mennonit sayısı toplamda 12 bin civarında ve burada büyük miktarda çiftlik arazisini kontrol ediyorlar. Birçoğu araba kullanmaktan kaçınıyor olsa da traktör ya da biçerdöverler bu kuralın dışında kalıyor. Kökeni 16. yüzyıl Prusyası'na dayanan özgün bir Aşağı Almanca lehçesi kullanıyorlar. Erkeklerin birçoğu ayrıca İspanyolca da konuşuyor, ancak İspanyolca bilen kadınların sayısı çok daha az. Bölgedeki soya fasulyelerinin yüzde 90'ını Mennonitler üretiyor.

Bu arada bal da binlerce Maya ailesi için ana gelir kaynağı durumunda. Yaklaşık 20 bin ton bal her yıl Yucatán'dan çıkıyor ve büyük oranda ABD ile Avrupa Birliği ülkelerine gidiyor. Meksika GD soya fasulyelerine onay verdiğinde Avrupa, bal sevkiyatının GDO izlerine karşı test edileceği, etiketleneceği ve olasılıkla da reddedileceğini duyurdu. Tüm bunlar arıcıları huzursuz etti. Sonrasında ise, tarımın arılar üzerindeki etkilerini gözlemledikçe, huzursuzlukları öfkeye dönüştü.

"**Henüz uyanmadılar;** onları uyandıracağız," diyor Leydy Pech, iki yanında bir grup kadın arıcıyla birlikte gölgeli bir ormanda etrafı parmaklıkla çevrili küçük bir alana girdiği sırada. Alçak ahşap bir tezgâhta bir dizi içi boşaltılmış kütük var ve her birinin üzerinde arıların içeriye girmesini sağlayan küçük delikler bulunuyor. Kütükler birer birer testereyle kesilerek açılıyor; altın renkli bal peteği açığa çıkıyor. Pech hızlıca bir bal peteğini çıkarıp büyümeye devam edebileceği daha büyük bir kütüğün içine aktarırken arılar havada uçuşuyor.

Maya arıcıları, iğnesiz *Melipona beecheii* arılarının bal tanrısı Ah Muzen Cab'ın bir armağanı olduğu ve ruhlar dünyasıyla bu dünya arasında bağlantı sağladığına inanıyor. Arılar Yucatán'da gür bitki örtüsü sayesinde büyüyüp gelişebiliyor –ancak bu örtü artık hızla yok olup gidiyor. Kısacık saçlı ve ufak yapılı bir kadın olan Pech ve beş kadından oluşan ekibi ormandaki 80 kovana bakıyor –yakınlardaki bitkiler tütsüye boğulana dek 100 kovanları olduğunu söylüyor.

Orman kıyısında uzanan tarlalara chili biberi, mısır ya da soya fasulyesi ekiliyor. "Transgenik soya eyalet sınırları içinde ekilmeye başlandığı anda," diyor Pech'in erkek kardeşi Jorge, "biz arıcılar olarak bal üretiminde keskin bir düşüş, arı ölümlerinde ise artış gözlemledik. Bir ton bal yapmak için gereken kovan sayısı 20 yıl önce 12'yken, günümüzde bu sayı 45'e kadar yükseldi."

2012'de Pech'in ekibi ve diğer arıcılardan oluşan bir koalisyon, Yerli toplulukların bu konudaki görüşleri alınmadığı için yasadışı olduğunu iddia ederek transgenik soya fasulyesi üretimine onay veren hükümet kuruluşlarını dava etti.

Yine aynı süreçte başka davalar da açıldı.

Arıcılar arılarının yiyecek için yedi kilometreye kadar yolculuk ettiğini ve bu nedenle kaçınılmaz olarak Mennonitler'in kullandığı küçük uçakların sıktığı pestisitlere maruz kaldığını savunuyor. 2012'de uzmanlar Campeche'den bal örneği topladı ve soya fasulyesi poleninin arılar tarafından büyük oranda tüketildiğini gösteren bir araştırma yayımladı. Almanya'da yapılan bir diğer araştırma ise transgenik soya fasulyelerinin üzerine sıkılan güçlü herbisit glifosatın, Maya arıcıları tarafından da geniş ölçüde yetiştirilen Avrupa balarılarının yön bulma yetisini körelttiğini ortaya çıkardı.

Arıcılar davalarını kazandı. Bayer tarafından satın alınan Monsanto, Meksika'da transgenik soya fasulyesi satma iznine sahip tek kuruluştu. Ulusal Adalet Divanı, 2015 yılında, aralarında Campeche'nin de bulunduğu üç eyalette GD soya fasulyesi satışını yasakladı. 2017 yılında gıda güvenliğinden sorumlu Meksika kuruluşu SENASICA Meksika sınırları içindeki izni kökten iptal etti. Monsanto, transgenik tohumlarını yok ettiğini ve Meksika'da bu tohumların satışını durdurduğunu söylüyor. SENASICA verilerine göre Campeche'deki soya fasulyesi tohumlarından alınan yakın tarihli örneklerde yalnızca eser miktarda GD maddeye rastlandı. Bir sözcü, araştırmanın tamamen GD soya fasulyesi ekilmiş hiçbir tarla

Bu makale, Uluslararası Kadın Medya Vakfı tarafından kısmen desteklenmiştir.

CHRISTINE FELLENZ, IRENE BERMAN–VAPORIS VE ROSEMARY WARDLEY. KAYNAK: AVRUPA UZAY AJANSI; M.C. HANSEN, UMD/GOOGLE/USGS/NASA; YANN LE POLAIN DE WAROUX, MCGILL ÜNİVERSİTESİ

saptamadığını söylüyor. Ancak bugün Mennonit çiftçileri Campeche'de hâlâ transgenik soya fasulyesi ektiklerini ve bitkilere havadan ve karadan glifosat sıktıklarını itiraf ediyor. "Yasal anlamda işler güzel ilerliyordu, ama gerçekte olanlar bundan çok daha farklı," diyor, arıcıların davalarına katılan Yerli hakları avukatı Naayeli Ramírez–Espinosa. "Bölgede hâlâ genetiği değiştirilmiş soya fasulyesi ekildiği ve hasat edildiğini biliyoruz. Yetkililerin bu sorunları çözme kapasitesi yok. Tohum çoktan her yere yayılmış durumda."

HOPELCHÉN'DEN İKİ SAAT UZAKLIKTA yaklaşık bin 500 Mennonit, Nuevo Durango kolonisini oluşturan küçük topluluk kümeleri hâlinde yaşıyor. Koloni yöneticilerinden Heinrich Dyck, tek katlı bir evde yaşıyor. İnce uzun yapılı, kovboy görünümlü bir adam olan Dyck, arkasında sekiz çocuğuyla birlikte dışarıya çıkıyor. Tiz sesli böceklerden bir haleyle çevrelenen adam avluya bir sandalye çekerek kolonideki operasyonları açıklamaya başlıyor.

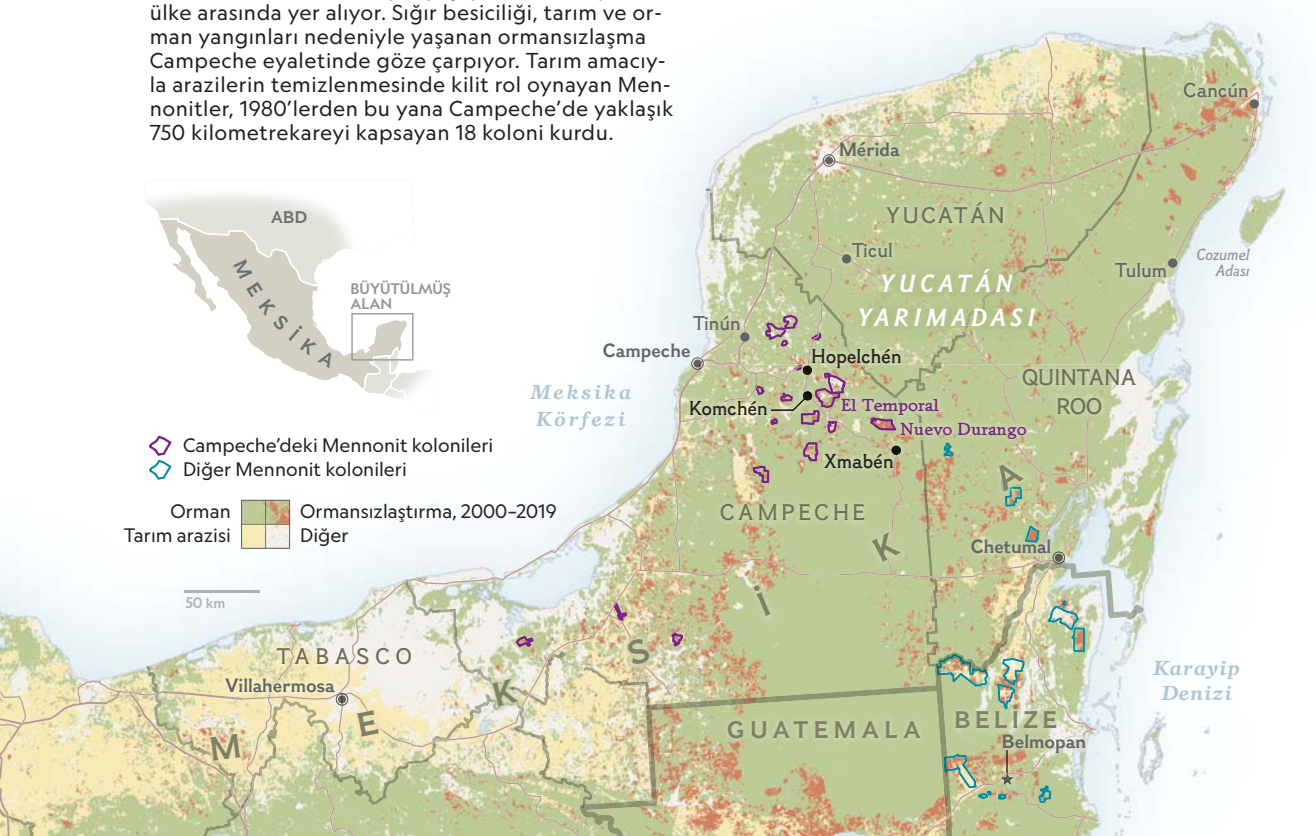
"2016'da," diyor Dyck, "hükümet yetkilileri transgenik soya fasulyesi ekiminin yasaklandığını duyurmaya geldi. Arıların soyalar üzerinde kullandığımız sıvılar yüzünden öldüğünü söylediler." Dyck'e göre Nuevo Durango çiftçileri çoğunlukla bu karara saygı göstermiş. Ancak 2017'de hükümet tarlaları kontrol ettiğinde çiftçiler yasağa rağmen ektikleri az miktardaki transgenik soya fasulyesi yüzünden ceza almamış. Bu nedenle ertesi yıl bin 300 hektarlık arazilerinin büyük bölümüne transgenik tohum ekmişler. Şimdilerde bu tohumları ektikleri arazinin büyüklüğü kabaca bin 800 hektar kadar.

Koloni genelinde kararmış otlar ve diplerinde ot bitmeyen soya fasulyesi tarlaları, soya fasulyesi bitkileri dışındaki her şeyi öldüren glifosatın bir işareti –soya fasulyelerinin genetiği bu kimyasala dayanacak şekilde değiştirildi. Aynı günün daha erken saatlerinde, bir hasat makinesi soya saplarını çiğnerken gölgede bekleyen bir Mennonit çiftçi geçtiğimiz dört ay içinde dokuz hektarlık soya fasulyesi tarlalarını dört kez ilaçladığını, her defasında da 27 litre glifosat kullandığını söylemişti.

Transgenik soya fasulyesi sorunu Nuevo

CAMPECHE KOLONİLERİ

Meksika bakir orman kaybı yaşayan ilk 10 tropik ülke arasında yer alıyor. Sığır besiciliği, tarım ve orman yangınları nedeniyle yaşanan ormansızlaşma Campeche eyaletinde göze çarpıyor. Tarım amacıyla arazilerin temizlenmesinde kilit rol oynayan Mennonitler, 1980'lerden bu yana Campeche'de yaklaşık 750 kilometrekareyi kapsayan 18 koloni kurdu.

İlişki oldukça karmaşık: Mennonitler'in yöntemlerine şiddetle karşı çıkan Maya arıcıları, bu insanların iş ahlakı ve dirayetine karşı hayranlık beslediklerini ifade ediyor.

SOL ÜSTTEN SAAT YÖNÜNDE

On yaşındaki Belén Madero Tuyub, Campeche'deki kilisede akşam ayinini dinliyor. Babası Hugo Eugenio Madero bal üretimi azalan arıcılardan biri.

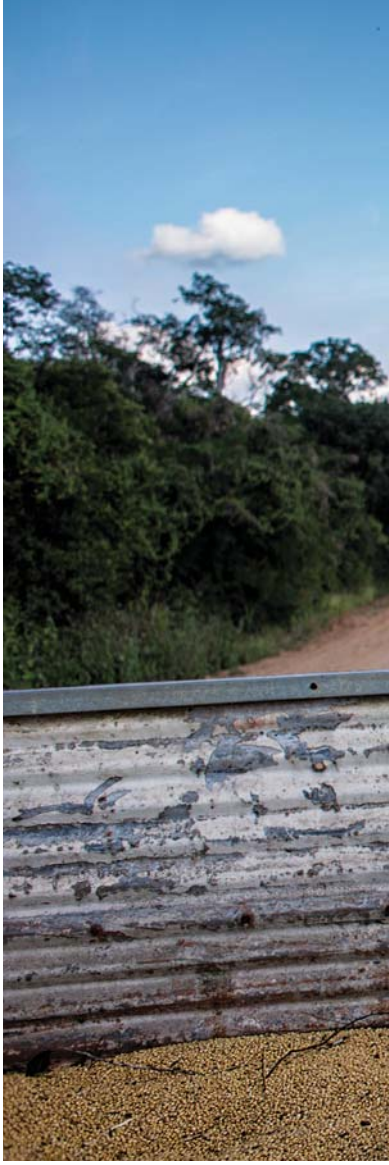
Anna Ham, bir Mennonit kolonisi olan El Temporal'de domuz kellesi temizliyor. Ailesi domuzların kelleleri ve sakatatlarını Meksikalı çalışanlarına veriyor.

Arıcı Carlos Francisco Balán Mex, Tinún köyünde torunuyla oynuyor. Bal üretimiyle geçinemediği için otobüs şoförlüğü yapmaya başlamış.

Bir Mennonit çiftçisi, Nuevo Durango'daki kilisenin önünden geçiyor. Fazlasıyla tutucu bir grup olan Eski Koloni Mennonitleri ağırlıklı olarak dini bir eğitim alıyor.

Durango çiftçilerinin akıllarını kurcalamıyor. Maya arıcılarıyla hiçbir çatışma içinde olmadıklarını iddia ediyor ve glifosatın arılara zarar verdiği iddialarına güvenmiyorlar; bazı çiftçiler de arı besliyor ve kendi kovanlarının bundan etkilenmediğini savunuyor.

Dyck asıl sorunlarının genç nesillerin çiftçilik yapması ve aile kurması için daha fazla araziye duyulan gereksinim olduğu görüşünde. Koloni kısa süre önce yakınlarda bulunan Xmabén kentinde geleneksel arazi sahipleri konseyine – *ejidatario*– katılarak 4 bin hektarı aşkın bir arazi elde etmiş. "Bu da Mennonitler'in toprak sahipliğini yüzde 50'yi aşkın bir oranda artırıyor ve kurulacak dört ayrı kampa daha yer açıyor," diyor Dyck. Meksika ormanlarının yarıdan fazlası bu arazi konseylerine ait ve bu durum da sıklıkla korunmalarında kilit rol oynuyor. Ama Campeche'deki ormanlar tarım alanlarına dönüşüyor. Yüzyılın başlarında eyaletin neredeyse yüzde 80'i ormanlıktı ve bu yüzde 80'lik alanın neredeyse yarısı da balta girmemiş ormanlardan oluşuyordu. 2002 yılından bu yana, Küresel Orman Gözetimi adlı gözlem sitesine göre, Campeche bakir ormanlarının 213 bin hektarını –neredeyse toplam alanın yüzde 10'unu– ve toplam orman arazilerinin 779 bin hektarlık bir bölümünü yitirdi. Bu da Meksika'yı dünyadaki tüm tropik ülkeler arasında bakir orman kaybı listesinde bulunan ilk 10 ülkeden birine dönüştürdü. Yucatán Yarımadası'ndaki üç eyaletin hükümetleri 2030 yılına dek yarımadadaki ormansızlaştırmayı durdurma ve arazileri eski hâline getirmeye başlama vaadinde bulundu. Ancak Mennonitler'in planlarında böyle bir şey yok.

10 yaşındaki bir Mennonit olan Peter Peters, hasat edilen soya fasulyelerinin tartılarak depolanacağı Nuevo Durango'daki ambarda babasının kamyonetinde. Koloni toprak sahipliğini yüzde 50'den fazla bir oranda artırmak için Maya komşularıyla bir anlaşma yaparak yeni nesil çiftçilere yer açtı.

ESKİ KOLONİ MENNONİTLERİ'NİN oluşturduğu topluluklar fazlasıyla tecrit olmuş hâlde ve kapsayıcı bir yönetim kuruluna sahip değil. Latin Amerika'da, dinin çağdaş üyeleri tarafından yürütülen Mennonit Merkezi Komitesi (Mennonite Central Committee, MCC) için insani ve toplumsal gelişim çabalarını yöneten Bonnie Klassen, çoğu Eski Koloni Mennonitleri'nin yalnızca beş ya da altı yıl boyunca, bilim yerine din ağırlıklı bir eğitim gördüğünü söylüyor.

MCC, Bolivya'da Yerli halklar ve Eski Koloni Mennonitleri arasındaki arazi çekişmeleri ve ormansızlaştırma sorunlarına ara buluculuk yapmış. Klassen, Mennonitler'in yasalara boyun eğeceğine inanıyor—tabii eğer uygulanırlarsa. "Eğer yasaların uygulanmadığı bir ülkede yaşıyorsanız, uygulanan yasalara öncelik tanırsınız," diyor. Meksika hükümeti GD soya fasulyelerine getirilen yasağı uygulamıyor ve mahkemenin –yasağın uygulanmasını ve ekinlere pestisit sıkılmasının önlenmesini isteyen– Yerli arıcılara danışma kararı pek de işe yaramamış. Transgenik tohumların nereden geldiği belli değil; artık Bayer'e dönüşen Monsanto bu konuyla ilgisi olmadığını söylüyor. Ancak şirket transgenik soya fasulyesi iznini yeniden almaya çalışacağını belirtiyor. "Sonra da," diyor Bayer avukatı Rodrigo Ojeda, "Maya topluluklarıyla bir anlaşma yapmayı hedefliyoruz. GD soya fasulyesinin yerel üreticiler tarafından yapılan bal üretimiyle bir arada var olabileceğine inanıyoruz."

Öte yandan Campeche'deki Mennonitler ile Maya halkları arasındaki ilişki daha karmaşık. Maya toplulukları Mennonitler tarafından inşa edilen tarım ekonomisine bağlı durumda; arıcılıkla geçinen birçok Maya ailesi aynı zamanda, en

azından dolaylı olarak, arıcılığa zarar verdiğini söyledikleri çiftçilik türüne bağımlı durumda olabiliyor. Xmabén'de kamusal arazileri Mennonitler'e aktarmayı kabul eden 200 toprak sahibinin her biri, ailesi de bu satışın bir parçası olan bir arıcıya göre, neredeyse 10'ar bin dolar almış. Aralarında Mennonitler'in yöntemlerine şiddetle karşı çıkan bazılarının da bulunduğu arıcılar, Mennonitler'in iş ahlakı ve dirayetine karşı hayranlık beslediklerini ifade ediyor.

Edi Alimi Sánchez bu karmaşık ilişkinin bir örneği. Yaşamı boyunca arıcılık yapmış olan Sánchez, yaşadığı Komchén kentindeki olağan durumu ifade ediyor: 10 yılı aşkın bir süre boyunca arazisini Mennonitler'e kiralamış –tıpkı çoğu komşusunun yaptığı gibi. Mennonitler, Sánchez'in arı kovanlarının yaklaşık 18 metre ötesine transgenik ekinler ekmiş.

Sánchez onları arazisinden kovmamış, çünkü artık kendi toprağını hasat edecek makineler ve işgücünün karşılığını ödeyemez hâldeymiş. Damadı kısa süre önce ekinlerin yönetimini ele aldığında ise arıları kurtarmak için artık çok geçmiş. Yıllar içinde Sánchez kovanlarının birçoğunu kaybetmiş. Ve transgenik ekinleri durdurmak için başvurabileceği hiç kimsenin olmadığını biliyor. "Hiçbir şey yapamıyoruz. Yargıtay hiçbir şey yapamıyor," diyor. "Siyaset bu. İşin içinde para var."

Yine de Sánchez, Mennonitler'i düşman olarak görmüyor. "İyi insanlar," diyor. "Yalnızca doğayı katlediyorlar." □

Kadrolu yazar **Nina Strochlic** Meksika'yı konu alan son makalesinde sınır ötesi bir lisedeki amigo takımını anlatıyordu. Fotoğrafçı **Nadia Shira Cohen,** genellikle Latin Amerika'da olmak üzere, sosyal adaletsizlik ve çevre sorunlarına odaklanıyor.

INSTAGRAM

KARINE AIGNER

FOTOĞRAFÇILARIMIZDAN

KİM

Washington, D.C.'de yaşayan Karine Aigner, doğa koruma ve yaban hayatı fotoğrafçılığı alalarında çalışıyor.

NEREDE

Ekvador'daki Yasuní Ulusal Parkı

NE

600mm lensli Canon 7D Mark II

Ekvador Amazonları'nda her gün büyülü geçebiliyor. Genç fotoğrafçılar için atölyeler düzenlemek amacıyla bölgeye giden Aigner, Amazon deneyimini, "*Avatar* filminin içinde olmak gibi," sözleriyle nitelendiriyor. Napo Nehri'nin kollarından birinde yapılan tekne gezintisinden sonra atölye grubu, rengârenk kanatlı sineklerin başına üşüştüğü bir Güney Amerika timsahı görmüş. Tekneleri sessizce suda süzülürken Aigner iki sineğin hayvanın gözkapaklarına konduğu ânı yakalamış. "Amazon sürekli inanılmaz şeylerin gerçekleştiği yerlerden biri," diyor ve ekliyor, "Bunu görebilmek için yalnızca orada olmanız gerekiyor."

Bu sayfa Instagram'daki en popüler marka olan National Geographic'in Instagram hesaplarındaki görselleri sergiliyor. 223 milyonu aşkın takipçimize katılın: **@natgeo, @natgeotravel, @natgeointhefield, @natgeoadventure, @natgeoyourshot.**

/konyatkb
www.konyakelebeklervadisi.com

KELEBEKLERİN GİZEMİNİ KEŞFEDİN

KONYA TROPİKAL
KELEBEK BAHÇESİ

Kelebek Bahçesi | Çiçek Bahçesi | Macera Kulesi

Aile dostu şehir

BİLİMİ KONYA'DA KEŞFEDİN!

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

BENİM ŞEHRİM

TÜBİTAK

KONYA BİLİM MERKEZİ SCIENCE CENTER